

Френк Герберт Дюна

Передмова

Я знав Френка Герберта понад тридцять вісім років. Він — надзвичайна людина, чоловік високої честі та виняткової шляхетності. А ще на будь-яких зібраннях він був найцікавішою особистістю, яка, наче магніт, притягувала до себе співрозмовників. Сказати, що він — інтелектуальний гігант, означало б применшити його якості, адже дивовижний розум творця «Дюни», схоже, містив усі знання всесвіту. Він був моїм батьком, якого я дуже сильно любив.

Попри все, синівська мандрівка до розуміння легендарного автора не завжди була такою безхмарною, як я описав у його біографії «Мрійник Дюни». Виростаючи в домі Френка Герберта, я не міг зрозуміти того, що він потребував цілковитої тиші, щоб зосередитися; його пекучої жаги завершити важливі письменницькі проекти чи впертого переконання, що, незважаючи на нескінченний потік відмов, він одного дня стане успішним письменником. У моїх юних очах персонажі, створені батьком для «Дюни» та інших історій — діти його розуму, — змагалися зі мною за

його любов. Протягом тих років, за які батько писав свій *magnum opus*, він значно більше часу провів із Полом Атрідом, аніж зі мною. Зосередившись на пошуковій роботі, батько ставав недоступним для мене, сестри Пенні та брата Брюса. У ті дні лише мама Беверлі розуміла складний характер тата. Зрештою, саме через її любов до нього та любов, яку він дарував їй у відповідь, я побачив турботливу, люблячу сторону цієї людини.

Тоді мені було двадцять із гаком, і я роками опирався батьковій вимогливості. А коли зрештою роздивився його душу та високо оцінив турботу, яку він виказував до матері під час її смертельної хвороби, ми стали найкращими друзями. Він допоміг мені з письменницькою кар'єрою, показавши, що саме видавці хочуть бачити в книжках; навчив прописувати цікавих персонажів, вибудовувати саспенс і змушувати читачів перегортати сторінки далі. Прочитавши ранні чернетки «Комети Сідні» (книжки, що стала моїм першим опублікованим романом), батько вкрив примітками кілька сторінок і написав мені таке: «Ці сторінки... демонструють, як редактура ущільнює історію. Уперед. Зроби так само». Це був його спосіб повідомити, що він може відчинити для мене двері та допомогти пройти крізь них, але я сам мушу впоратися з безміром роботи, який є наслідком письменництва.

Беверлі Герберт була в іконцем у душу Френка Герберта. Він розповів про це читачам у любовній тристорінковій присвяті дружині в кінці «Капітулу: Дюна», де змалював їхнє спільне життя. Колега по перу, домірна йому за інтелектом, саме вона запропонувала назву для цієї книжки, але померла, поки батько писав її. Ще раніше, у «Дюні», Френк Герберт списав образ леді Джессіки Атрід із Беверлі Герберт, наділивши персонажа виповненими гідності, м'якими способами впливу й пророчими здібностями, якими, без сумніву, моя мама володіла. Коли батько описував «приховані (віщунські) здібності леді Джессіки», він також мав на увазі маму та всі ті надприродні вчинки, які вона робила протягом життя. Часто батько ніжно називав її «білою відьмою» або ж чарівницею. Так само він у всіх книжках «Дюни» описував героїчних жінок із Бене Гессерит як «відьом».

«Дюна» — найдивовижніший науково-фантастичний роман із усіх, що їх коли-небудь було написано. Уже продано десять мільйонів примірників у всьому світі понад 20 мовами. Вона стала для наукової фантастики тим, чим була для фентезі трилогія «Володар перснів» — найповажнішою та найтитулованішою працею у своєму жанрі. Звісно, «Дюна» — це не лише наукова фантастика. Вона містить у собі значні елементи фентезі та має стільки важливих шарів під

формальною фавулою, що вже перетворилася на канон. Задля підтвердження цієї тези погляньте на обкладинку книжки, яку тримаєте в руках. Скільки спокійної гідності в малюнку!

Роман уперше було опубліковано в твердій палітурці 1965 року у видавництві «Chilton Books», більше відомому величезними довідниками з авторемонту. Жодне інше видавництво не захотіло мати справи з книжкою — частково й через обсяги рукопису. Їм видавалося, що 215 000 слів — це занадто: більшість романів того часу містили від чверті до третини цього обсягу. «Дюна» вимагала значних витрат на друк, і видання в твердій палітурці кошувало б дуже дорого — аж п'ять доларів. Жоден науково-фантастичний роман не мав такої високої роздрібної ціни.

Видавці також висловлювали стурбованість через складність роману — усі ті нові, екзотичні слова, введені автором на початку, уповільнювали історію. Один із видавців стверджував, що продирався крізь першу сотню сторінок із неабияким збентеженням та роздратуванням. Інший сказав, що, можливо, припускається великої помилки, повертаючи книжку, однак у публікації все одно відмовив.

Спочатку роман продавався повільно, однак колеги Френка Герберта, письменники-фантасти, а також його читачі розпізнали геніальність книжки

відразу й нагородили автора жаданими Неб'юлою та Г'юго за найкращий роман року. Про це написали в «Каталозі Всесвіту», й на книжку посипалися чудові рецензії, одна з яких — від «Нью-Йорк Таймс». Книжка поступово отримувала масову підтримку.

У 1969 році Френк Герберт видав перший сиквел — «Месію Дюни», де застерігав від сліпої довіри до харизматичного лідера та продемонстрував темну сторону Пола Атріда. Багато шанувальників не зрозуміли цього послання, бо не хотіли бачити, як їхнього супергероя скидають із п'єдесталу. Проте книжка продавалася так само добре, як і її попередниця. Якщо вчитатися в «Дюну», стає очевидно, що батько від початку заронив у свого персонажа зерно смуту, але безліч читачів не захотіли помічати цього. Джон Кемпбелл, видавець журналу «Analog», який висунув багато корисних ідей, коли «Дюна» видавалася серійно, не любив «Месію Дюни» саме через нюанс, пов'язаний із Полом Атрідом.

Детально вивчивши історію політики, батько вірив, що герої припускаються помилок... помилок, що накопичувалися через кількість людей, які по-рабському йшли за лідерами. У вступних епіграфах до «Дюни» Френк Герберт писав: «Пам'ятайте: ми говоримо про Муад'Діба, який наказував робити барабани зі шкіри ворогів,

Муад'Діба, який зрікся всіх умовностей герцогського минулого помахом руки, просто мовивши: „Я Квізац Хадерах. І цього достатньо“». У драматичній сцені смерті Ліета-Кайнса в пустелі еколог пригадує слова, виголошені колись його батьком: «Нема для народу твого більшого жаху, аніж потрапити до рук Героя».

На початку 1970-х продажі «Дюни» зросли, переважно через те, що роман було оголошено підручником з екології, який застерігав про небезпеку знищення вичерпних ресурсів Землі. Френк Герберт промовляв до більше ніж 30 000 людей на першому Дні Землі у Філадельфії, їздив країною, спілкуючись із переповненими ентузіазмом студентами коледжів. Рух за захист навколишнього середовища охопив усю націю, і батько, впіймавши хвилю, рушив у захопливу подорож. Коли в 1976 році він випустив «Дітей Дюни», книжка відразу стала бестселером й опинилася на вершині всіх важливих хіт-парадів у країні.

«Діти Дюни» були першим науково-фантастичним романом, що став бестселером у «Нью-Йорк Таймс» як у твердій палітурці, так і в м'якій, а продажі сягнули мільйонної позначки. Після того книжки й інших авторів наукової фантастики почали отримувати статус «бестселера», але Френк Герберт був

першим, хто заслужив настільки високу пошану від читачів; він вивів наукову фантастику з гетто жанрової літератури. До 1979 року було реалізовано понад 10 мільйонів примірників «Дюни» — а продажі й далі зростали. На початку 1985 року в прокат надійшла «Дюна» Девіда Лінча, й видання в м'якій палітурці посіло перше місце в списку бестселерів «Нью-Йорк Таймс». То було феноменальне досягнення, що відбулося через 20 років після першої публікації. Продажі й донині залишаються високими.

* * *

У 1957 році батько полетів на Орегонське узбережжя, щоб написати журнальну статтю про проект Міністерства сільського господарства США. Там успішно висадили засуhostійкі трави на гребенях піщаних дюн, щоб не дати їм засипати автотраси. Френк Герберт вирішив назвати статтю «Вони спинили рухомі піски», однак дуже швидко збагнув, що має на руках значно масштабнішу історію.

Життєвий досвід Френка Герберта та еkleктичний асортимент захопливих ідей, що виникли в нього в процесі досліджень, нашарувалися один на одного на сторінках циклу «Дюна». Крім іншого, «Дюна» — це ще й духовний

плавильний котел, далеке майбутнє, де релігійні вірування, сполучившись, утворили дуже цікаві форми. Уважні читачі впізнають буддизм, суфійський містицизм та інші ісламські системи вірувань, а також католицизм, протестантство, юдаїзм та індуїзм. Батько навіть знав учителя дзену Алана Воттса, який жив на старому паромі в затоці Сан-Франциско. Френк Герберт черпав ідеї з різних релігійних течій, однак не сповідував жодну. Зважаючи на це, заявленою метою Комісії Екуменічних Перекладачів було, як це описано в додатках до «Дюни», вирішити суперечки між релігіями, кожна з яких стверджувала, що є «справжнім і єдиним одкровенням».

Коли батько був восьмирічним хлопчиком, вісім ірландських тігоньок-католичок намагалися повернути його до католицизму, однак Френк опирався цьому. Натомість так зародилося сестринство Бене Гессерит. Ця вигадана організація декларувала, що не дотримується жодної класичної релігії, однак її члени все одно мали духовні переконання. Мої тато та мама були такими ж.

Упродовж 1950-х Френк Герберт писав політичні та публічні промови для кандидатів у сенатори та конгресмени США. У тому ж десятилітті він двічі мандрував із родиною до Мексики, де вивчав пустельні умови та цикли врожаю, а також мимоволі зазнав впливу

галюциногенних наркотиків. Увесь цей досвід, а також значна частина дитячих переживань знайшли своє відображення на сторінках «Дюни». Роман став таким складним і багатошаровим, як і сам Френк Герберт.

Як я вже розповідав у «Мрійнику Дюни», персонажі в книжці відповідні до певних міфологічних архетипів. Пол Атрід — принц-герой, який шукає того, хто віддасть за нього дочку «короля» (він одружується з Принцесою Ірулан, батьком якої був Імператор Шаддам Коррино IV). Превелебна Мати Гай Єлена Могіям — архетип відьми-матері, тоді як сестра Пола Алія — це відьма-діва, а Пардот Кайнс — мудрий старець у міфології Дюни. Звір Раббан Харконнен, хоч він і злий та агресивний, є по суті блазнем.

Імена для своїх персонажів Френк Герберт узяв із грецької та інших міфологій. Грецький Дім Атрідів, що дав початок Дому Атрідів із «Дюни», був нещасною родиною царів Менелая та Агамемнона. Героїчне сімейство, над яким тяжіло Тієстове прокляття, потерпало від фатальної провини. Френк Герберт пам'ятав про це передчуття біди, коли описував своїх Атрідів. У жилах Атрідів і злих Харконненів текла одна кров, тож убивство батька Пола Герцога Лето було замахом родича на іншого родича. Те саме трапилося і в родині Агамемнона — його вбила

власна дружина Клітемнестра.

«Дюна» — це сучасне нагромадження знайомих міфів; оповідь, у якій величні піщані хробаки стережуть дорогоцінний скарб меланж, геріатричні прянощі, які, окрім усього іншого, втілюють вичерпний ресурс — нафту. На планеті Арракіс мешкають велетенські люті хробаки, схожі на драконів із прадавніх легенд, із «величезними зубами» та «могутнім духом кориці». Це так схоже на міф, витворений невідомим англійським поетом у «Беовульфі», на привабливу історію про жажного вогнедишного дракона, який охороняв величезну скарбницю в лігві під скелями на краю моря.

Пустеля з класичного роману Френка Герберта — це широкий океан піску, у глибини якого пірнають велетенські хробаки; це таємничі й незвідані володіння Шай-Хулуда. Верхівки дюн схожі на гребені хвиль. Там нуртують потужні піщані бурі, становлячи найбільшу небезпеку.

На Арракісі кажуть, що життя пішло від Творця (Шай-Хулуда), зародившись у пустелі-морі — подібно до життя на Землі, що, як вважають, виникло в наших океанах. Френк Герберт провів паралелі, вдавшись до надзвичайних метафор, а також екстраполював сучасні умови світових систем, які, на перший погляд, видаються абсолютно чужинними. Але ретельний аналіз показує, що вони не надто відрізняються від

знайомих нам систем... а персонажі книжки, що вийшли з його уяви, не дуже відрізняються від таких людей, як ми.

Пол Атрід (месіанський «Муад'Діб» для фрименів) подібний до Ловренса Аравійського (Т. Е. Ловренса), британського громадянина, який підняв успішне пустельне повстання арабів проти турків під час Першої світової війни. Ловренс застосовував тактику партизанської війни, щоб знищити ворожі сили та лінії комунікацій, і наблизився до того, щоб стати для арабів месіанською постаттю. Ці історичні події спонукали Френка Герберта до міркувань про те, що чужинець може очолити місцеві сили й повести їх у бій проти морально звироднілих окупантів пустельного світу — стаючи водночас для них богоподібною фігурою.

Якось я запитав у батька, чи ідентифікував він себе з кимось із персонажів зі своїх історій, і він відповів, добряче мене здивувавши, що таким персонажем був Стілгар, суворий вождь фрименів. Я більше думав про батька як про сповненого гідності й честі Герцога Лето, героїчного, відчайдушного Пола чи вірного Дункана Айдаго. Обміркувавши все, я збагнув, що Стілгар у «Дюні» домірний індіанському вождеві — людині, яка втілювала й захищала перевірені часом шляхи, що не шкодили екології планети. Френк Герберт був

саме таким — і навіть більше. Ще дитиною він товаришував із корінним американцем, який натякав, що його вигнали з племені, — чоловіком на ім'я Індіанець Генрі. Саме він познайомив хлопчика зі звичаями свого народу: рибальством, знаходженням їстівних та лікарських рослин у лісі. Навчив, як шукати червоних мурах та багаті на білки личинки хруща, щоб прогодуватися.

Створивши галактичну імперію та пустельну планету Арракіс, Френк Герберт протиставив західну культуру примітивним цивілізаціям, віддаючи їм перевагу. Він писав у «Дюні»: «Вишуканість приходить із міст, а мудрість — із пустелі». (Пізніше, у канонічному романі «Ловець душ», батько зробить щось подібне, надаючи перевагу прадавнім шляхам людства, а не сучасним). Як кочові бедуїни з Аравійського плато, фримени вели дивовижне, відокремлене від інших життя, відділені від цивілізації безміром пустелі. Фримени вживали психоделічні наркотики під час релігійних обрядів, як індіанці навахо з Північної Америки. Неначе євреїв, їх переслідували, змушували ховатися від влади й виживати далеко від батьківщини. І євреї, і фримени сподівалися, що месія доведе їх до землі обігваної.

Слова та імена в «Дюні» походять із різних мов, серед яких — навахо, латина, чакобса (мова, що траплялася на Кавказі), ацтекський діалект

науатль, грецька, перська, ост-індійська, російська, турецька, фінська, староанглійська та, звісно, арабська мови.

У «Дітях Дюни» Лето II дозволив піщаним форелям приєднатися до його тіла, і ця ідея частково спирається на батьків досвід: коли він був ще хлопчиськом і мешкав у штаті Вашингтон, то підгортав штани й заходив у потічок чи озеро, дозволяючи п'явкам чіплятися до його ніг.

Легендарне життя богоподібного супергероя Пола-Муад'Діба витворено із сюжетів, що трапляються в багатьох релігіях. Френк Герберт навіть використав легенди та уривки інформації про людей із пустель Гобі в Азії та Калахарі в Південно-Західній Африці, а також аборигенів із австралійських пусток. Протягом століть ці люди виживали, маючи надзвичайно мало води навколо себе, тому вода була ціннішим ресурсом, ніж золото.

Батлеріанський Джигад, що відбувся за 10 000 років до описаних у «Дюні» подій, був війною супроти мислячих машин, які жорстоко уярмили людей. Саме тому люди поставили комп'ютери поза законом, про що написано в Оранжевській Католицькій Біблії: «Не сотвори з машини подобу розуму людському». Корені Джигаду сягають у глибоку давнину, до людей, із якими мої батьки були знайомі: до маминого дідуся Купера Лендіса

та друга нашої родини Ральфа Слаттері. Вони обидва ненавиділи машини.

Попри це, комп'ютери у світі «Дюни» існують через багато тисячоліть після джигаду. У процесі розгортання серії з'ясовується, що Бене Гессерит мають таємні комп'ютери, щоб відстежувати родоводи. Є також ментати Дюни, наділені надзвичайною логікою, — «людські комп'ютери». Для багатьох рис цих людей прототипом стала татова бабуся по батьковій лінії, Мері Стенлі, неосвічена жінка з пагорбів Кентукі, яка подумки здійснювала неймовірні математичні розрахунки. Ментати були попередниками Спока, помічника капітана корабля «Ентерпрайз» із «Зоряного Шляху»... Френк Герберт описав небезпеку, яку мислячі машини становили ще в 1960-х, задовго до фільму «Термінатор» із Арнольдом Шварценеггером.

Цікаво, що у всесвіті «Дюни» нема прибульців. Навіть найекзотичніші істоти, мутанти-лоцмани з Гільдії, — люди, так само, як і мерзенні генетичні генії Тлейлакса й гхоли, вирощені в чанах із плоті. Один із найцікавіших типів людей, яких породила уява Френка Герберта, — це жінки ордену Бене Гессерит, наділені колективною пам'яттю. Ця концепція багато в чому ґрунтується на роботах і поясненнях Карла Густава Юнга, який говорив про «колективне

несвідоме» — ймовірно, вроджений комплекс сутностей і способів поведінки, притаманний усім людям. Саме ці концепції батько обговорював із дружиною Ральфа Слаттері Ірен — психологом, яка проводила дослідження з Юнгом у Швейцарії в 1930-х.

Життя Френка Герберта досягнуло кульмінації в 1957-му й наступних роках, коли він зосередив увесь свій надзвичайний досвід на створенні великого роману. Батько пригадував, що в купі книжок, які він ретельно вивчав для написання «Дюни», трапилася думка, що екологія — це наука про розуміння наслідків. Батько не вигадав цей концепт, але, навчившись в Езри Паунда, «зробив його новим»¹ і виклав у формі, яку сприймали мільйони людей. Маючи таке саме світовідчуття, як в індіанців, тато бачив, що західна людина завдає шкоди довкіллю, а не живе в гармонії з ним.

Батько розповідав, що, попри всі зусилля, яких вимагала «Дюна», робота над цією книжкою була для нього улюбленою. Він використовував те, що називав «технікою надзвичайної деталі», за

¹ «Make it New!» («Зробіть це новим!») — творче гасло Езри Паунда, що стало програмною максимомою для всього західного модернізму. (Тут і далі прим. пер.)

допомогою якої вивчав і готував нотатки протягом чотирьох років, з 1957 по 1961, а тоді писав і переписував книжку з 1961 року по 1965.

Оскільки тато то розширював, то скорочував рукопис залежно від того, який редактор давав йому поради, в остаточну версію закралася помилка. Вік Імператора Шаддама Коррино IV в романі трохи непослідовний, але це одна з небагатьох похибок у всій серії «Дюни». Це неймовірно, зважаючи на те що Френк Герберт писав книжки на друкарських машинках... понад мільйон слів без використання комп'ютера, який би допоміг узгоджувати всю інформацію.

Наприкінці 1961 року, саме в зеніті свого монументального зусилля, тато звільнив літературного агента Лартона Блессінгейма, адже не відчував від нього достатньо підтримки, а також через те, що знову надсилати історії до нью-йоркських видавництв, які протягом років відкидали його, було над його можливості. Кілька років по тому, коли роман було майже завершено, Френк Герберт відновив співпрацю з Блессінгеймом, а тоді знову пройшов випробування невпинними відмовами — отримавши їх понад двадцять, — аж доки видавництво «Chilton» зрештою погодилося взяти книжку й заплатило 7 500 доларів авансом. Якби не далекоглядний редактор «Chilton» Стерлінг Ланье, «Дюну» могли б

узагалі не надрукувати, й світ літератури надзвичайно збіднів би.

* * *

Коли я подорослішав, ми з батьком зблизилися й почали писати разом. Тоді він часто говорив мені про важливість деталей і щільності письма. Вивчаючи психологію, він зрозумів підсвідомість, а тому любив повторювати, що «Дюну» можна читати на будь-якому з кількох шарів, закладених під пригодницькою історією месії на пустельній планеті. Екологія — найочевидніший шар, але є ще політика, релігія, філософія, історія, еволюція людини й навіть поезія. «Дюна» — це чарівний гобелен зі слів, звуків, зображень. Іноді він спершу писав уривки віршами, які розширював і перетворював на прозу, утворюючи речення, що містили елементи первинних поезій.

Тато казав, що в процесі читання ти можеш пройти будь-яким шаром роману, а тоді розпочати книжку із самого початку, зосереджуючись на іншому шарі. Він навмисно лишив наприкінці відкриті фінали й казав, що робив це, аби навіть після закінчення історії читачів не відпускали її уривки й шматочки, щоб людям хотілося повернутися і перечитати книжку ще раз. Хитрий

трюк, який спрацював бездоганно.

Як старший син Френка Герберта, я бачив у романі елементи родинної історії. Раніше я вже зазначав, що в «Дюні» зображено мою матір — але й тата теж. Певно, він думав про себе, коли писав про Герцога Лето: «Дуже довго ніхто не помічав, що він ще й був чудовим батьком». Ці слова мають глибинне значення для мене, адже в ті часи наші стосунки були зовсім кепськими. Я переживав період підліткового бунтарства, бурхливо реагуючи на його безкомпромісну манеру керувати домівкою.

На початку «Дюни» Полові Атріду п'ятнадцять років — приблизно в такому віці був і я, коли книжку вперше почали публікувати в журналі «Analog». В описі Пола я не дуже впізнаю себе, проте легко впізнаю тата в батькові Пола, шляхетному Герцогові Лето Атріді. В одному абзаці Френк Герберт написав: «Та безліч фактів відкривають шлях до розуміння Герцога: його вірне кохання до леді з Бене Гессерит; надія, що він покладав на сина...» Значно пізніше, коли тато відповідав на запитання журналістів щодо моєї письменницької кар'єри, він казав: «Яблуко падає недалеко від яблуні». Він часто хвалив мене перед іншими — значно частіше, ніж напряду. Більшість друзів уважала його екстравертом, проте в родинному колі він часто поводився як інтраверт, полюбляючи проводити час на самоті у власному

кабінеті. Часто найсильніші його емоції виливалися на папір, тому я відчуваю, як батько говорить до мене, коли читаю його історії.

Якось я запитав у батька, чи вважає він, що його *magnum opus* у судилося довге життя. Він скромно відповів, що не знає, адже єдиний компетентний літературний критик — це час. Минуло вже сорок років, відколи «Дюну» було видано у твердій палітурці, й Френкові Герберту було б приємно дізнатися, що інтерес до його фантастичного роману та породженої ним серії ніколи не згасав. «Дюну» підхопило абсолютно нове покоління читачів. Молодь насолоджується нею, як колись її батьки.

Як і наш власний усесвіт, усесвіт «Дюни» продовжує розширюватися. Френк Герберт написав шість романів серії, а я дописав іще шість у співпраці з Кевіном Андерсоном. За контрактом ми з Кевіном створимо ще чотири книжки, включно з великим хронологічним фіналом, на який зачекалися мільйони читачів, — «Дюна-7». Над цим проектом працював Френк Герберт, коли помер у 1986 році, й це мала бути третя книжка з трилогії, започаткованої «Єретиками Дюни» та «Капітулом: Дюна». У цих романах він заклав велику таємницю, й досі, через два десятиріччя після його смерті, розгадка є секретом, який найретельніше охороняють у науковій фантастиці.

До часу, коли ми завершимо ці історії, налічуватиметься шістнадцять «дюнних» романів, а також фільм режисера Девіда Лінча 1984 року та два телевізійні мінісеріали — «Дюна Френка Герберта» й «Діти Дюни Френка Герберта», — продюсером яких став Річард Рубінштейн. У майбутньому ми плануємо ще кілька проєктів, та всі вони мають бути домірними високим стандартам, установленим батьком у своїх романах. А коли всі гарні історії вже буде розказано, серія завершиться. Але навіть це не буде справжнім фіналом, адже завжди можна повернутися до самої «Дюни», щоб читати її знову й знову.

Браян Герберт

Сіетл, Вашингтон, 2005

*Людам, чия справа виходить за межі
ідей і простягається в царину «реальних
матеріалів» — екологам посушливих
земель, де б вони не були та в які б часи не
працювали, зі смиренням і захватом
присвячується ця спроба передбачення*

Книга перша. Дюна

1

Початок — то мить, коли варто якнайкраще подбати про істинну рівновагу речей. Кожна сестра Бене Гессерит² знає про це. Тож, приступаючи до вивчення життя Муад'Діба, зважте спершу на те, у які часи він з'явився, бо ж народився владар у рік п'ятдесят сьомий правління Падишаха-Імператора Шаддама IV. Й особливо уважно придивіться, де саме він з'явився: на планеті Арракіс. Хай не вводить вас в оману той факт, що народився він і прожив перші п'ятнадцять років свого життя на Каладані. Арракіс, планета також знана як Дюна, — ось місце його навіки-віків.

Принцеса Ірулан. Оповідь про Муад'Діба

² Найімовірніше, термін має латинське походження: «bene» — добре, а «gesserit» — gero, gerere — «керувати» або «нести».

За тиждень до переїзду на Арракіс³, коли метушня останніх приготувань от-от мала обернутися на нестерпне божевілля, якась старезна баба навідалася до матері хлопчика — Пола.

Замок Каладан⁴ огорнула тепла ніч; прадавнє кам'яне громаддя, що слугувало домівкою двадцяти шести поколінням роду Атрідів, укрилося холодною росою, як завжди на зміну погоди.

Стару пустили через бокові двері та повели склепінчастим проходом повз кімнату Пола. Скориставшись нагодою, вона зазирнула всередину — поглянути, як той лежить на ліжку.

У тьмяному світлі напівзгаслої, завмерлої над самою підлогою лампи-підвіски, хлопчик, який уже не спав, бачив у проймі дверей громіздкі обриси жіночої фігури, що стояла на крок попереду від його матері. Стара скидалася на відьму: волосся, схоже на сплутану павутину, наче каптур ховало в

³ Імовірно, походить від арабського кореня «ракс» — «танцювати».

⁴ За однією з версій, Герберт запозичив назву «Каладан» від острова Каледан із казки братів Грімм «Принц Омар і принцеса Шахерезада». Браян Герберт у книзі «Мрійник Дюни» пише таке: «Планету Каладан названо на честь Калідона, давньогрецького міста, де вполювали Калідонського вепра».

тіні риси обличчя, а очі виблискували, мов коштовності.

— А він не замалий як на свій вік, Джессіко? — запитала стара. Голос повнився хрипким свистом і бряжчав, як розладнаний балісет.

Мати Пола відповіла м'яким контральто:

— Усі знають, що Атріди дорослішають пізніше, Ваша Превелебносте.

— Чувала я про це, чувала, — прохрипіла стара. — Але ж йому вже п'ятнадцять.

— Так, Ваша Превелебносте.

— Він прокинувся і підслуховує. Хитрий малий шельма, — тихо загіготіла прибула. — Проте підступність необхідна правителю. А якщо він і справді Квізац Хадерах...⁵ що ж...

Причаївшись у мороці ліжка, Пол дивився навсїбіч крізь тонкі шпаринки ледь розплющених очей. Два блискучих овали — очі старої — розширилися і спалахнули, коли зустрілися з його поглядом.

— Добре виспись, хитрий малий шельмо, — кинула стара. — Завтра тобі знадобляться всі твої

⁵ Френк Герберт тлумачив цей вислів як «той, хто скорочує шлях».

вміння, аби зустрітися з моїм гом джаббаром⁶.

І вона вийшла, вишповхнувши його матір у коридор, та з гучним гуркотом зачинила двері.

Пол лежав, замислившись: «Що таке „гом джаббар“?»

Багато прикроців довелося йому зазнати в ці часи змін, та з'ява старої була дивнішою за все.

Ваша Превелебносте.

А ще те, як вона зверталася до його матері Джессікі, наче та була звичайнісінькою служницею, а не леді Бене Гессерит, наложницею⁷ Герцога та матір'ю Герцогського спадкоємця.

«Гом джаббар — це щось із Арракіса, про що я маю знати, перш ніж ми опинимося там?» — подумав Пол.

Він прошепотів ті дивні слова: Гом джаббар... Квізац Хадерах.

Ще стільки всього треба вивчити. Арракіс настільки відрізнявся від Каладана, що свідомість Пола лихоманило від нових знань. Арракіс — Дюна

⁶ «Джаббар» може бути варіацією слова, що арабською означає «могутній», «наділений владою».

⁷ Ідеться не про мусульманську наложницю, тобто рабиню в гаремі, а про конкубіну, жінку, яка живе з чоловіком у відкритому, неприхованому та зазвичай тривалому сексуальному зв'язку.

— Пустельна Планета.

Зуфір⁸ Хават, майстер-асасин його батька, пояснював: їхні смертельні вороги Харконнени вісімдесят років панували на Арракісі. Вони утримували планету як свій квазіфеод, відповідно до контракту з ДАПТ на видобуток геріатричних прянощів — меланжу. Тепер Харконнени забиралися геть, а планета ставала повним феодом Дому Атрідів — очевидна перемога Герцога Лето. Хоча, як сказав Хават, у цій очевидності чаїлася смертельна небезпека, адже Герцог Лето був дуже популярним серед Великих Домів Ландсрааду⁹.

— А популярність викликає задрощі свігодержців, — додав Хават.

Арракіс — Дюна — Пустельна Планета.

Пол спав. Він бачив якусь печеру в околицях Арракіна; навколо нього в тьмяному світлі завмерлих у повітрі ламп рухалися мовчазні люди. Усе там виповнене величчю, як у соборі, і він учував єдиний тоненький звук: крап-крап-крап. Ще вві сні Пол знав, що все запам'ятає. Він завжди

⁸ Місцевість у Ємені.

⁹ Сам Френк Герберт стверджував, що слово «Ландсраад» — давньоскандинавське, означає «збори землевласників», тобто історично перше засідання законодавчого органу. Ландсраад — це помісне дворянство.

пам'ятав пророчі сни.

Сон розтанув.

Пол прокинувся в теплі свого ліжка; він усе думав і думав. Світ замку Каладан, де не було жодних ігор і не траплялося однолітків, можливо, не вартував смутку під час прощання. Лікар Юе, вчитель Пола, вказував на те, що класової системи фафрилах на Арракісі дотримувалися не надто ревно. Планета повнилася людьми, що жили в пустельних краях без каїдів та башарів, які б керували ними: людей барханів, що звать себе фрименами, не внесено в жодні переписи Імперської Палати.

Арракіс — Дюна — Пустельна планета.

Відчувши напругу в усьому тілі, Пол вирішив удатися до однієї з практик з угамування плоті та розуму, яких його навчила мати. Три коротких вдихи викликали звичну реакцію: його несуть хвилі самосвідомості... свідомість фокусується... аорта розширюється... розум виганяє всю непевність пізнання... свідомість під контролем... кров збагачується киснем і розтікається по обважнілих кінцівках... ніхто не здобуває їжу, безпеку та свободу лише завдяки інстинкту... тваринна свідомість не простягається за межі буття моменту цього, не здатна осягнути, що її жертви зникають навіки... тварина руйнує старе й не може створити нове... тваринна жага лишень наближається до

чуттєвого рівня, але ніколи не сягне рівня сприйняття... людині ж необхідна система координат, через яку вона бачитиме світ... Свідомість за вибором устанавлює свої координати... тілесна цілісність упорядковує потік нервів і крові відповідно до найглибших потреб клітинного буття... всі речі/клітини/істоти є плинними... все прагне до цієї незмінної минулості...

Знову й знову в мінливій свідомості Пола прокручувався завчений урок.

Крізь примружені повіки Пол відчув, як жовте сьайво світанку торкнулося його підвіконня. Він розплющив очі. Прислухаючись до метушні й поспіху, що поновилися в замку, юнак розглядав помережені знайомим візерунком балки під стелею спальні.

Двері прочинилися, і в кімнату зазирнула мати: волосся на маківці підтримувала чорна стрічка, з овального обличчя, позбавленого емоцій, дивилися сповнені врочистості зелені очі.

— Уже прокинувся, — промовила вона. — Ти добре спав?

— Так.

Пол уважно роздивлявся високу фігуру матері та помітив, як напружилися її плечі, коли вона вибирала для нього одяг із полиць шафи. Інший міг би не помітити нічого, але вона сама вчила його

науки Бене Гессерит — звертати увагу на дрібні деталі. Вона озирнулася, тримаючи в руках напівофіційний піджак, на нагрудній кишені якого було вишито фамільний герб дому Атрідів — червоного яструба.

— Мерщій одягайся. Превелебна Мати чекає на тебе.

— Яюсь вона мені снилася, — сказав Пол. — Хто вона?

— Вона була моєю наставницею в школі Бене Гессерит. Тепер вона Правдомовиця Імператора. А ще, Поле... — Джессіка завагалася. — Ти повинен розповісти їй про свої сни.

— Розповім. Ми завдяки їй отримали Арракіс?

— Ми не отримали Арракіс, — вона змахнула пил зі штанів і повісила їх разом із піджаком на стійку біля ліжка. — Не змушуй Превелебну Матір чекати.

Пол сів, міцно обхопивши коліна.

— Що таке гом джаббар?

І знову материнська наука дала йому змогу відчувати ледь помітну напругу — знервованість, яку він інтерпретував як страх.

Джессіка підійшла до вікна, широко розсунула штори та поглянула крізь річкові сади на гору Саюбі.

— Ти дізнаєшся про гом джаббар... зовсім скоро, — промовила вона.

Пол почув переляк у її голосі та дуже здивувався.

Джессіка вела далі, не озираючись:

— Превелебна Мати чекає в ранкових покоях.
Прошу тебе, не барися.

Превелебна Мати Гай Єлена Могіям¹⁰ сиділа в обшитому гобеленами кріслі та спостерігала, як до неї наближалися матір і син. З вікон по обидва боки від неї відкривався краєвид на східну луковину річки та зелені угіддя Атрідів, але Превелебна Мати не звертала на нього уваги. Цього ранку вона особливо гостро відчувала свій вік, і це їй дуже сильно дошкуляло. Вона проклинала космічні перельоти, спілкування з Гільдією Лоцманів та їхні таємничі плани. Але на цій планеті була справа, яка вимагала особистої присутності наділеної Зором сестри Бене Гессерит. Навіть Правдомовиця Падишаха-Імператора не могла ухилитися від виконання свого обов'язку.

«Клята Джессіка! — подумала Превелебна Мати. — Якби вона тільки народила нам дівчинку, як їй і наказували».

¹⁰ Імена Превелебних Матерів Бене Гессерит у перших книгах циклу «Дюна» Френк Герберт формував за таким зразком: латинське чоловіче ім'я + жіноче ім'я + екзотичне ім'я.

Джессіка спинилася за три кроки від крісла й присіла в маленькому реверансі, лівою рукою злегка провела вздовж спідниці. Пол стримано вклонився, як його вчив викладач танців — «коли сумніваєшся в статусі людини».

Превелебна Мати, звісно ж, відзначила це.

— А він обережний, Джессіко.

Рука Джессіки ковзнула по плечу Пола, стиснула його. Либонь один удар серця її долоня тремтіла від страху. Тоді вона знову опанувала себе.

— Так його вчили, Ваша Превелебносте.

«Чого вона боїться?» — замислився Пол.

Стара якусь мить вивчала хлопця: овальне, як у Джессіки, обличчя, але кістка в нього ширша... волосся — чорне-чорне, як у Герцога, однак брови нагадували про дідуся по матері, ім'я якого не можна називати, і ще цей тонкий гордовитий ніс; розріз пильних зелених очей, таких, як і в старого Герцога: дідуся по батькові, який уже давно лежав у могилі.

«О, то була людина, що завжди цінувала браваду — навіть у смерті», — подумала Превелебна Мати.

— Учити щось — це одне, — промовила вона, — а мати вроджені здібності — інше. Подивимося. — Стара суворо зиркнула на Джессіку. — Облиш нас. Наказую тобі зайнятися

медитацією смирення.

Джессіка зняла руку з плеча Пола.

— Ваша Превелебносте, я...

— Джессіко, ти знаєш, що так має бути.

Пол збентежено глянув на матір.

Джессіка виструнчилася.

— Так... звісно.

Пол знову перевів погляд на Превелебну Матір. Гречність та очевидний трепет матері перед цією жінкою спонукали до пильності. Попри це, він відчував гнів і тривогу, які випромінювала мати.

— Поле, — Джессіка глибоко вдихнула, — випробування, яке тобі доведеться пройти... воно дуже важливе для мене.

— Випробування?

— Пам'ятай, що ти син Герцога, — промовила Джессіка. Крутнулася й вилетіла з кімнати, сухо зашурхотівши спідницею. Двері щільно зачинилися.

Пол опинився сам на сам зі старою, і щоки в нього спалахнули гнівом.

— Хіба можна випроваджувати леді Джессіку, наче просту служницю?

Тінь посмішки ледь торкнулася кутиків зморщеного рота.

— Хлопче, усі чотирнадцять років у школі леді Джессіка й була моєю служницею, — жінка кивнула. — До того ж непоганою. А тепер підійди

до мене!

Наказ ударом батога лягнув по Полу, і він підкорився ще до того, як устиг подумати про це. «Вона використовує Голос», — подумав він і спинився за помахом старечої руки біля ніг Превелебної.

— Бачиш це? — спитала вона, дістаючи зі складок своєї мантиї зелений металевий куб із п'ятнадцятисантиметровою стороною. Вона повернула його до Пола, і хлопець побачив, що одна з граней відкрита, а всередині — чомусь лячний морок. Жодна крапля світла не проникала в цю п'їтьму.

— Поклади свою праву руку в скриньку, — сказала вона.

Страх прошив Пола наскрізь. Він відступив на крок, але стара промовила:

— Це так ти коришся своїй матері?

Він поглянув у блискучі пташині очі.

Повільно, під тиском чужого примусу, якому не мав змоги опиратися, Пол поклав руку в коробку. На мить, коли п'їтьма огорнула його долоню, він відчув холод, тоді — гладенький метал під пальцями та поколювання, наче в нього затерпла рука.

Хижий вираз з'явився на обличчі старої. Вона відвела свою праву руку від куба та приставила її до шиї Пола. Той помігив блиск металу й почав

повертатися.

— Не рухайся, — просичала вона.

Знову використовує Голос! Пол перевів погляд на її обличчя.

— Я тримаю біля твоєї шиї гом джаббар, — промовила вона. — гом джаббар, ворог пихи. Це голка з краплею отрути на кінчику. А! Не приймай руку, інакше відчуєш її на собі.

Пол спробував ковтнути пересохлим горлом. Він не міг відвести погляду від зморшкуватого старого обличчя — блискучі очі, бліді ясна під срібними зубами, що поблискували, коли вона говорила.

— Син Герцога має розумітися на отрутах, — промовила стара. — Такі часи, еге ж? Мускі в напоях. Аумас у стравах. Швидкі, повільні та ті, що між ними. Ось і дещо нове для тебе: гом джаббар. Він убиває лише тварин.

Гонор подолав страх.

— Ти смієш припускати, що син Герцога — тварина?

— Скажімо так, я припускаю, що ти можеш виявитися людиною, — промовила вона. Не руш. Застерігаю тебе: не намагайся відсахнутися. Я стара, але моя рука може ввігнати в твою шию голку, перш ніж ти встигнеш ухилитися.

— Хто ти? — прошепотів Пол. — Якими хитрощами ти змусила мою матір залишити мене

наодинці з тобою? Ти служиш Харконненам?

— Харконнени? Ніколи в житті! А тепер мовчи.

Сухорлявий палець торкнувся до його шиї і він погамував у собі мимовільний порив відскочити.

— Добре, — промовила вона. — Ти пройшов перше випробування. Зараз буде продовження: якщо ти висмикнеш руку зі скриньки, то помреш. Це єдине правило. Триматимеш руку всередині — житимеш. Висмикнеш її — помреш.

Пол глибоко вдихнув, аби стишити тремтіння.

— Варто мені гукнути, як слуги вмиють опиняться тут, і тоді ти помреш.

— Слуги не пройдуть повз твою матір, яка стоїть на чатах за дверима. Повір мені. Твоя матір пройшла випробування. Тепер твоя черга. Вважай це за честь. Нечасто ми дозволяємо хлопчикам проходити цей ритуал.

Цікавість знизила рівень страху до прийняттого рівня. У голосі старої вчувалася правда, а не заперечення її. Якщо мати справді стоїть на чатах..., якщо це справді випробування... Та чим би воно не було, Пол знав, що зараз він попався, загрозу становила рука біля шиї — гом джаббар. Він пригадав ліганію проти страху з обряду Бене Гессерит, якої матір навчила його.

«Я не повинен боятися. Страх убиває розум.

Страх — це маленька смерть, що веде до повного самозабуття. Я зазирну в очі своєму страхові. Я дозволю йому пройти повз мене та крізь мене. І коли він піде геть, то я обернуся до нього внутрішнім зором і простежу його шлях. Там, де страх пройде, нічого не зостанеться. Залишуся тільки я».

Пол відчув, як повернувся спокій, і промовив:
— Мерщій починай, стара.

— Стара! — різко сказала вона. — А ти сміливець, ніде правди діти. Ну що ж, подивимося, цуцику. — Вона близько нахилилася, стишуючи голос майже до шепоту. — Біль пронизуватиме твою руку в скриньці. Біль. Але! Висмикнеш її — і я торкну твою шию гом джаббаром; ця смерть швидка, ніби падіння сокири ката. Відсмикнеш руку — і гом джаббар забере тебе. Зрозумів?

— Що в тій скриньці?

— Біль.

Пол відчув, як у руці закололо сильніше, й міцно стиснув уста. «І як же це може бути випробуванням?» — подумав він. Поколювання перетворилося на свербіння.

А стара промовила:

— Ти чув про те, що тварини відгризають собі лапу, щоб вирватися, коли потрапляють у пастку? То все звірине нутро. А людина лишилася б у пастці, витримала б біль та прикинулася б мертвою,

щоб убити ловця і знищити загрозу своєму видові.

Сверблячка переросла в легкий жар.

— Навіщо ти робиш це? — запитав Пол.

— Щоб визначити, чи ти людина. Мовчи.

Пол стиснув ліву руку в кулак, коли жар у правій руці посилювався. Він наростав повільно: тепло до тепла, тепло... і ще трішки тепла. Юнак відчув, як нігті вільної руки впинаються в долоню. Він спробував зігнути пальці палкої руки, але не зміг поворушити ними.

— Пече, — прошепотів він.

— Цить!

Біль пройняв його руку. Піт виступив на лобі. Кожна фібра ества волала Полові, аби він висмикнув руку з тих палючих лабетів... але... гом джаббар. Не повертаючи голови, юнак спробував ворухнути очима, щоб побачити страшну отруйну голку біля шиї. Він відчував, що дихає ривками, спробував уповільнити подих, але не зміг.

Біль!

Його світ виповнила порожнеча, не лишаючи нічого, крім руки, що палала в агонії, та старезного обличчя на відстані кількох дюймів, що витрещалося на нього.

Губи йому пересохли настільки, що він ледве розтулив їх.

Жар! Жар!

Хлопець подумав, що відчуває, як чорніє

шкіра на тій вигорілій руці, як тріскається й відпадає плоть, лишаючи одні звуглілі кості.

Припинилося!

Біль припинився, неначе хтось повернув вимикач.

Пол відчував, як тремтить його права рука, як тілом стікає піт.

— Годі, — промимрила вона. — Куль вахед!¹¹ Ще жодна дівчинка не витримувала так довго. Мені, певно, хотілося, щоб ти програв. — Вона відхилилася назад, відводячи гом джаббар від його шиї. — Витягуй руку зі скриньки, юна людино, й поглянь на неї.

Пол поборов болісне тремтіння й зазирнув у чорну порожнечу, де його рука лишалася з власної волі. Пам'ять про біль пронизувала кожен рух. Розум промовляв юнакові, що він витягне зі скриньки почорнілий цурпалок.

— Зроби це! — прошипіла вона.

Пол висмикнув руку зі скриньки й уражено глянув на неї. Жодного сліду. Жодної ознаки агонії на шкірі. Він витягнув руку вперед, розвернув її, зігнув пальці.

¹¹ Словосполучення арабського походження, буквально означає «кожен, усе». Значення у світі «Дюни» див. у словнику Френка Герберта («Термінологія Імперії») наприкінці книжки.

— Біль завдано нервовою стимуляцією, — пояснила вона. — Не можемо ж ми калічити потенційних людей. Знайдеться чимало таких, хто б дорого заплатив за таємницю цієї скриньки. — Вона сховала її в складках свого вбрання.

— Але ж біль... — почав було він.

— Біль, — гмикнула вона. — Людина здатна керувати будь-яким нервом у власному тілі.

Пол відчув біль у лівій руці. Він розтиснув пальці й побачив чотири криваві відмітки там, де нігті врізалися в долоню. Опустивши руку, він поглянув на стару.

— Ви таке колись робили з моєю матір'ю?

— Чи просіював ти коли-небудь пісок крізь сито? — запитала вона.

Ухильний тон її запитання осяяв його свідомість вищим розумінням: Пісок крізь сито. Пол кивнув.

— А ми, Бене Гессерит, просіюємо всілякий люд, щоб знайти людей.

Він підняв правицю, воскрешаючи в пам'яті біль.

— І це все лише заради болю?

— Я спостерігала за тобою в агонії, хлопче. А сам біль — то тільки вісь випробування. Матір розказувала тобі про наші способи спостереження. Я бачу в тобі ознаки її навчання. Наше випробування — це криза та спостереження.

Пол відчув щирість у її голосі й промовив:

— Це правда!

Вона вп'ялася в нього поглядом. «Він відчуває правду! Чи може він бути тим самим? Чи справді він може бути тим самим?» Вона вгамувала хвилювання й нагадала собі: «Надія потьмарює спостереження».

— Ти знаєш, коли люди вірять у те, про що говорять, — сказала вона.

— Так.

У його голосі вчувалися обертони здібностей, які він неодноразово випробовував. Вона чула їх, а тому сказала:

— Можливо, ти і є Квізац Хадерах. Сідай тут, юний брате, біля моїх ніг.

— Я краще постою.

— А твоя матір колись сиділа біля моїх ніг.

— Я — не моя матір.

— Ти нас трохи недолюблюєш, правда? —

Вона глянула на двері, а тоді гукнула: — Джессіко!

Двері прочинилися; за ними стояла Джессіка й напружено вдивлялася в кімнату. Коли жінка побачила Пола, то розслабилася. Вона спромоглася на слабку посмішку.

— Джессіко, чи твоя ненависть до мене вщухала хоч раз? — поцікавилася стара.

— Я люблю й ненавиджу тебе водночас, — відповіла Джессіка. — Ненависть — за завданий

тобою біль, про який я не забуду ніколи. А любов — це...

— Просто беззаперечна даність, — закінчила стара, та голос у неї був м'яким. — Ти можеш зайти, але дотримуйся тиші. Зачини двері й пильнуй, аби ніхто не завадив нам.

Джессіка зайшла в кімнату, зачинила двері й стала спиною до них. «Мій син — живий, — подумала вона. — Мій син — живий, і він... людина. Я знала, що так і є... але... він живий. Тепер і я можу жити далі». Двері за її спиною були важкими та справжніми. Усе в кімнаті тиснуло на її чуття.

Мій син живий.

Пол глянув на матір. Вона казала правду. Йому хотілося зараз піти геть й осмислити пережитий досвід, але він знав, що не зможе залишити кімнату, перш ніж його відпустять. Стара здобула над ним владу. Вони казали правду. Його матір витримала це випробування. За цим має стояти жахлива мета... адже біль і страх були жахливими. Він убачав у цьому величну жахливу мету. Вони діяли наперекір усім перешкодам. Ними рухала тільки їм відома необхідність. Пол відчував, що і його долучили до цієї жахливої мети. От тільки він досі не знав, у чому ж вона полягала.

— Одного дня, хлопче, — сказала стара, — і тобі, можливо, доведеться стояти там, за дверима.

Нелегка це справа...

Пол глянув униз, на руку, випробувану болем, а тоді підвів очі на Превелебну Матір. У її голосі вчувалося щось відмінне від усіх раніше чутих голосів. Світло пронизувало її слова, й були вони гострими, наче лезо. Пол відчував, що відповідь на кожне поставлене ним питання може підняти його над плотським світом до чогось вищого.

— Навіщо ви випробовуєте на людськість?

— Щоб звільнити вас.

— Звільнити?

— Колись люди звернули свої думки до машин у надії на те, що зможуть так звільнитися. Та це лише дало змогу іншим людям із машинами поневолити їх.

— «Не сотвори з машини подобу розуму людському», — процитував Пол.

— Саме так заповідалося Оранжистською Католицькою Біблією з часів Батлеріанського Джигаду, — сказала вона. — Проте що насправді мало писатися в Біблії, так це: «Не сотвори машини, яка б імітувала розум Людини». Ти вивчив це за допомогою ментата, який служить вам?

— Я вивчив це разом із Зуфіром Хаватом.

— Велике Повстання позбавило нас милиць, — сказала вона. — І змусило людський мозок розвиватися. У школах почали плекати людські таланти.

— У школах Бене Гессерит?

Вона кивнула.

— Із тих прадавніх шкіл донині дожили лише дві головні: Бене Гессерит і Гільдія Лоцманів. На нашу думку, Гільдія робить акцент винятково на чисту математику. Бене Гессерит виконує іншу функцію.

— Полігика, — сказав Пол.

— Куль вахед! — промовила стара й кинула суворий погляд на Джессіку.

— Я не казала йому, Ваша Превелебносте, — відповіла Джессіка.

Превелебна Матір зосередилася на Полові.

— Ти здогадався за кількома непевними ознаками, — сказала вона. — Справді, полігика. Спершу школою Бене Гессерит керували ті, хто вважав за необхідне збереження послідовності в діяннях людських. І вони збагнули, що така послідовність неможлива без відділення людського матеріалу від тваринного — для покращення породи.

Раптом слова старої втратили для Пола свою осяйну гостроту. Він відчув порушення того, що його матір називала «інстинктом справедливості». Не те щоб Превелебна Матір брехала йому. Вочевидь, вона вірила в те, що каже. Та було щось глибше, пов'язане з жахливою метою.

Він промовив:

— Але матір казала мені, що багато хто в школах Бене Гессерит не знає своїх предків.

— Усі генетичні лінії завжди заносять у наші книги, — сказала вона. — Твоя матір знає, що вона або спадкоємиця когось із Бене Гессерит, або має потрібний нам набір генів.

— Тоді чому ж вона не може дізнатися, хто її батьки?

— Дехто знає... Більшість ні. Можливо, ми, наприклад, бажали схрестити її з близьким родичем для встановлення домінування певної генетичної риси. У нас багато причин.

І знову Пол відчув порушення справедливості. Він зауважив:

— А ви багато собі дозволяєте.

Превелебна Матір уражено глянула на нього, запитуючи себе: «Невже я чула критику в його голосі?»

— Ми несемо важкий тягар, — відповіла вона.

Пол відчував, що все більше приходить до тями після випробування. Він кинув на неї оцінювальний погляд і сказав:

— Ти кажеш, що я, можливо... Квізац Хадерах. Що це: гом джаббар у людській подобі?

— Поле, — втрутилася Джессіка. — Ти не повинен говорити таким тоном із...

— Я сама дам раду, Джессіко, — зупинила її стариця. — Юначе, що ти знаєш про Зілля Правди?

— Ви вживаєте його, щоб удосконалити свої здібності у виявленні брехні, — сказав він. — Матір розповідала мені.

— Чи бачив ти коли-небудь Транс Правди?

Він похитав головою:

— Ні.

— Те зілля небезпечно, — сказала вона, — але дає внутрішній зір. Коли Правдомовиця вживає зілля, то може зазирнути в різні місця своєї пам'яті — пам'яті свого тіла. Ми дивимося на безліч шляхів у минулому... але тільки жіночих шляхів. — У її голосі забринів сум. — Але ж досі є місце, куди не може зазирнути жодна Правдомовиця. Воно відштовхує нас і лякає. Але сказано, що одного дня прийде чоловік, якому зілля дасть дар внутрішнього Зору. Він гляне туди, куди ми не можемо — на жіночі й чоловічі шляхи минулого.

— Цей ваш Квізац Хадерах?

— Так, той, хто зможе бути в різних місцях одночасно: Квізац Хадерах. Багато чоловіків куштували зілля... дуже багато, та жоден не досяг успіху.

— Вони всі куштували трунок, але не побачили минулого?

— О ні, — вона похитала головою. — Вони скуштували його й померли.

Спроба осягнути Муад'Діба без розуміння його заклятих ворогів, Харконнів, домірна спробі побачити Істину, не відаючи Лжі. Бажанню побачити світло, не стрічаючи Пітьми. Це неможливо.

Принцеса Ірулан. Оповідь про Муад'Діба

Напівзанурений у пігьму рельєфний глобус обертався від поштовху товстої, вкритої блискучими перснями руки. Він стояв на підставці дивної форми біля однієї зі стін кімнати без вікон. Решта стін скидалася на різнобарвну клаптикову ковдру — сувої, фільмокниги, записи, ролики. Світло, яке осявало кімнату, текло із золотих куль, що застигли в рухомому силовому полі.

У центрі зали стояв еліпсоїдний стіл із жадеїгово-рожевою ¹² кришкою зі скам'янілого елакового дерева. Навколо нього зависли поліморфні крісла, два з яких були зайняті. В одному сидів темноволосий круглолиций юнак приблизно шістнадцяти років, із сумними очима, а в другому — худий невисокий чоловік із жіночним

¹² Жадеїт — мінерал зеленого кольору, схожий на нефрит.

обличчям.

Обидва зосереджено дивилися на глобус та на зануреного в п'ятьму чоловіка, який розкручував кулю.

До них долинуло вдоволене гиготіння, і могутній бас прогрімів:

— Пітере, ось найбільша в історії пастка на людину. І Герцог уже потрапив між її щелеп. Чи ж не разючі речі роблю я, барон Владімір Харконнен?

— Безсумнівно, Бароне, — відповів чоловік. Голос його звучав мелодійним солодким тенором.

Товста рука опустилася на кулю і спинила її обертання. Тепер кожен у кімнаті прикипів поглядом до непорушної поверхні глобуса — дорогого предмета, який виготовляли спеціально для багатих колекціонерів або ж планетарних правителів Імперії. Він зберігав неповторний відбиток ручної роботи імперських майстрів. Довжини та широти було накреслено тонесеньким платиновим дротом, а полярні шапки інкрустовано найдобірнішими хмаристо-білими діамантами.

Товста долоня посунулася вперед, намагаючи деталі рельєфу.

— Пропоную вам подивитися, — знову загуркотів бас. — Подивитися уважно... І ти, Пітере, і ти, мій любий Фейде-Рауго: від шістдесяти градусів на півночі та до сімдесяти на півдні — вишукані брижі. Їхній колір — чи ж не нагадує він

вам солодку карамель? І ніде, зовсім ніде немає на ній блакиті озер, річок або морів. А ці чарівні полярні шапочки — такі крихітні. Чи здатен хоч хтось сплутати це місце? Арракіс. Істинна унікальність. Ідеальна місцина для унікальної перемоги.

Губ Пітера торкнулася легенька усмішка.

— А ще, уявити тільки, Бароне: Падишах-Імператор переконаний, що він віддав Герцогові вашу планету прянощів. Як удало.

— Цілковита маячня, — гарикнув Барон. — Ти кажеш це, аби заплутати юного Фейда-Рауту, однак немає жодних підстав збивати з пантелику мого племінника.

Юнак із меланхолійним лицем заворушився в кріслі, розгладив складки на своєму чорному трико. Він випрямився, коли від дверей у стіні за його спиною долинув обережний стукіт.

Пітер вислизнув із крісла, підійшов до дверей, ледь прочинив їх — лише для того, щоб отримати циліндр із посланням. Зачинив двері й, розгорнувши сувій, вивчив його. З уст ментата злетіло кілька смішків.

— Що там? — владно поцікавився Барон.

— Дурень відповів нам, Бароне!

— Відколи це Атріди нехтуватимуть нагодою зробити красивий жест? — поцікавився Барон. — Гаразд, а що він пише нам?

— Він надзвичайно неввічливий, Бароне. Звертається до вас просто: «Харконнене». Ні «Сір й улюблений кусен», ні титулу.

— Це гарне ім'я, — проричав Барон, виказуючи своє нетерпіння. — То що повідомляє любий Лето?

— Він пише: «Вашу пропозицію про зустріч відхилено. Я вже неодноразово стикався з вашою підступністю, й це добре відомо всім».

— І? — перепитав Барон.

— Далі таке: «Мистецтво канлі ще має своїх поціновувачів в Імперії». І підпис: «Герцог Арракіса Лето». — Пітер зареготав. — Арракіса! Боже ж ти мій. То вже занадто.

— Угамуйся, Пітере, — промовив Барон, і сміх зник — наче хтось повернув вимикач.

— Отже, канлі¹³? — поцікавився Барон. — Вендета, еге ж? Він навіть ужив таке миле старовинне слово з такою багатою традицією. Хотів упевнитися, що я чітко розумію сказане ним.

— Ви зробили жест до примирення, — сказав Пітер. — Правил було дотримано.

— Як на ментата, Пітере, ти надто багато базікаєш, — відказав Барон, подумавши: «Скоро

¹³ Слово турецького походження, яке означає «заклятий ворог». Значення у світі «Дюни» див. у словнику Френка Герберта («Термінологія Імперії») наприкінці книжки.

мені доведеться позбутися його. Він уже майже пережив власну корисність». Барон кинув через усю кімнату погляд на свого ментата-асасина, затримався на тій його особливості, яку люди помічали першою: очі — темні щілини синього на синьому, без найменшої краплі білого.

Вищир розцвів на Пітеровому обличчі, нагадуючи гримасу маски під проваллями очей.

— Але, Бароне. Ніколи ще помста не була прекраснішою. Перед нами план найвишуканішої зради: змусити Лето проміняти Каладан на Дюну, не лишивши йому жодного вибору, адже це наказ Імператора. Ви такий дотепник!

— У тебе словесна діарея, Пітере, — від голосу Барона віяло холодом.

— Це тому, що я щасливий, мій Бароне. Тоді як вас... вас з'їдають ревності.

— Пітере!

— Ох-ох, Бароне! Як прикро, що ви не спромоглися розробити таку вишукану схему самостійно.

— Одного дня я придушу тебе, Пітере.

— Беззаперечно, Бароне. Добрі вчинки ніколи не забуваються, еге ж?

— Пітере, ти перебрав із верите¹⁴ чи із

¹⁴ Назва походить від латинського слова «veritas» — «істина».

семотою?

— Позбавлена страху правда дивує Барона, — обличчя Пігера перетворилося на карикатурно-похмуру маску. — Ах-ах! Розумієте, Бароне, я, як ментат, знатиму, коли ви відправите за мною ката. Ви стримуватимете себе, доки потребуватимете мене. Передчасні дії були б марнотратством, а від мене й досі є користь вашій милості. Я знаю, який урок дала вам чарівна Дюна — жодного марнотратства. Хіба ні, Бароне?

Барон продовжував дивитися на Пігера.

Фейд-Раута скорчився в кріслі. «Дурні суперечники! — подумав він. — Дядечко не вміє розмовляти зі своїм ментатом без суперечок. Мені що, немає чого робити, окрім як вислуховувати їхні чвари?»

— Фейде, — промовив Барон. — Коли я запросив тебе сюди, то наказав слухати та вчитися. Ти зробив якісь висновки для себе?

— Так, дядьку, — відповів юнак завбачливо улесливим голосом.

— Часом я захоплююся Пігером, — сказав Барон. — Я завдаю болю, коли це необхідно, а от він... присягаюся, він отримує від цього найвищу насолоду. Щодо мене, то мені навіть шкода бідного Герцога Лето. Лікар Юе скоро зрадить його, і так настане кінець Дому Атрідів. Лето точно дізнається, чия рука керувала згідливим лікарем...

усвідомлення цього стане найгіршою миттю його життя.

— Чому б тоді вам не наказати лікарю всадити Герцогові кинджал під ребра? — поцікавився Пітер. — Це тихо та ефективно. Ви говорите про жаль, але...

— Герцог має знати, що саме я звершую його долю, — сказав Барон. — Інші Великі Доми також мають запам'ятати урок. Це приголомшить їх, тож я матиму більше простору для маневру. Необхідність очевидна, але вона не повинна конче подобатися мені.

— Простір для маневру? — Пітер глузливо всміхнувся. — До вас уже прикута увага Імператора. Ви діяли вельми нахабно. Одного дня Імператор направить легіон або два своїх сардаукарів сюди, на Г'еді Прайм¹⁵, і так настане кінець барона Владіміра Харконнена.

— Ти хотів би це побачити, Пітере, так? — спитав Барон. — Ти б насолоджувався, спостерігаючи за корпусом сардаукарів, що розоряв би мої міста та грабував би мій замок. Ти б справді насолоджувався цим.

— Чи ж варто питати про це, Бароне? —

¹⁵ Г'еді Прайм (Прима Г'еді або Альфа Козерога) — третя за яскравістю зірка в сузір'ї Козерога.

прошепотів Пітер.

— Ти мав би бути башаром Корпусу, — сказав Барон. — Надто сильно тебе цікавлять кров і біль. Можливо, я надто поквапився з обіцянкою трофеїв із Арракіса.

Пітер ступив п'ять химерних, дріботливих кроків кімнатою і спинився просто перед Фейдом-Раутою. У повітрі зависла напруга, і юнак зі схвильованою похмурістю підвів очі на ментата.

— Пітер — не іграшка, Бароне. Не грайтеся з ним, — промовив він. — Ви пообіцяли мені леді Джессіку. Ви пообіцяли її мені.

— Навіщо вона тобі, Пітере? — запитав Барон. — Завдавати болю?

Пітер глипнув на нього. Тиша затягувалася.

Фейд-Раута підсунув своє крісло на силовій підвісці до краю столу й поцікавився:

— Дядьку, мені й досі слід залишатися тут? Ви казали, що...

— Мій любий Фейд-Раута виріс нетерплячим, — у мороці за глобусом майнув якийсь рух. — Потерпи, Фейде. — Барон знову зосередився на ментаті. — А як щодо Герцогового пуголовка, малюка Пола, мій безцінний Пітере?

— Капкан приведе його до вас, Бароне, — пробурмотів Пітер.

— Я не про це питаю, — відрізав Барон. — Пригадуєш, як ти пропрокував, що

Бене-Гессеритська відьма народить Герцогові дочку? Отже, ти помилився, ментате?

— Я не часто помиляюся, Бароне, — промовив Пітер, і вперше за всю розмову в його голосі лунав страх. — Ви маєте віддати мені належне: помиляюся я нечасто. До того ж ви знаєте, що Бене-Гессеритки зазвичай народжують дочок. Навіть супутниця Імператора приводить у світ винятково дівчаток.

— Дядьку, — знову подав голос Фейд-Раута. — Ви казали, що тут я почую дещо важливе для мене...

— Ви тільки послушайте мого племінника, — промовив Барон. — Прагне панувати над моїм Баронством, а сам навіть опанувати себе не може. — Барон пильно дивився на хлопця з-за глобуса, тінь за тінню. — Що ж, Фейде-Рауто Харконнене. Я викликав тебе сюди в надії, що ти здобудеш хоча б крихту мудрості. Ти вже поспостерігав за нашим добрим ментатом? Тобі варто було б зробити деякі висновки з нашого з ним діалогу.

— Але дядьку...

— Фейде, ти міг би сказати, що Пітер — високоефективний ментат?

— Так, але...

— Ага! «Але»... ось у чім заковика. Він уживає надто багато прянощів, їсть їх, як цукерки. Поглянь на його очі! Може здатися, що він трудяга

з Арракіса. Пітер — ефективний, так, але все одно емоційний і схильний до вибухів гніву. Пітер — ефективний, але йому все одно властиво помилятися.

Пітер заговорив тихим утомленим голосом:

— Бароне, ви запросили мене сюди, щоб підірвати мою ефективність критикою?

— Підірвати твою ефективність. Пітере, ти ж бо знаєш мене. Я лише хотів, аби мій небіж зрозумів, що й ментати мають свої межі.

— Ви вже підготували заміну мені? — поцікавився Пітер.

— Заміну тобі? Навіщо, Пітере? Де я знайду ментата з твоєю хитрістю і злобою?

— Там само, де ви знайшли мене, Бароне.

— Можливо, мені варто над цим замислитися, — пробурмотів Барон. — Останнім часом ти справді став утрачати рівновагу. А як подумаєш про кількість з'їдених тобою прянощів!

— Мої втіхи надто дорогі, Бароне? Ви виступаєте проти них?

— Мій безцінний Пітере, твої втіхи прив'язують тебе до мене. Як я можу бути проти цього? Я лишень хочу, аби мій племінник звернув увагу на цю твою особливість.

— Тоді ось: експонат перед вами, — сказав Пітер. — Може, мені затанцювати? Чи маю я продемонструвати свої численні функції

вельмишановному Фейду-Рау...

— Саме так, — гарикнув Барон. — Ти експонат. А зараз мовчи. — Барон зиркнув на Фейда-Рауту, на повні губи племінника (харконненівський генетичний маркер), які тепер ледь викривилися від здивування. — Фейде, це ментат. Натренований і пристосований до виконання конкретних обов'язків прилад. Ніколи не можна забувати, що цей прилад заховано в людському тілі. А це — серйозний недолік. Часом я гадаю, що наші предки мали рацію з цими своїми мислячими машинами.

— То були цяцьки порівняно зі мною, — пирхнув Пітер. — Навіть ви, Бароне, перевершили б ті машини.

— Можливо, — відповів Барон. — Із цим розібралися... — Він глибоко вдихнув і відригнув. — Тепер, Пітере, розкажи моєму племінникові в загальних рисах про нашу кампанію проти Дому Атрідів. Попрацюй для нас ментатом, якщо твоя ласка.

— Бароне, я застерігав вас. Не варто довіряти подібну інформацію настільки юній особі. Мої спостереження.

— Це вже мені вирішувати, — відрізав Барон. — Я віддав тобі наказ, ментате. Продемонструй одну зі своїх численних функцій.

— Так тому й бути, — сказав Пітер. Він

виструнчився, демонструючи хворобливу гідність — здавалося, на ньому ще одна маска, просто тепер її одягнули на все тіло. — За кілька стандартних днів Герцог Лето та весь двір ступлять на облявок лайнера Гільдії Лоцманів, що прямує на Арракіс. Гільдієри висадять його в Арракіні, а не в нашій столиці Карфазі¹⁶. Ментат Герцога Зуфір Хават правильно розрахував, що Арракін легше захищати.

— Слухай уважно, Фейде, — перебив Пігера Барон. — Стеж за планами, що ховаються всередині задумів, які причаїлися в глибинах інших планів.

Фейд-Раута кивнув, міркуючи: «Ось це мені до душі. Стара почвара, нарешті, допускає мене до своїх таємниць. Мабуть, він і справді хоче, аби я став його спадкоємцем».

— Є кілька тангенціальних можливостей, — продовжив ментат. — Я вказав, що Дім Атрідів переправиться на Арракіс. Однак, попри це, нам не слід забувати, що Герцог міг укласти угоду з Гільдією і помандрувати в безпечне місце за межами Системи. Інші в подібних ситуаціях ставали Домами-відступниками, забирали родинні ядерні запаси та силові щити й летіли за межі Імперії.

¹⁶ Натяк на фінікійське місто-державу Карфаген, яке воювало із Римською Імперією протягом трьох Пунічних воєн.

— Герцог надто горда людина, щоб піти на таке, — відказав Барон.

— Подібна ймовірність існує, — мовив Пітер. — Проте кінцевий результат був би для нас таким самим.

— Ні, не був би, — загарчав Барон. — Я маю переконатися, що він мертвий, і рід його обірвався.

— Така ймовірність вельми висока, — сказав Пітер. — Є певні дії, які вказують на те, що Дім збирається піти на зраду. Герцог тим часом не зробив нічого.

— Далі, — зігхнув Барон. — Завершуй уже, Пітере.

— В Арракіні, — вів далі ментат, — Герцог із родиною займе Резиденцію, де раніше мешкали граф Фенрінг та його леді.

— Посол до контрабандистів, — гикнув Барон.

— Посол куди? — перепитав Фейд-Раута.

— Ваш дядько пожартував, — сказав Пітер. — Він назвав графа Фенрінга послом до контрабандистів, зауваживши, що Імператора дуже цікавлять контрабандні потоки на Арракісі.

Фейд-Раута повернув здивоване обличчя до дядька.

— Але чому?

— Не будь ідіотом, Фейде, — огризнувся Барон. — Поки Гільдія де-факто лишається поза

контролем Імперії, чи може бути інакше? Як ще можна доправляти на планету асасинів та шпигунів?

Рот Фейда-Рауги видав беззвучне: «О-о-о».

— У резиденції ми підготували диверсію, — продовжив Пігер. — Буде скоєно замах на життя юного Атріда — замах, який може виявитися успішним.

— Пігере, — загудів Барон, — ти стверджував...

— Я стверджував, що випадковості трапляються, — відказав Пігер. — Замах має бути правдоподібним.

— Ох, але ж у юнака таке солодке юне тіло, — промовив Барон. — Звісно, потенційно він навіть небезпечніший, ніж його батько... з матір'ю-відьмою, яка тренує його. Проклята курва! Але продовжуй, будь ласка, Пігере.

— Хават здогадається, що в його оточенні діє наша людина. Найочевидніший підозрюваний — лікар Юе, який і справді є нашим агентом. Але Хават проводив розслідування і виявив, що наш лікар — випускник Сукської школи та відзначений імперським кондиціонуванням — гіпотетично, він може надавати допомогу навіть Імператорові. На імперське кондиціонування покладають надто великі надії. Вважають, що абсолютне кондиціонування неможливо зняти, не вбивши

людину. А втім, як хтось колись відзначив, маючи надійну точку опори, можна рухати планетами. Ми знайшли цю точку та зрушили з місця лікаря.

— Як? — спитав Фейд-Раута. Він вирішив, що це справді цікава тема. Кожен знав, що неможливо обійти імперське кондиціонування.

— Про це іншим разом, — сказав Барон. — Продовжуй, Пітере.

— Замість Юе на шляху Хавата ми поставимо іншого, набагато цікавішого кандидата. Саме зухвальство подібної кандидатури зверне на неї Хаватову увагу.

— На неї?

— На саму леді Джессіку, — сказав Барон.

— Чи ж не вишукано? — запитав Пітер. — Розум Хавата буде зайнятий обдумуванням такої імовірності, й це послабить його функції ментата. Він навіть може спробувати вбити її. — Пітер спохмурнів, а тоді продовжив: — Але я не вірю, що це йому вдасться.

— Ти не хочеш, аби він це зробив? — поцікавився Барон.

— Не перебивайте мене, — відрізав Пітер. — Поки Хават матиме клопіт із леді Джессікою, ми заплутаємо його ще більше. Наприклад, піднімемо кілька повстань у гарнізонах міста й таке подібне. Їх, звісно, придушать. Герцог має повірити, що він повністю контролює ситуацію. І зрештою, коли

настане час, ми подамо сигнал Юе й висадимося з нашими основними силами... емм...

— Продовжуй, розкажи йому все, — сказав Барон.

— Наші позиції підсилюватимуть два легіони сардаукарів, убраних у харконненівську форму.

— Сардаукари! — у Фейда-Раути перехопило подих. Його свідомість зосередилася на жахних солдатах Імперії, вбивцях, позбавлених милосердя, солдатах-фанатиках Падишаха-Імператора.

— Бачиш, наскільки я тобі довіряю, Фейде, — промовив Барон. — Жоден із Великих Домів не повинен дівнатися й крихти з почутого тобою, інакше Ландсраад об'єднається проти Імперського Дому та запанує хаос.

— Головний нюанс у наступному, — сказав Пітер. — Оскільки Харконнени виконують брудну роботу за Імператора, ми отримуємо деякі суттєві переваги. Небезпечні переваги, це точно, але якщо користуватися ними обережно, то це принесе Дому Харконненів такі статки, які навіть і не снилися жодному з Домів Імперії.

— Фейде, ти й гадки не маєш, про які статки йдеться, — сказав Барон, — навіть у найдикіших своїх мріях. Почнемо з того, що у нас будуть постійні права на директорство в ДАПТ.

Фейд-Раута кивнув. Багатство. ДАПТ — це ключ до скарбів. Кожен шляхетний Дім гребе зі

скарбниці компанії все, що може, доки входить до ради директорів. Директорство в ДАПТ було реальним свідченням влади в Імперії, яке змінювало розстановку сил у Ландсрааді, що перебував у хисткій рівновазі з Імператором і його прибічниками.

— Герцог Лето, — сказав Пітер, — може спробувати втекти до мерзотників-фрименів на околицях пустелі. Чи спробує відправити родину в безпечне, як йому здається, місце. Однак цей шлях перекритий одним із агентів Його Величності — планетарним екологом. Ви, можливо, пам'ятаєте його — Кайнс.

— Фейд пам'ятає його, — сказав Барон. — Завершуй уже.

— Вам бракує люб'язності, Бароне.

— Завершуй оповідь. Це наказ! — проревів Барон.

Пітер знизав плечима.

— Якщо все йтиме так, як ми запланували, то протягом одного стандартного року Арракіс стане субфеодом Дому Харконненів. Там пануватиме ваш дядько. Його особистий агент керуватиме Арракісом.

— І прибутки зростуть, — сказав Фейд-Рауга.

— Саме так, — відповів Барон і подумав: «Це не більше, ніж справедливість. Це ми приборкали Арракіс... за винятком групки фрименських

виродків, які ховаються на околицях пустелі, та кількох одомашнених контрабандистів, які прикуті до планети майже так само міцно, як і місцеві працівники».

— А ще Великі Доми дізнаються, що Барон знищив Атрідів, — сказав Пігер. — Вони дізнаються.

— Вони дізнаються, — видихнув Барон.

— Найчарівніше з усього, — сказав Пігер, — що дізнається про це й Герцог. Він уже все знає. Уже відчуває пастку.

— Щира правда, що Герцогові це відомо, — промовив Барон, і в його голосі прозвучала нотка суму. — Знає, але нічого не може вдіяти. Це ще сумніше.

Барон вийшов із-за глобуса Арракіса. Щойно він вислизнув із тіні, всі побачили його велетенське, надзвичайно товсте тіло. Ледь помітні випуклості під складками чорної роби свідчили, що весь цей жир частково підтримувала портативна силова зброя. Насправді він важив близько двохсот стандартних кілограмів, але ногам доводилося підтримувати не більше ніж п'ятдесят кіло.

— Я зголоднів, — прогрімів Барон, витер губи вкритою перснями рукою і витріщився на Фейда-Рауту втонулими в жирі очима. — Відправ когось по їжу, мій любий. Перш ніж піти, ми попоїмо.

І сказала таке свята Алія Ножа: «Превелебна Матір має поєднувати в собі спокливі хитрощі куртизанки з недоторканою величчю незайманої богині, тримаючи в напрузі ці якості настільки довго, наскільки молодість дасть змогу їй це робити. А коли молодість і краса зів'януть, то її осердя, що колись породжувало напругу, обернеться на джерело підступності й вигадливості».

Принцеса Ірулан. Муад'Діб, родинні нотатки

— Гарзд, Джессіко, що ж ти тепер скажеш? — запитала Превелебна Матір.

Розмова ця відбувалася в день Полового випробування в замку Каладан, коли сонце вже котилося до схилу. Дві жінки сиділи у вігальні Джессіки, доки Пол чекав у прилеглий звуконепроникній Кімнаті для медитації.

Джессіка стояла обличчям до південних вікон. Вона дивилася, але не бачила спалахів заграви, що розсипалися над луками та рікою. Слухала й не чула запитання Превелебної Матері.

Багато років тому відбулося інше випробування. Сухорлява дівчина з тілом, виснаженим нуртуванням підліткового віку, і

волоссям кольору бронзи зайшла в кабінет Превелебної Матері Гая Єлени Могіям, Вищого Проктора школи Бене Гессерит на Валасі ІХ. Джессіка поглянула на свою праву руку, зігнула пальці та пригадала біль, страх і злість.

— Бідний Пол, — прошепотіла вона.

— Я поставила тобі питання, Джессіко! — пролунав роздратований і вимогливий голос старої.

— Що? Ох... — Джессіка вирвалася з полону минулого та поглянула на Превелебну Матір, яка сиділа між двома західними вікнами, притулившись спиною до каменю. — Яку відповідь ви хочете почути?

— Яку відповідь я хочу почути? Яку відповідь я хочу почути? — старий голос зірвався на жорстоке передражнювання.

— Так, у мене син! — спалахнула Джессіка. Вона чудово розуміла, що її навмисне доводять до білого гарту.

— Тобі наказали народжувати Атріду лише доньок.

— Для нього це так багато означало, — благала Джессіка.

— Засліплена пихою, ти подумала, що зможеш привести у світ Квізаца Хадераха!

Джессіка підвела підборіддя.

— Я відчула, що це можливо.

— Ти думала лишень про бажання твого

Герцога мати сина, — відрубала стара. — А його бажання не мають жодного значення. Донька Атрідів мала побратися зі спадкоємцем Харконненів і заповнити генетичну лакуну. А ти надзвичайно все ускладнила. Ми можемо втратити тепер обидві лінії.

— Та й ви не безгрішні, — сказала Джессіка та кинула виклик довгому погляду старечих очей.

За мить стара промимрила:

— Що зроблено, те зроблено.

— Я заприсяглася ніколи не шкодувати про свої рішення, — відказала Джессіка.

— Як шляхетно, — глумливо процідила Превелебна Матір. — Жодного жалю. Ми ще подивимося на тебе, коли станеш утікачкою, за твою голову призначать винагороду та всі намагатимуться вбити тебе й твого сина.

Джессіка зблідла.

— Чи немає альтернативи?

— Альтернативи? Хіба має сестра Бене Гессерит запитувати про таке?

— Я лишень запитую, що ви бачите в майбутньому завдяки своїм надможливостям.

— У майбутньому я бачу те, що бачила й у минулому. Ти добре знаєш принципи наших дій, Джессіко. Раса усвідомлює власну конечність і боїться застою в спадковості. Потяг змішувати генетичні лінії без жодного плану — у нас у крові.

Імперія, Компанія ДАПТ, усі Великі Доми — лише тріски в буремному паводку.

— ДАПТ, — пробурмотіла Джессіка. — Гадаю, вони вже вирішили, як ділитимуть рештки Арракіса.

— Що таке ДАПТ, як не флюгер наших часів, — сказала на те стара. — Імператор і його друзі взяли під контроль п'ятдесят дев'ять цілих і шістдесят п'ять сотих відсотка голосів ради директорів ДАПТу. Вочевидь, вони передчувають прибутки, а оскільки інші також їх передчувають, тиск лише зростатиме. Так розвивається історія, дівчинко.

— Це саме те, чого я зараз найбільше потребую, — відказала на те Джессіка. — Історичного огляду.

— Нема чого глузувати, дівчинко! Ти не гірше за мене знаєш, які сили нас оточують. Наша цивілізація спирається на три вершини: Імператорський Палац, якому протизважить Федерація Великих Домів Ландсрааду, а між ними — Гільдія зі своєю жахливою монополією на міжзоряні перельоти. А політика, що стоїть на тринозі, — найхисткіша з усіх структур. Усе було б доволі погано навіть без ускладнень, породжених торгівельною феодальною культурою, що повернулася спиною до більшості наук.

Джессіка гірко промовила:

— Тріски у вирі паводку. Ось ця тріска — Герцог Лето, друга — його син, а третя...

— Ой, дівчинко, замовкни. Ступаючи на цей шлях, ти чудово знала, що завжди йтимеш по краю.

— «Я Бене Гессерит: я існую, тільки щоб служити», — процитувала Джессіка.

— Правильно, — сказала стара. — Лишається сподіватися тільки на те, що ми зможемо запобігти велетенській пожежі та нам вдасться врятувати ключові генетичні лінії.

Джессіка заплющила очі, відчуваючи, як сльози зсередини тиснуть на повіки. Вона вгамувала тремтіння душі та тіла, вирівняла дихання і збитий пульс, дала раду спітнілим долоням. За мить промовила:

— Я заплачу за свої помилки.

— І твій син платитиме разом із тобою.

— Я захищатиму його, як тільки зможу.

— Захищатимеш! — розлютилася стара. — Ти добре знаєш слабе місце цього плану! Якщо ти надміру сильно захищатимеш сина, Джессіко, він виросте надто безпорадним, аби виконати хоча б якесь призначення!

Джессіка відвернулася й подивилася у вікно, де вже густішали сутінки.

— Планета Арракіс справді така жахлива?

— Досить погана, але все ж таки не зовсім. Там облаштувалася Міссіонарія Протектіва та

трохи пом'якшила умови. — Превелебна Матір звелася на ноги й розрівняла складки свого вбрання. — Поклич сюди хлопця. Я скоро маю їхати.

— Маєте їхати?

Голос старої потеплів.

— Джессіко, дівчинко, якби ж я тільки могла опинитися на твоєму місці та замість тебе витримати всі страждання. Але в кожній з нас свій шлях.

— Я знаю.

— Ти люба мені, як кожна з моїх доньок, але я не можу дозволити почуттям заважати обов'язку.

— Я розумію... необхідність.

— Що ти зробила, Джессіко, і чому ти це зробила, знаємо ми обидві. Але милосердя змушує мене попередити, що шансів на те, що твій малий — Вінець Бене Гессерит, дуже мало. Не дозволяй собі сподіватися надто ревно.

Джессіка сердито змахнула сльози з кутиків очей.

— Ви змушуєте мене знову почуватися маленькою дівчинкою, яка відповідає на першому уроці. — Вона виштовхнула із себе слова: — «Людське начало не має уподібнюватися тваринному». — Вона затрусилася від мовчазного схлипу. — Я була такою самотньою.

— Це мало б стати одним із випробувань, —

сказала стара. — Люди майже завжди самотні. А тепер поклич хлопця. Він пережив довгий страшний день. Але він мав час подумати та позгадувати, тож я маю поставити йому інші запитання стосовно снів.

Джессіка кивнула, підійшла до дверей Кімнати для медитації і відчинила їх.

— Поле, зайди, будь ласка, сюди.

Пол зайшов із повільною впертістю. Він зиркнув на матір так, наче вона була чужинкою. Настороженість виповнила його погляд, коли він побачив Превелебну Матір, але цього разу кивнув їй, як кивають рівному собі. Почув, як матір зачинила за ним двері.

— Юначе, — почала стара. — Повернімося до твоїх снів.

— Що ви хочете?

— Тобі щоночі сняться сни?

— Не всі сни варті запам'ятовування. Я можу пригадати будь-який сон, але деякі варті цього, а інші — ні.

— Як ти відрізняєш їх?

— Я просто знаю це.

Стара глянула на Джессіку, а потім знову на Пола.

— А що тобі снилося минулої ночі? Чи вarte воно пам'яті про нього?

— Так. — Пол заплющив очі. — Мені

наснилася печера... і вода... і дівчина там — дуже худорлява та з великими очима. Синява поглинула її очі — у них не було білків. Я розмовляв із нею і розповідав про вас, про зустріч із Превелебною Матір'ю на Каладані.

Пол розплющив очі.

— А чи трапалося те, про що ти розповідав тій дивній дівчині, сьогодні?

— Так, — Пол заплющив очі. — Я розповідав їй, що ви прийшли та поставили на мені тавро відчуження.

— Тавро відчуження, — видихнула стара й, на мить зиркнувши на Джессіку, знову зосередилася на Полові. — Скажи мені чесно, Поле, чи часто сняться тобі сні про грядущі події, які трапляються відразу після цих снів?

— Так. І ця дівчина вже снилася мені раніше.

— Он як? Ти знаєш її?

— Я знатиму її.

— Розкажи мені про неї.

Пол знову заплющив очі.

— Ми з нею в тісній місцині в затінку скель. Уже майже ніч, але спека не спадає, і я бачу клапті піску крізь просвіти між скелями. Ми... чекаємо на щось... на те, що я піду на зустріч з іншими людьми. Вона боїться, однак намагається приховати це від мене, і я схвильований. Тоді вона каже: «Повідай мені про води твого рідного світу —

Усулю¹⁷». — Пол розплющив очі. — Дивно, правда? Мій рідний світ — Каладан. Я ніколи не чув про планету під назвою Усуль.

— Чи було ще щось у тому сні? — квапила його Джессіка.

— Так. Але, можливо, це мене вона називала Усулем, — сказав Пол. — Щойно подумав про це. — Він знову заплющив очі. — Вона просить мене розповісти про води. Я беру її за руку. І кажу, що прочитаю їй вірш. І я так і роблю, але потім маю пояснювати деякі слова: берег, прибій, водорості та чайки.

— Який вірш? — запитала Превелебна Матір.

Пол розплющив очі.

— Просто одна з настроєвих поезій Гурні Галлека для сумних часів.

Позаду нього Джессіка почала декламувати:

— Пригадую солоний дух берегових вогнів
Під соснами лягали тіні —
Довгі, ясні... густі.
І чайки зазирали за край землі
Білі плями в зеленім сні...

¹⁷ Арабський корінь А-С-Л означає «основа». Значення у світі «Дюни» див. у словнику Френка Герберта («Термінологія Імперії») наприкінці книжки.

Крізь сосни вітру пересвист
Гойдає тіні.
Чайки на пружних крилах
Злітають увись,
І небо стугонить квилінням.
Я чую вітру свист,
Що берегом кружляє,
Прибою шум.
І вогнище палає
крізь водоростей сум.

— Саме його, — підтвердив Пол.

Стара витріщилася на Пола, а тоді промовила:

— Юначе, як Проктор Бене Гессерит я розшукую Квізаца Хадераха, чоловіка, справді здатного стати одним із нас. Твоя матір бачить у тобі таку ймовірність, але ж вона дивиться на тебе очима матері. Я також убачаю ймовірність, але не більше.

Превелебна Матір замовкла, і Пол бачив, що стара хоче, аби він заговорив. Хлопець же вирішив перечекати.

За мить вона промовила:

— Що ж, на те твоя воля. Є в тобі глибини, запевняю, є.

— Чи можна мені піти? — запитав юнак.

— Ти не хочеш почути, що Превелебна Матір може розповісти тобі про Квізаца Хадераха? —

сказала Джессіка.

— Вона сказала, що всі, хто прагнув ним стати, померли.

— Але я можу трішки натякнути тобі, чому вони померли, — відказала на те Превелебна Матір.

«Вона говорить натяками, — подумав Пол. — Насправді ж їй нічогосінько не відомо». А тоді промовив:

— Тоді натякніть.

— І забирайтеся під три вітри? — осміхнулася вона, і мереживо зморщок проступило на старечому обличчі. — Чудово: «Той, хто правила встановлює».

Юнака пройняло здивування: гостя говорила з особливою глибиною навіть про такі банальні речі, як напруга. Невже вона гадає, що матір зовсім нічого його не навчила?

— У цьому й полягає натяк? — поцікавився він.

— Ми тут не для того, щоб кидатися словами чи брати на кпини їхнє значення, — відказала стара. — Верба схиляється перед вітром і зростає в покорі, аж доки інші верби не оточать її — і постане стіна проти вітру. У цьому призначення верби.

Пол витріщився на неї. Вона сказала «призначення», і слово це вдарилося об хлопця, заразивши його якоюсь жахливою метою. Враз він

розсердився на неї: дурна стара відьма, рот якої повниться банальностями.

— Ти кажеш, я можу бути цим Квізацом Хадерахом, — сказав він. — Ти говориш про мене, однак ні слова не зронила про те, як ми можемо допомогти батькові. Я чув, як ти говорила з моєю матір'ю. Твої слова звучали так, ніби він уже помер. А він досі живий!

— Якби для нього можна було зробити хоча б щось, ми б обов'язково зробили це, — прогарчала стара. — Можливо, нам вдасться врятувати тебе. Сумнівно, але можливо. А твого батька ніяк не порятуєш. І коли ти навчишся приймати це як даність, тоді засвоїш справжній урок Бене Гессерит.

Пол побачив, як матір затремтіла від цих слів. А тоді перевів погляд на стару. Як вона могла говорити таке про його батька? Звідки взялася така впевненість? Обурення зануртувало у його свідомості.

Превелебна Матір поглянула на Джессіку.

— Ти навчала його Шляху — я бачу певні ознаки цього. На твоєму місці я вчинила б так само, і нехай всі правила забираються до біса.

Джессіка кивнула.

— Але тепер попереджаю тебе, — вела далі стара, — забудь про звичний план навчання. Його безпека вимагає Голосу. Він уже має непогані схильності до нього, але ми обидві знаємо,

наскільки ж більше йому потрібно... безнадійно більше. — Вона підійшла близько до Пола та поглянула на нього. — До зустрічі, юначе. Сподіваюся, тобі все вдасться. Але якщо ні — не біда, досягнемо успіху згодом.

Тоді вона ще раз зиркнула на Джессіку, і спалах розуміння майнув між ними. Тоді стара зашелестіла вбранням і вийшла з кімнати, не озираючись. Кімната та її мешканці вже залишили думки старої.

Але коли Превелебна Матір відверталася, Джессіка перехопила її погляд. На зморшкуватих щоках блищали сльози. І сльози ті були болючішими за всі слова та жести, що прослизнули сьогодні між ними.

Ви вже прочитали, що на Каладані у Муад'Діба не було друзів-однолітків. Надто вже великі небезпеки чигали повсюди. Однак Муад'Діб мав чудових товаришів-учителів. Гурні Галлек, воїн-трубадур. У цій книзі є кілька його пісень, тож ви зможете їх проспівати. Серед його наставників був також старий ментат Зуфір Хават, майстер-асасин, який уселяв страх у серце самого Падишаха-Імператора. Дункан Айдаго, майстер меча з Гінаца; лікар Юе (зрада заплямувала його ім'я, але не зачепила глибокої мудрості); леді Джессіка, яка вчила його Шляху Бене Гессерит і, звісно ж, Герцог Лето. На жаль, дуже довго ніхто не помічав, що він ще й був чудовим батьком.

Принцеса Ірулан. Історія Муад'Діба для дітей

Зуфір Хават прослизнув до кімнати для занять замку Каладан і м'яко причинив за собою двері. На мить застиг, почувавши себе старим, утомленим і пошарпаним численними бурями. Ніла ліва нога, яку розсікли ще тоді, коли він виконував накази старого Герцога.

«Я служу вже третьому їхньому поколінню», — подумав він.

Через світлу залу, що тонула в полуденному світлі, що лилося із заскленої стелі, ментат глянув на юнака, який сидів спиною до дверей, занурений у розкидані по кутовому столу папери та карти.

«Скільки разів я маю йому повторювати, щоб він не сидів спиною до дверей?» — Хават прочистив горло.

Пол не відривався від науки.

Тінь від хмари пропливла над світловими люками. Хават кашлянув іще раз.

Пол виструнчився і промовив, не обертаючись:

— Знаю, я сиджу спиною до дверей.

Хават, стримавши усмішку, пройшов залом.

Пол підвів погляд на сивого старого, який застиг біля кутка столу.

На темному, поритому зморшками обличчі Хавата вирізнялися його очі — переповнені настороженістю провалля.

— Я чув, як ти йшов коридором, — сказав Пол. — І чув, як ти прочинив двері.

— Ці звуки можна зімігувати.

— Я відчую різницю.

«Можливо, так і є, — подумав Хават. — Та відьма, його матір, безсумнівно, добре тренує юнака. Хотів би я знати, якої думки про це її

дорогоцінна школа? Можливо, саме тому вони прислали стару, Проктора — нагадати нашій любій леді Джессіці про її місце».

Хават підсунув крісло та демонстративно сів навпроти Пола обличчям до дверей. Тоді відкинувся на спинці та окинув поглядом кімнату. Раптом вона його вразила: дивне приміщення видалося майже незнайомим — усе обладнання вже вивезли на Арракіс. Залишився тільки навчальний стіл, дзеркало для фехтування з непорушними кришталевими призмами, підбитий ватою латаний манекен — він скидався на давнього піхотинця, якого скалічили та зламали війни.

«Такий, як і я», — подумав Хават.

— Про що ти думаєш, Зуфіре? — спитав Пол.

Хават глянув на хлопчика.

— Я думав про те, що всі ми скоро полетимо звідси та, найпевніше, більше ніколи не побачимо цього місця.

— Ти через це в зажурі?

— У зажурі? Дурниці! Сумно розлучатися з друзями. Місце — це всього-на-всього місце, — він зиркнув на розкладені на столі карти. — Й Арракіс — це лишень ще одне місце.

— Мій батько прислав тебе, щоб перевірити мене?

Хават насупився — спостережливість цього юнака вражає! — і кивнув.

— Ти гадаєш, що було б краще, якби він сам прийшов до тебе, але ж тобі має бути відомо, як багато у нього клопотів зараз. Він прийде пізніше.

— Я читав про бурі на Арракісі.

— Бурі? Зрозуміло.

— Схоже, що вони доволі кепські.

— «Кепські» — то надто вже обережне слово для них. Ці бурі поширюються в низинах на шість, сім тисяч кілометрів. Вони поглинають усе, що може прискорити їх: коріюлісові сили, інші бурі, абсолютно все, у чому є хоча б унція енергії. Вони здатні мчати зі швидкістю в сім тисяч кілометрів на годину, всотуючи все, що постає на їхньому шляху — пісок, пил, усе. Вони здатні зірвати з кісток м'ясо, а самі кістки розтрити на скалки.

— Чому в них немає погодного контролю?

— В Арракіса є специфічні проблеми. Вартість буде зависокою, а ще ж є експлуатаційні витрати й таке інше. Гільдія вимагає нечувану ціну за супутниковий контроль, а, як ти знаєш, хлопче, Дім твого батька не належить до найбагатших в Імперії.

— Ти коли-небудь бачив фрименів?

«Розум хлопчини мчить сьогодні, як стріла», — спало на думку Хаватові.

— Вважай, що й не бачив, — відповів ментат. — Їх заледве можна відрізнити від населення грабенів і низькодолів. Вони всі носять

величезні роби, що тріпочуть на вітрі. А в закритих приміщеннях сморід від них усіх підноситься аж до небес. Це все через костюми, які носять фримени, так звані «дистикости» — вони переробляють воду власного тіла.

Пол ковтнув і здивувався раптовій волозі в роті, пригадавши сон про спрагу. Думка про людей, які настільки потребували води, що навіть змушені були повторно використовувати вологу власних виділень, спустошила його.

— Там вода — коштовність, — промовив юнак.

Хават кивнув: «Можливо, завдяки цим розповідям він збагне, наскільки важливо вважати цю планету ворожою. Цілковите божевілля — вирушати туди, не усвідомлюючи цього».

Пол задер голову до світлових люків і помітив, що почався дощ. Волога цівками стікала сірим метасклом.

— Вода.

— Ти ще навчишся безмірно цінувати воду, — сказав Хават. — Ти син Герцога й тобі ніколи її не забракне, однак ти відчуєш, як спрага давить на тебе звідусіль.

Пол облизав губи, згадуючи, як тиждень тому пройшов випробування Превелебної Матері. Вона також казала щось про водний голод.

«Ти побачиш мертві рівнини, — сказала

вона, — спорожнілі дикі місцини, загублену землю, де немає нічого, окрім прянощів і піщаних хробаків. Тобі доведеться пофарбувати очниці, аби не осліпнути на яскравому сонці. А „сховищем“ стане будь-яке місце, де тобі вдасться сховатися від вітру та чужих очей. Ти ходитимеш на своїх двох — без 'топтера, машини чи сідла».

Пол розумів її плавний і співочий тон, але не слова.

«Коли ти житимеш на Арракісі, — сказала вона тоді, — то побачиш, що халя¹⁸, земля, — порожня. Місяці стануть твоїми друзями, а сонце — ворогом».

Пол відчув, що мати відійшла від свого сторожового посту біля дверей і стала позаду нього. Вона поглянула на Превелебну Матір і спитала: «Невже ви не бачите жодної надії, Ваша Превелебносте?»

«Не для батька, — стара жестом наказала Джессіці мовчати та поглянула вниз на Пола. — Хай твоя пам'ять всотає мої слова, юначе: світ тримається на чотирьох речах... — Вона підняла чотири великі покручені пальці, — знаннях мудрих, справедливості великих, молитвах праведних та мужності хоробрих. Однак усе це не варте нічого

¹⁸ В арабській мові слово «халя» вживають на позначення пустельних регіонів, порожнечі, пробілів.

без... — Гай Єлена Могіям стиснула пальці в кулак. — Без правителя, якому відоме мистецтво владарювання. Хай ці знання будуть тобі дороговказом!»

Відтоді минув тиждень. І лише зараз Пол почав уповні розуміти сказане Превелебною Матір'ю. Тепер, коли хлопець сидів разом із Зуфіром Хаватом у тренувальній залі, його раптово пронизав страх. Він зиркнув на здивоване, насуплене обличчя ментата.

— Про що ти марив цього разу? — поцікавився Хават.

— Ти коли-небудь зустрічався з Превелебною Матір'ю?

— Із цією відьмою-Правдомовицею з Імперії? — В очах Хавата спалахнула зацікавленість. — Зустрічався.

— Вона, — Пол завагався: збагнув, що не може розказати Хаватові про випробування. Заборона була надто глибокою.

— Так? Що вона?

Пол двічі глибоко вдихнув.

— Вона сказала мені дещо, — хлопець заплющив очі й, пригадавши слова, заходився повторювати їх, несвідомо наслідуючи голос старої: — Ти, Поле Атріде, нащадок королів, син Герцога, і ти маєш навчитися панувати. Це те, що не зміг осягнути жоден із твоїх предків. — Пол розплющив

очі й додав: — Почуте розлютило мене. Я відповів, що мій батько панує над цілою планетою. Вона сказала, що він її втратить. Я зауважив, що він отримає багатшу планету. Вона ж мовила на те, що він і її втратить. Мені хотілося побігти, попередити батька, однак Превелебна відказала, що його вже попереджали — ти, мати та безліч інших людей.

— У принципі, так і є, — пробурмотів Хават.

— Чому ж ми тоді летимо туди? — запитав

Пол.

— Бо так наказав Імператор. До того ж, попри сказане відьмою-шпигункою, надія все ж таки є. Які ще одкровення лилися з того ветхого фонтану мудрості?

Пол глянув униз на свою праву руку, яка під столом стиснулася в кулак. Він повільно примусив власні м'язи розслабитися. «Вона наклала на мене якусь заборону. Як?»

— Вона спитала, що таке, на мою думку, панувати, — сказав юнак. — Я відповів, що це означає наказувати. Превелебна зауважила, що частину вивченого мені слід забути.

«А стара майже точно вловила суть», — подумав Хават і кивнув Полові продовжувати.

— За її словами, правитель має переконувати, а не примушувати. Вона сказала, що він повинен готувати найсмачнішу каву, аби привабити до свого вогнища найдобріше товариство.

— А як, на її думку, твій батько навернув на свій бік таких людей, як Дункан і Гурні? — запитав Хават.

Пол знизав плечима.

— Ще вона казала, що добрий правитель має вивчити мови своїх світів, бо всі вони різні. Я гадав, Превелебна має на увазі, що арракійці не знають галаху¹⁹, однак вона запевнила, що йдеться зовсім про інше. Вона відповіла, що говорила про мову каменів і рослин, мову, яку не чують вуха. Я відповів, що лікар Юе називає це Таємницею життя.

Хават загіготів.

— І як же вона відреагувала на це?

— Схоже, Превелебна просто оскаженіла. Сказала, що Таємниця життя — не проблема, яку можна розв'язати, а лише реальність, яку можна сприймати. Тоді я процитував їй Перший Закон ментата: «Жоден процес не можна зрозуміти, обірвавши його. Розуміння має рухатися разом із процесом, має злитися і текти разом із ним». Це, здається, її вдовольнило.

«Схоже, він упорався з випробуванням, — подумав Хават, — але стара відьма налякала його. Навіщо це їй?»

¹⁹ Слово «галах» походить від грецького γαλαξίας і буквально означає «молочний» — як галактика Чумацький Шлях (за іншою версією — Молочний Шлях).

— Зуфіре, — запитав Пол, — на Арракісі справді буде так погано, як вона сказала?

— Не настільки погано, — витиснув усмішку Зуфір. — Узяти хоча б, наприклад, фрименів. Непокірний нарід пустелі. Навіть приблизний попередній аналіз свідчить, що їх набагато, набагато більше, ніж припускають в Імперії. Там живуть люди, хлопче, безліч людей і... — Хават приклав жилавий палець до кутика ока, — і вони палають до Харконненів лютою ненавистю. Однак ти маєш мовчати про почуте. Я розповів тобі про це лише тому, що вважаю тебе батьковим помічником.

— Батько розповідав мені про Салусу Секундус, — відповів Пол. — Знаєш, Зуфіре, схоже, це брат-близнюк Арракіса... можливо, там не настільки погано, але все одно схоже.

— Наразі про Салусу Секундус нам нічого не відомо напевно, — відповів Хават. — Переважно те, що було з'ясовано дуже-дуже давно. Проте щодо відомих фактів ти цілком маєш рацію.

— А фримени нам допоможуть?

— Є така ймовірність, — Хават підвівся. — Сьогодні я відлітаю на Арракіс. А ти тим часом бережи себе... хоча б заради стариганя, який тебе дуже любить. Будь гарним хлопчиком, обійди стіл і сядь обличчям до дверей. Не те що б я вважав замок небезпечним місцем: лишень хочу виробити в тобі певну звичку.

Пол звівся на ноги та виконав ментатове прохання.

— Ти летиш сьогодні?

— Я — сьогодні, а ти — завтра зранку. Наступного разу ми зустрінемося вже на землі твого нового світу, — Хават стиснув правий біцепс Пола. — Хай рука, у якій ти тримаєш ніж, завжди буде вільною, гаразд? А щит нехай завжди буде зарядженим на повну, — ментат відпустив руку хлопчика, поплескав його по плечу, кругнувся і широкими кроками рушив до дверей.

— Зуфіре! — гукнув до ментата Пол.

Хават обернувся, завмерши в широкому дверному отворі.

— Не сідай спиною до дверей, — сказав Пол.

Усмішка розцвіла на зморшкуватому старечому обличчі.

— Не сяду, хлопче. Можеш на мене покластися.

Ментат пішов геть, м'яко зачинивши за собою двері.

Пол сів туди, де щойно був Хават, і впорядкував розкидані папери. «Ще один день тут, — подумав він. Хлопець роззирнувся кімнатою. — Ми відбуваемо». Думки про від'їзд раптом стали реальнішими, ніж будь-коли. Він згадав іще дещо, про що розповідала стара: «Світ — сума багатьох речей — людей, ґрунту, рослин,

місяців, припливів і сонць. Сума невідомих, яку зовуть природою, — абстрактне поєднання, позбавлене будь-якого відчуття теперішнього». Хлопець замислився: «А що таке теперішнє?»

Двері перед Полом рвучко розчахнулися — і всередину влетіла потворна пародія на людину з оберемком зброї в руках.

— Що ж, Гурні Галлеку, — поцікавився Пол, — ти мій новий учитель фехтування?

Галлек п'яткою захряснув двері.

— Ти, звісно, хотів би, аби я до тебе в ігри гратися прийшов, знаю, — сказав чоловік. Він роззирнувся кімнатою, відзначаючи подумки, що люди Хавата вже побували тут і впевнилися, що спадкоємець Герцога в цілковитій безпеці. Повсюди були ледь помітні ознаки перевірки.

Пол спостерігав, як потворний чолов'яга з усією зброєю прокотився кімнатою і зробив крутий віраж біля столу. Юнак помітив перекинутий через плече Гурні дев'ятиструнний балісет. Між струн, ближче до грифа, було вставлено мультимедіатор.

Галлек кинув зброю на тренувальний стіл, розклав її в ряд — рапіри, стилети, кинджали, паралізатори з повільними дротиками, поясні щити. Шрам від атраментової лози вигнувся, коли, обернувшись, чоловік усміхнувся до хлопчика.

— Бісеня мале, то в тебе навіть «доброго ранку» для мене не знайдеться? — спитав

Галлек. — А якою це шпилькою ти старого Хавата штрикнув? Він пронісся повз мене коридором, наче людина, що поспішає на похорон ворога.

Пол вишкірився. З усіх людей батька Гурні Галлек імпонував йому найбільше. Юнакові подобалися його дивацтва, вибрики та жарти, і він уважав цього чолові'ягу радше другом, аніж найнятим охоронцем.

Галлек зняв із плеча балісет і заходився його налаштувати.

— Не хочеш говорити, то й не треба.

Пол підвівся, пройшовся кімнатою та звернувся до гостя:

— Що, Гурні, замість фехтувати вирішив до концерту підготуватися?

— То он як ти старшим бришкаєш, — відказав Галлек. Він спробував узяти акорд на своєму інструменті й кивнув.

— А Дункан Айдаго де? — поцікавився Пол. — Хіба не він мав учити мене мистецтву бою?

— Дункан повів другу хвилю переселенців на Арракіс, — відповів Галлек. — Тобі зостався лише бідний Гурні, що ніц не тямить у бою і геть нездарний у музиці. — Він узяв іще один акорд, прислухався й усміхнувся. — На раді вирішили: раз ти настільки нікудишній боєць, краще навчити тебе музики, аби ти до решти не змарнував свого життя.

— Може, тоді заспіваєш мені якусь баладу? —

запитав Пол. — Хочу гарно запам'ятати, як не варто цього робити.

— Ах-ха-хахаха! — зареготав Гурні й загорлав «Галактичних дівчаток». Мультимедіатор миготів на струнах, поки він співав:

Ой, галісійські дами
За перли будуть із вами,
Арракійські — за води ковток.
Та як хочеш панну,
Як вогонь жадану,
Доньку Каладана запроси в танок.

— Не так уже й погано, як на куцорукого з медіатором, — гмикнув Пол, — але якби мама довідалася, що ти виспівуєш у замку подібні соромітності, вона б наказала прибити твої вуха до зовнішньої стіни, як прикрасу.

Гурні смикнув себе за ліве вухо.

— Кепська вийшла б прикраса. Вони надто пошкодилися від підслуховування біля замкової шпарини дивних пісеньок, що, як я знаю, розучує на своєму балісеті один юнак.

— То ти вже забув, як це — знайти у своєму ліжку пісок? — запитав Пол. Він схопив поясний щит і заклацнув його на талії. — Тоді, до бою!

Очі Галлека розширилися в награному здивуванні.

— То он чия лиха рука вчинила те безчинство! Захищайся, юний учню, захищайся! — Гурні схопив рапіру та розсік нею повітря. — Жадаю я страшної помсти!

Пол обрав парну рапіру, зігнув її в руках і став у фехтувальну позицію, виставивши одну ногу вперед. Він надав своїм рухам комічної помпезності, наслідуючи лікаря Юе.

— Що за бевзя відрядив мені батько для фехтування? — протягнув Пол. — Цей дурнувятий Гурні Галлек забув перше правило бійця, озброєного рапірою та щитом. — Хлопець клацнув кнопкою на поясі й відчув легке поколювання шкіри від лоба та вниз по спині через захисне поле, почув, як зовнішні звуки згладжувалися щитовими фільтрами. — У бою зі щитом треба бути швидким у захисті та повільним в атаці, — процитував Пол. — Атака має єдину мету: змусити суперника оступитися, відкритися для згубного удару. Щит відіб'є швидкий клинок, однак пропустить неспішний кинджал. — Пол перехопив рапіру, зробив різкий обманний випад, повернув клинок назад для повільного уколу, що пробив би бездумний захист щита.

Галлек простежив за випадом Пола та в останню мить ухилився від удару, пропускаючи затуплене лезо повз груди.

— Чудова швидкість, — прокоментував Гурні,

— однак ти повністю відкрився для удару знизу під кутом.

Засмучений Пол відступив.

— Я мав би відшмагати тебе за таку неухважність, — сказав Галлек. Він узяв зі столу оголений кинджал і підняв його вгору. — У руці ворога ця річ уже випустила б із тебе дух! Ти здібний учень, кращого не буває, та застерігаю тебе: ти не повинен навіть жартома пропускати через свій захист людину зі смертю в руці.

— Гадаю, я сьогодні не в настрої для цього, — сказав Пол.

— Настрої? — Навіть крізь заслін силового поля до хлопця долинула обуреність у голосі Галлека. — А до чого тут настрої? Ти б'єшся, коли виникає необхідність, і настрої не має значення. Він годиться для тварин, любощів чи гри на балісеті. Але не для бою.

— Мені шкода, Гурні!

— Та не дуже тобі й шкода!

Галлек активував свій щит, напівприсів, виставивши вперед ліву руку з кинджалом. Ледь припідняту вгору рапіру він тримав у правій руці.

— А тепер, як я й казав, захищайся по-справжньому! — Він різко підскочив убік, а тоді вперед, завдаючи нищівних ударів.

Пол відбивав удари, відступаючи. Він відчув, як поля затріщали, коли краї щитів спершу

доторкнулися один до одного, а тоді розчепилися, відчув електричне поколювання шкіри, що виникло через контакт. «Що трапилося з Гурні? — запитав він себе. — Він б'ється по-справжньому!» — Пол ворухнув лівою рукою, і йому в долоню з наручних піхов ковзнув стилет.

— Відчуваєш потребу в додатковому клинку, еге ж? — гмикнув Галлек.

«Може, зрада? — промайнула думка. — Тільки не Гурні!»

Вони кружляли залою, б'ючись — випад, відбиття, удар, контрудар. Повітря в їхніх щитах стало затхлим, адже воно не могло оновлюватися через повільну взаємодію на межі силового поля. Кожне нове зіткнення щитів приносило сильніший запах озону.

Пол продовжував задкувати, однак тепер він спрямував свій відступ до тренувального столу. «Якщо мені вдасться підвести його до столу, я покажу один фокус, — думав Пол. — Ну ж бо, Гурні, ще один крок».

Галлек ступив цей крок.

Пол відбив удар вниз, повернувся і побачив, як рапіра Галлека зачепила край столу. Пол відскочив убік, спрямував рапіру вгору, одночасно ведучи стилет до шиї Гурні. Він зупинив лезо за дюйм від яремної вени суперника.

— Ти цього хотів? — прошепотів Пол.

— Поглянь униз, хлопче, — важко видихнув Гурні.

Пол послухався. Він побачив, що кинджал Гурні пройшов повз край стола і його вістря майже торкалося Полового паху.

— Ми б злилися в обіймах смерті, — сказав Галлек. — Однак визнаю, ти фехтуєш краще, якщо на тебе натиснути. Здається, у тебе з'явився настрій для бою? — Він вищирився, як вовк, і шрам від атраментової лози запульсував на його підборідді.

— Те, як ти наступав на мене, — промовив Пол. — Ти що, справді хотів пустити мені кров?

Галлек сховав кинджал і випростався.

— Якби ти бився хоч на краплю гірше, ніж можеш, я б добряче подряпав тебе. Залишив би шрам на пам'ять. Не хочу, аби мого улюбленого учня зарівав перший-ліпший харконненівський волоцюга.

Пол вимкнув щит й зіперся на стіл, відновлюючи дихання.

— Я заслужив на це, Гурні. Але батько розлютився б, якби ти поранив мене. А я не хочу, щоб тебе карали за мої невдачі.

— Як на те, — відповів Галлек. — Це була б і моя невдача. Тобі не слід перейматися через кілька отриманих на тренуванні шрамів. Ти щасливець, що маєш їх так мало. А щодо твого батька — Герцог покарає мене, лише коли я не зможу зробити з тебе

першокласного воїна. І мені б це точно не вдалося, якби я не пояснив тобі хибність залежності від настрою, яка зненацька в тебе з'явилася.

Пол випростався і сховав стилет у піхви на зап'ясті.

— Ми зовсім не в ігри тут граємо, — сказав Галлек.

Пол кивнув. Його подивувала непритаманна Галлекові серйозність поведінки, якась протверезлива сила. Поглянувши на буряковий шрам від атраментової лози на підборідді Гурні, хлопець пригадав історії про те, що це зробив Звір Раббан у рабських копальнях Харконнів на Г'еді Прайм. Раптом Полові стало дуже соромно, що він хай навіть і на мить засумнівався у вірності Гурні. Пол збагнув, що появу шраму супроводжував біль — можливо, настільки ж сильний, як і той, що навіяла йому Превелебна Матір. Він прогнав цю думку — вона пронизувала їхній світ холодом.

— Певно, я справді сподівався на якусь гру сьогодні, — сказав Пол. — Надто багато серйозного навколо останнім часом.

Галлек відвернувся, щоб приховати емоції. Щось пекло йому очі. У ньому, неначе налив, жив біль — усе, що залишилося від якомусь утраченого вчора, яке час відрівав від нього.

«Як скоро хлопчикові доведеться стати чоловіком, — подумав Галлек. — Як скоро

доведеться йому подумки прочитати цю угоду, яка закликає до жорсткої обережності й безапеляційно вимагає заповнити рядок: „Назвіть ваших найближчих родичів“»²⁰.

Не обертаючись, Галлек промовив:

— Я відчував, що тобі хотілося погратися, хлопче, і нічого у світі мені не хотілося, окрім як приєднатися до твоїх ігор. Однак ми більше не можемо гратися. Завтра ми рушаємо на Арракіс. Арракіс справжній. Харконнени справжні.

Пол підняв рапіру вертикально вгору, торкнувся нею лоба.

Галлек повернувся, побачив салют і відповів на нього кивком. Жестом указав на тренувальний манекен.

— Тепер попрацюємо над твоїм часочуттям. Покажи мені, як ти даєш собі раду з цим підступним одороблом. Я керуватиму ним звідси. Так я краще бачитиму всі твої дії. Попереджаю: сьогодні я використаю нові прийоми. Від ворога подібних попереджень ти не діждешся.

Пол став навшпиньки, щоб заспокоїти м'язи. Раптом він повністю усвідомив, що його життя почало різко змінюватися. Хлопець підійшов до манекена, ткнув вістрям рапіри вимикач на його грудях і відчув, як захисне поле відштовхнуло

²⁰ Формулювання з документів для заповіту.

КЛИНОК.

— En garde ²¹ ! — дав команду Галлек, і манекен пішов в атаку.

Пол активував щит, відбив удар, завдав контрудару.

Галлек, маніпулюючи приладами, пильно стежив за поединком. Його свідомість, здається, розщепилася надвоє: одна частина зосередилася на потребах бою, а друга — витала у хмарах.

«Я — добре вирощене фруктове дерево, — подумав він. — Повне стиглих почуттів і здібностей. Усіх їх мені прищепили — усі вони визрівали для когось іншого».

Чомусь він пригадав молодшу сестру — її мініатюрне обличчя так яскраво сяяло в пам'яті. Однак вона давно померла — у домі насолод для харконненівських солдатів. Вона любила фіалки... чи, може, то були маргаритки? Гурні не зміг пригадати. І це його гнітило.

Пол відбив повільний випад манекена, піднявши ліву руку в *entretisser*²².

«Розумне чортеня! — подумав Галлек, захоплений тепер вишуканістю рухів Пола. — Він

²¹ До бою! (фр.)

²² Вид захисного удару, від фр. «переплітати».

тренувався самотійно. Це не стиль Дункана, і я такому точно його не вчив».

Ця думка лише додала Галлекові суму. «І мене заразив „настрій“», — подумав він. Йому стало цікаво, чи доводилося юному Полові із жахом дослухатися до власного пульсу, що відлунював у подушці вночі.

«Якби бажання були рибами, ми снасті закидали б усі», — пробурмотів Гурні.

Це прислів'я любила його мати, і він завжди промовляв його, коли відчував, як морок завтрашнього дня напосідає на нього. Потім він замислився: «Як це дивно — прямувати з прислів'ям на планету, де ніколи не чули ані про море, ані про риб».

Юе [йу́е], Веллінгтон [вél'інгтон], за стандартним літочисленням 10 082—10 191 рр.; лікар із Сукської школи (закінчив у 10 112 р. за стандартним літочисленням); одружений із Ванною Маркус із Бене Гессерит (10 092—10 186? рр. за стандартним літочисленням); найбільш відомий тим, що зрадив Герцога Лето Атріда. (Див. «Бібліографію», «Додаток VII» [Імперське кондиціонування], а також «Зраду».)

Принцеса Ірулан. Словник Муад'Діба

І хоча він чув, як лікар Юе стриманою, обережною ходою ввійшов у тренувальну залу, Пол так і лежав, простягнувшись, обличчям униз, на гімнастичному столі, де масажистка залишила його. Після тренування з Гурні Галлеком його охопила солодка втома.

— У тебе тут усі зручності, — мовив Юе спокійним, трішки напруженим голосом.

Пол підвів голову й побачив високу чоловічу постать, що стояла за кілька кроків, помітив брижате чорне вбрання, квадратну голову з багряними вустами та обвислими вусами. Чоло прикрашав витатуйований діамант імперського

кондиціонування, а довге чорне волосся тримало срібне кільце Сукської школи на лівому плечі.

— Певно, ти зрадієш, почувши, що сьогодні нам бракує часу для звичайного уроку, — сказав Юе. — Скоро прийде твій батько.

Пол сів.

— Однак я подбав, щоб на шляху до Арракіса в тебе був фільмокнижний переглядач і кілька уроків.

— Ох.

Пол узявся натягувати на себе одяг. Його схвилювала звістка про те, що скоро прийде батько. Вони так мало часу проводили разом, відколи Імператор наказав узяти у феодалське володіння Арракіс.

Лікар підійшов до кутового столу, міркуючи: «Як же хлопчина підріс за останні кілька місяців. Яка втрата! Ох, яка сумна втрата». А тоді нагадав собі: «Мені не можна вагатися. Усе це я роблю для того, щоб бути певним, що мою Ванну більше не катують харконненівські тварюки».

Пол приєднався до нього за столом, застібаючи піджак.

— Що я вивчатиму по дорозі туди?

— О-о-о, суходільні форми життя Арракіса. Ця планета змогла породити певні життєві форми. Невідомо як. Коли ми прибудемо, я маю знайти планетарного еколога — доктора Кайнса — і

запропонувати свою допомогу в дослідженнях.

А сам Юе подумав: «І що я таке кажу? Я лицемірний навіть сам із собою».

— А там буде щось про фрименів? — запитав Пол.

— Фримени? — Юе почав стукати пальцями по столу, але, помітивши, що Пол звернув увагу на його нервовий рух, прибрав руку.

— Можливо, у вас є щось про все арракійське населення, — уточнив Пол.

— Так, звісно, — відповів Юе. — Населення поділяється на дві основні групи: одна з них — це фримени, а друга об'єднує людей грабенів, падин і низькодолів. Казали, що бувають і змішані шлюби. Жінки з поселень падин і низькодолів віддають перевагу чоловікам із фрименів, а чоловіки шукають серед фрименів дружин. У них навіть приказка є: «Вишуканість приходить із міст, а мудрість — із пустелі».

— А ти маєш їхні зображення?

— Я гляну, що можу відшукати для тебе. Їхня найцікавіша риса — це, звісно, очі: абсолютно сині та без білків.

— Мутація?

— Ні. Це пов'язано з надміром меланжу в крові.

— Певно, фримени дуже хоробрі, якщо живуть на краю пустелі.

— Якщо вірити свідченням, так і є, — відповів Юе. — Вони присвячують вірші своїм ножам. А жінки їхні не менш люті, ніж чоловіки. Навіть діти фрименів жорстокі та небезпечні. Гадаю, тобі не дозволять спілкуватися з ними.

Пол уражено дивився на Юе. Кілька скромних слів про силу фрименів зачарували юнака. Такий би народ собі в союзники!

— А хробаки? — запитав Пол.

— Що?

— Я б хотів дізнатися більше про хробаків.

— А-а-а, ну звісно ж. У мене є фільмокнижка про маленького екземпляра — лише сто десять футів завдовжки та двадцять два метри в діаметрі. Його знайдено в північних широтах. Але з надійних джерел відомо, що траплялися хробаки понад чотириста метрів завдовжки, і є всі підстави вважати, що існують навіть ще більші.

Пол поглянув на конічну проекцію широт північного Арракіса, розгорнуту на столі.

— Пустельні пояси та південні полярні регіони позначені як непридатні для життя. Це через хробаків?

— І через бурі.

— Але будь-яке місце можна зробити придатним для життя.

— Усе залежить від того, наскільки це економічно виправдано, — сказав Юе. — А ризики

на Арракісі численні та дорогі. — Він пригладив вуса. — Твій батько скоро буде тут. Перш ніж я піду, вручу тобі подарунок. Я натрапив на це, поки збирався.

Він поклав на стіл між ними чорний видовжений предмет, завтовшки, як кінець великого пальця Пола.

Пол уважно глянув на цю річ. Юе звернув увагу, що юнак не кинувся відразу торкатися до подарунка, й подумав: «Який же він обережний?»

— Це стародавня Оранжистська Католицька Біблія для космічних мандрівників. Не фільмокнижка, а справжня, видрукувана на волокнистому папері. Її оснащено збільшуваним склом і системою електростатичних зарядів. — Він узяв її та показав. — Закритою книжку утримує заряд, який діє на стиснуті пружини обкладинок. Натискаєш на край — ось так — й обрані тобою сторінки відштовхуються одна від одної, розгортаючи книгу.

— Вона така маленька.

— Але в ній тисяча вісімсот сторінок. Натискаєш на край, ось тут, й електронний заряд гортатиме сторінки в ритмі твого читання. Але ніколи не торкайся пальцями самих сторінок. Аркуші надто тендітні. — Він закрив книгу та простягнув її Полові. — Спробуй.

Юе спостерігав за Полом, який

прилаштувався до сторінок, і подумав: «Це я так власну совість рятую: даю йому релігійну втіху, перш ніж зрадити. І все ж таки зізнаюся собі, що він зможе піти туди, куди мені зась».

— Певно, її виготовили ще до фільмокнижок, — сказав Пол.

— Вона дуже стара. Але нехай це буде нашою таємницею, гаразд? Твої батьки можуть подумати, що ця річ надто цінна для такої юної людини, як ти.

А насправді Юе подумав: «Його матір точно зацікавиться моїми мотивами».

— Гаразд... — Пол закрив книгу, тримаючи її в руці. — Якщо вона настільки цінна...

— Виконай примху стариганя, — сказав Юе. — Мені подарували її, коли я був зовсім юним. — А сам подумав: «Я маю захопити його розум і пробудити жадібність». — Розгорни її на чотириста шістдесят сьомій калімі²³, де сказано: «З води бо все життя починається»²⁴. На краю обгортки є маленька мітка, що вказує на це місце.

Пол обмацав палітурку та відчув дві зазубрини: одну глибшу, а другу — дрібнішу. Він натиснув на дрібнішу — і книга розгорнулася на

²³ Каліма — декларація віри в ісламі.

²⁴ Парафраза на 21-шу суру Корану, відому як Аль-Анбія (вірш 30).

його долоні, а збільшувальне скло опинилося на потрібному місці.

— Прочитай уголос, — сказав Юе.

Пол облизнув губи та прочитав:

— Замислись над тим фактом, що глуха людина не може чути. Якою ж тоді глухотою наділені ми всі? Яких чуттів бракує нам, що ми не бачимо й не чуємо світ довкола себе? Що ж навколо нас не дозволяє...

— Годі! — гарикнув Юе.

Пол замовк на півслові та вражено підвів очі.

Юе заплющив очі, намагаючись повернути собі стриманість. Яке збочення змусило книгу розгорнутися саме на улюбленому абзаці моєї Ванни? Він розплющив очі та побачив, що Пол витріщається на нього.

— Щось не так? — запитав Пол.

— Вибач, — відповів на те Юе. — Це був улюблений уривок... моєї... покійної дружини. Я думав, ти прочитаєш інший. Бо цей викликає... болючі спогади.

— Тут було дві відмітини, — сказав Пол.

«Звісно, — подумав Юе. — Ванна позначила свій уривок. Пальці юнака чутливіші за мої, тому знайшли її мітку. Це випадковість, не більше».

— Книга може виявитися цікавою для тебе, — сказав Юе. — У ній міститься багато історичної правди та не менше правильної етичної філософії.

Пол подивився на крихітну книгу в долоні — така маленька річ. І так, у ній була таємниця... щось трапилось, доки він із неї читав. Юнак відчув, як щось штовхає його до жахливого призначення.

— Твій батько може прийти сюди будь-якої миті, — сказав Юе. — Сховай книгу та почитай на дозвіллі.

Пол торкнувся до краю, як Юе й показував йому. Книга сама згорнулася. Хлопець поклав її в жакет. Тієї миті, коли лікар гарикнув на нього, Пол злякався, що чоловік вимагатиме повернути книгу.

— Дякую за ваш дар, лікарю Юе, — дуже офіційно промовив Пол. — Це буде нашою таємницею. Якщо є дар або послуга, які я можу зробити для вас, не вагайтеся й попросіть.

— Мені... нічого не потрібно, — витиснув із себе Юе.

А сам подумав: «Чому я тут стою, катуючи себе? І катуючи цього бідного юнака... хоч він і не знає цього. Ооох! Кляті харконненівські тварюки! Чому для своєї гидоти вони обрали саме мене?»

З якого боку мали б підходити ми до вивчення Муад'Дібового батька? Людиною надзвичайного тепла й надзвичайного холоду був Герцог Лето Атрід. Та безліч фактів відкривають шлях до розуміння Герцога: його вірне кохання до леді з Бене Гессерит; надія, що він покладав на сина; відданість, із якою люди служили йому. Ви зможете побачити його — людину, що потрапила в капкан Долі, самотнього чоловіка, світло якого потьмяніло в променях слави його сина. Одне лишень ми маємо запитати: що таке син, коли не продовження батька?

Принцеса Ірулан. Муад'Діб, родинні нотатки

Пол спостерігав, як батько зайшов до тренувальної зали, помітив охоронців, які стали на варті ззовні. Один із них зачинив двері. Як завжди, Пол уповні відчув присутність батька — він перебував тут цілком і повністю.

Герцог був високим чоловіком зі шкірою оливкового кольору. Жорсткі риси його тонкого обличчя пом'якшувало лише тепло глибоких сірих очей. Лето носив чорний повсякденний мундир із вишитим на грудях геральдичним яструбом.

Посріблений поясний щит, який від частого використання укрився патиною, підперізував його тонку талію.

— Важка наука, сину? — запитав Герцог.

Він підійшов до кутового столу, глянув на папери на ньому, обвів поглядом кімнату та повернувся до Пола. Чоловіка долала втома та виповнював біль від необхідності приховувати власне виснаження. «Я маю скористатися кожною нагодою відновити сили під час перельоту на Арракіс, — подумав він. — Там буде не до спочинку».

— Не надто важка, — відповів Пол. — Усе таке... — він знизав плечима.

— Так. Що ж, завтра ми відбуваємо. Було б добре вселитися в наш новий дім, залишивши всі розчарування позаду.

Пол кивнув, опираючись словам Превелебної Матері, що раптово зринули в його голову: «...батька ніяк не порятуєш».

— Батьку, — почав Пол. — Арракіс настільки небезпечний, як усі кажуть?

Герцог змусив себе невимушено махнути рукою, присів на край столу та всміхнувся. У його голові повністю вималювалася схема подальшої розмови — навичка, яка ставала йому в пригоді, коли треба було розвіяти сумніви солдатів перед боєм. Та слова зблякли ще до того, як пролунали, перекреслені єдиною думкою: «Це мій син».

— Там буде небезпечно, — визнав він.

— Хават сказав мені, що в нас є плани на фрименів, — промовив Пол і миттю замислився: «Чому я не розповів про сказане старою? Як удалося їй закрити мої уста?»

Герцог помітив стурбованість сина:

— Хават, як завжди, бачить головну можливість. Та вона не єдина. Я ще покладаю надії на Добропорядний Альянс Прогресивних Торговців — ДАПТ. Віддаючи Арракіс мені, Імператор змушений надати мені також місце в директораті ДАПТу... непогана перспектива.

— ДАПТ контролює прянощі.

— Й Арракіс із прянощами — наша стежка в ДАПТ, — додав Герцог. — Але ДАПТ — це не лише меланж.

— Превелебна Матір попереджала тебе? — бовкнув Пол. Він стиснув кулаки, відчувши, як долоні стали слизькими від поту. Така ціна за можливість поставити запитання.

— Хават казав, що вона налякала тебе своїми застереженнями щодо Арракіса, — сказав Лето. — Не дозволяй страхам жінок затьмарювати твій розум. Жодній панні не подобається, коли любі їй люди в небезпеці. Ті застереження спрямовувала рука твоєї матері. Сприйми це як знак її любові до тебе.

— Чи відомо їй про фрименів?

— Так, і ще багато про що.

— Тобто?

Герцог замислився: «Правда може виявитися гіршою за його припущення, та навіть небезпечні факти мають цінність, якщо тебе навчили давати їм раду. І саме цих навичок бракує моєму синові. Це треба виправити. Але ж він іще такий юний».

— Деякі товари вислизають із-під впливу ДАПТу, — відповів Герцог. — Лісоматеріали, віслюки, коні, корови, ягнята, гній, акули, китова шерсть — усе найпрозаїчніше та все найекзотичніше... навіть наш бідний рис пунді із Каладана. Усе, що може доправити Гільдія, — мистецтво з Еказа, машини з Річези та Ікса. Але все це тьмяніє перед меланжем. За жменю прянощів можна купити дім на Тупайле. Їх неможливо синтезувати — можна лише добути на Арракісі. Вони унікальні та мають справжні геріатричні властивості.

— І тепер їх контролюємо ми?

— До певної міри. Однак важливо враховувати, що всі Доми залежать від прибутків ДАПТу. І неймовірний потік цих прибутків залежить лише від одного продукту — прянощів. Уяви, що трапиться, якщо раптом обсяги надходження прянощів знизяться.

— Хто б не накопичив запаси меланжу, він може накоїти лиха, — мовив на те Пол. — Тоді

решта залишитися ні з чим.

Герцог дозволив собі мить похмурого вдоволення. Він дивився на сина та міркував, наскільки пронизливим, наскільки досвідченим було це зауваження. Лето кивнув.

— Харконнени наповнювали свої склади понад двадцять років.

— Вони хочуть обірвати видобуток прянощів і звинуватити в цьому тебе?

— Вони хочуть, аби ім'я Атрідів стало непопулярним, — сказав Герцог. — Подумай про Доми Ландсрааду, що вбачають у мені своєрідного лідера — їхнього неофіційного представника. Подумай про те, як вони зреагують, коли через мене їхні прибутки різко знизяться. Зрештою, власна вигода понад усе. Велика Конвенція полетить до біса. Не можна дозволити, аби хтось розорив тебе! — Жорстка посмішка викривила рот Герцога. — Що б не спігало мене, вони дивитимуться в інший бік.

— Навіть якщо нас атакують атомними бомбами?

— Обійдуться і без подібних жахів. Жодної відкритої непокори Конвенції. Але, за винятком цього, можливо все... можливо, навіть розпорошення шкідливих речовин чи отруєння ґрунту.

— Тоді навіщо ми вплутуємося в це?

— Поле! — Герцог насуплено зиркнув на сина. — Якщо знаєш, де пастка, — це перший крок до її уникнення. Нагадує дуель, лише масштаби більші — обхідний маневр усередині обхідного маневру, що ховається в іншому обхідному маневрі... і так, здається, до безкінечності. Головне — розплутати цей клубок. Коли нам відомо, що Харконнени запаслися меланжем, ми ставимо інше запитання: «Хто ще так зробив?» Це і є список наших ворогів.

— І хто ж це?

— Деякі Великі Доми, що, як нам відомо, неприязні до нас, і частина тих, кого вважаємо своїми друзями. Однак зараз ми ними можемо не перейматися, адже є ще один важливіший ворог — наш любий Падишах-Імператор.

Пол спробував ковтнути — у роті різко пересохло.

— А ти не можеш скликати Ландсраад, викрити...

— І показати ворогові, що ми знаємо, чия рука тримає ніж? Ех, Поле, зараз ми цей ніж принаймні бачимо. Хто знає, де він з'явиться наступного разу? Якщо ми оголосимо про це перед Ландсраадом, наші слова лише посіють смуту. Імператор усе заперечуватиме. Хто наважиться засумніватися? Виграти ми можемо лише дрібку часу, зате ризикуємо перетворити все на хаос. Та й звідки

буде завдано наступний удар?

— Усі Доми могли б почати запасатися прянощами.

— Наші вороги мають фору — забагато доведеться наздоганяти.

— Імператор, — промовив Пол. — Тобто — сардаукари.

— Без сумніву, перевдягнені в харконненівську форму, — погодився Герцог. — Та це все одно будуть солдати-фанатики.

— Як фримени допоможуть нам проти сардаукарів?

— Хават розповідав тобі про Салусу Секундус?

— Імператорську планету-в'язницю? Ні.

— А що, як це дещо більше, ніж планета-в'язниця, Поле? Ось питання, яке при тобі ніколи не ставилося про імператорські корпуси сардаукарів: звідки вони беруться?

— З планети-в'язниці?

— Звідкись же вони повинні братися.

— Але ж рекрути, яких Імператор вимагає з кожного...

— Це те, у що нам пропонують вірити: вони лишень рекрути Імператора, яких змалечку чудово тренують. Часом ходять чутки про імператорських тренерів, але баланс нашої цивілізації залишається незмінним: військові сили Великих Домів

Ландсрааду, з одного боку, а з другого — сардаукарів і рекрути. Та рекрути, Поле... Сардаукари ж завжди залишаються сардаукарами.

— Але всі рапорти про Салусу Секундус свідчать, що це пекло на землі!

— Безсумнівно. Проте, якщо ти хочеш виховати міцних, сильних, лютих вояків, яке б середовище ти обрав для них?

— Але як можна добитися вірності від таких людей?

— Є перевірені методи: маніпуляція їхнім почуттям власної вищості, загадковість таємної угоди, дух спільних страждань. Це можна влаштувати. Так робилося в багатьох свігах у різні часи.

Пол кивнув, прикипівши поглядом до батькового обличчя. Він очікував на неминуче одкровення.

— Щодо Арракіса, — промовив Герцог, — то за межами міст і гарнізонних поселень він настільки ж жахливий, як і Салуса Секундус.

Очі Пола широко розплющилися.

— Фримени.

— Тут ми маємо потенціал для створення настільки ж сильного та смертоносного війська, як і сардаукари. Знадобиться терпіння, аби таємно залучити їх до співпраці, й цілі статки, щоб гарно їх екіпірувати. Але фримени там... і там поклади

прянощів. Тепер ти розумієш, чому ми летимо на Арракіс, попри усвідомлення того, що це пастка.

— Хіба Харконненам не відомо про фрименів?

— Харконнени насміхаються з них, полюють заради розваги. Жодного разу не перейнялися навіть їхнім підрахунком. Нам відома політика Харконненів щодо населення планети — витрачатися на людей рівно настільки, щоб вони не вимерли.

Металеві нитки в гербовому яструбі на грудях батька зблиснули, коли Герцог різко змінив позу.

— Розумієш мене?

— Ми вже ведемо перемовини з фрименами, — кивнув Пол.

— Я відрядив до них місію на чолі з Дунканом Айдаго, — сказав Герцог. — Дункан — людина горда й навіть безжальна, але він любить правду. Гадаю, він уразить фрименів. Якщо нам пощастить, вони оцінюватимуть нас по ньому: по Дунканові Доброчесному.

— Дунканові Доброчесному, — промовив Пол, — та Гурні Звитяжцеві.

— Ти добре їх назвав, — погодився Герцог.

Пол замислився: «Гурні — один із тих, про кого згадувала Превелебна Мати, розповідаючи, що основи світу тримаються на „відвазі хоробрих“».

— Гурні казав, що сьогодні ти був вправним

бійцем.

— Мені він сказав інше.

Герцог розреготався.

— Уявляю, як скупився на похвалу Гурні. Проте він каже, що ти чітко розумієш значення, за його словами, різниці між лезом і його вістрям.

— Гурні каже, що нема нічого вишуканого в убивстві вістрям. Смерть потрібно завдавати лезом.

— Гурні — романтик, — прогуркотів Герцог. Розмови про вбивства з уст сина раптово засмутили його. — Я хотів би, аби тобі ніколи не довелося вбивати, але якщо виникне така потреба, роби це, як можеш — байдуже, лезом чи вістрям. — Він глянув на вікно на стелі, яке заливав дощ.

Простеживши за поглядом батька, Пол подумав про вологе небо, якого на Арракісі він ніколи не побачить, — і думка про небо перенесла його у віддаленіші простори.

— А кораблі Гільдії справді настільки великі?

Герцог поглянув на сина.

— Це ж ти вперше залишиш планету. Так, вони великі. Ми полетимо на гайлайнері, бо мандрівка буде довгою. Гайлайнер справді величезний. Усі наші фрегати та транспортери помістяться в кутку його трюму — ми будемо лишень крихітною часткою вантажу.

— І нам не можна виходити зі своїх фрегатів?

— Це частина тієї ціни, яку ми платимо за

охорону Гільдії. Кораблі Харконнів можуть стояти впритул, але нам не буде чого боятись. Харконнени двічі подумують, перш ніж ризикувати своїми транспортними привілеями.

— Тоді я спостерігатиму за всім крізь наші екрани. Хочу побачити гільдієра.

— Ти цього не зробиш. Навіть їхні агенти ніколи не бачили гільдієра. Гільдія настільки ж ревно оберігає свою приватність, як і монополію. Не роби нічого, що могло б позбавити нас транспортних привілеїв, Поле.

— Гадаєш, вони ховаються, бо мутували та більше не схожі на... людей?

— Хтозна? — знизав плечима Герцог. — Цю таємницю ми навряд чи розгадаємо. У нас є нагальніші проблеми — зокрема ти.

— Я?

— Твоя мати хотіла, щоб саме я розповів тобі про це, сину. Розумієш, у тебе, можливо, є здібності ментата.

Пол витріщився на батька, на мить утративши дар мови.

— Ментат? Я? Але ж...

— Хават підтверджує це, сину. Так і є.

— Але я гадав, що тренування ментата починається з народження, і йому не можна казати про навчання, бо це може вповільнити раннє... — Юнак змовк на півслові, усі деталі його життя

склалися в одну сліпучу картину. — Он як.

— Настає день, — сказав Герцог, — коли потенційний ментат має дізнатися, що відбувається. І відтоді з ним нічого не можна робити. Ментат має право обирати: продовжувати навчання чи припинити його. Деякі можуть продовжувати науку, інші ж не здатні на це. Лише потенційний ментат може точно відповісти за себе.

Пол потер підборіддя. Особливі тренування з Хаватом та матір'ю — мнемоніка, концентрування уваги, м'язовий контроль, загострення почуттів, вивчення мов і нюансів голосу — усе тепер сприймалося його розумом по-новому.

— Одного дня ти станеш Герцогом, мій сину, — промовив батько. — Герцог-ментат став би грізним суперником для своїх ворогів. Ти можеш вирішити зараз... чи тобі потрібно трохи часу?

У відповіді хлопця не було ані краплі вагань.

— Я продовжу навчання.

— Справді грізним, — пробурмотів Герцог, і Пол помітив горду усмішку на вустах батька. Вона вразила юнака: вузькі риси Герцогового обличчя обернулися на череп. Пол заплющив очі, відчуваючи, як жахне призначення прокидається в ньому. «А що, як воно й означає — стати ментатом?»

Але, коли він зосередився на цій думці, нове знання заперечило її.

Практика Бене Гессерит із насаджування легенд через Міссіонарію Протектіву сягнула найбільшого розквіту завдяки перебуванню леді Джессіки на Арракісі. Уже давно хист до засівання всього відомого світу пророцькими ідеями для захисту Бене Гессерит було визнано та оцінено, але ніколи ще ми не бачили такого бездоганного, доведеного до крайнощів поєднання людини та підготовки. Пророцькі легенди вкоренилися на Арракісі аж до поширення узвичаєних форм (включно з Превелебною Матір'ю, канто та респонду, а також усім арсеналом засобів пророцтва Шарі-а). І визнаним є той факт, що приховані можливості леді Джессіки суттєво недооцінювали.

**Принцеса Ірулан. Аналіз:
Арракійська криза [Для обмеженого
використання: Б. Г., шифр AP-81088587]**

Леді Джессіка стояла посеред арракінського палацу, оточена власним майном, яке пакунками розташувалося в кутках парадної зали й захарашувало весь вільний простір. Коробки, валізи, картонні ящики, футляри — деякі вже частково розпаковані. Вона почула, як вантажники

принесли в передпокій іще частину речей із корабля Гільдії.

Джессіка стояла посеред зали. Повільно повертаючись, вона дивилася то вгору, то навкруги, вивчала затінену різьбу, тріщини й глибокі западини вікон. Велетенський анахронізм кімнати нагадав їй про Сестринську Залу в школі Бене Гессерит. От тільки там ця дисгармонія випромінювала тепло, а тут же все було лише похмурих камінням.

«Певно, якийсь архітектор занурився в далеке минуле, — подумала вона, — щоб віднайти ці підкріплені опорами стіни й темні порт'єри». Склепінна стеля здіймалася на два поверхи вгору. Там простягалися чудові бантини, які — вона була певна щодо цього — перевезли на Арракіс через увесь космос за божевільні кошти. На жодній із планет цієї системи не росли дерева, з яких можна було б виготовити їх — хіба що це лиш імітація дерева.

Але вона не вірила в таке.

У добу Старої Імперії ця будівля була урядовим палацом. А тоді мало хто переймався витратами. Так велося ще задовго до того, як Харконнени вибудували своє нове місто-гігант Карфаг — дешево, вульгарну місцину за двісті кілометрів на північний схід через Сплюндровані землі. Лето вистачило мудрості обрати за столицю

саме це місто. Ймення його — Арракін — добре звучало й повнилося традицією. Та й саме місто було меншим, тому його простіше зачистити й обороняти.

Знову пролунав гуркіт коробок, які вивантажували в передпокої. Джессіка зігнулася.

Праворуч від неї до картонного ящика притулилася картина з портретом батька Герцога. Мотузка звисала з неї, наче пошарпана оздоба. Інший її шматок Джессіка досі тримала в руці. Край картини лежала голова чорного бугая, причеплена до відполірованої дошки. Та голова видавалася темним островом у морі зібганого паперу. Дошка лежала на підлозі, й блискуча морда бика вказувала на стелю, неначе звір ладен був щомиті заревіти, кинувши виклик лункій тиші кімнати.

Джессіка запитувала себе, що ж змусило її розпакувати перш за все ці дві речі — голову та портрет. Вона знала, що в її діях ховався символічний зміст. Відколи Герцогові закупники забрали її зі школи, вона ще ніколи не відчувала такого страху та непевності.

Голова та картина.

Вони загострювали її збентеження. Жінка здригнулася й кинула погляд на розрізи вікон високо вгорі. Щойно звернуло з полудня, але небо в цих широтах здавалося чорним і холодним — значно темнішим за теплу блакить Каладана. Її

пройняла туга за домом.

Ти так далеко, Каладане.

— Ось ти де!

Голос належав Герцогові Лето.

Вона обернулася і побачила, як він крокує зі склепінного коридору до обідньої зали. Його чорний робочий мундир із червоним гербовим яструбом на грудях зім'явся і вкрився пилом.

— Я боявся, що ти можеш заблукати в цьому моторошному місці, — мовив він.

— Цей дім — холодний, — відповіла Джессіка. Вона дивилася на його високу постать, смагляву шкіру, яка нагадувала їй про оливкові гаї та золотаве сонце, що виблискувало на синіх водах, й оповиті серпанком сірі очі. І все ж таки його обличчя здавалося трохи хижим — худим, обрамленим гострими кутами й гранями.

Раптом вона злякалася цього чоловіка, і страх стиснув їй груди. Лето став таким диким, шаленим, відколи вирішив підкоритися імператорському наказові.

— У всьому місті віє холодом, — мовила вона.

— Брудне, запилюжене, маленьке гарнізонне містечко, — погодився він. — Але ми це змінимо. — Герцог розирнувся залою. — Тут — приймальні покої для врочистих заходів. Я щойно оглянув родинні кімнати в південному крилі. Вони

значно приємніші. — Він підступив ближче й торкнувся до руки Джессіки, милуючись її величністю.

І знову зацікавився її невідомими предками — можливо, Дім відступників? Якась буремна гілка правлячої династії? Вигляд вона мала величніший, ніж особи імператорської крові.

Під вагою його погляду вона трохи відвернулася й тепер стояла до нього в профіль. І Лето збагнув, що не було єдино точної риси, яка витворювала її красу. Овал обличчя облямовувало волосся кольору відполірованої бронзи, широко розставлені очі були зеленими і ясними, як ранкові небеса на Каладані. Ніс — маленький, рот — широкий і чуттєвий. Її фігура була красивою, але непримітною: висока, з вигинами, пом'якшеними худорлявістю.

Він пригадав, що сестри-послушниці зі школи називали її сухореброю, — так переповідали йому закупники. Однак той опис був надто спрощеним. Джессіка повернула королівську вроду в рід Атрідів. Лето тішився, що Пол схожий на неї.

— Де Пол? — запитав він.

— Десь у будинку. У нього зараз урок із Юе.

— Певно, у південному крилі, — зауважив він. — Здається, я чув голос Юе, та мені бракувало часу зазирнути. — Він із сумнівом глянув на неї. — Я прийшов сюди тільки для того, щоб повісити

ключ від замку Каладан в обідній залі.

Затамувавши подих, вона притлумила в собі бажання взяти його за руку. Повісити ключ — отже, ухвалити остаточне рішення. Але зараз був не той час і не те місце, щоб шукати розради.

— Коли ми прийшли, я бачила, як над будинком майорів наш стяг.

Він зиркнув на портрет батька.

— Де ти збираєшся почепити його?

— Десь тут.

— Ні, — відповідь була чіткою й остаточною. Джессіка могла б удатися до хитрощів, щоб переконати його, але пряма суперечка буде марною. І все ж таки вона вирішила спробувати, навіть якщо робила це лише, щоб нагадати собі, що не хитруватиме з ним.

— Мілорде, — мовила вона, — якби ви тільки...

— Моя відповідь — ні. Я, на свій сором, потураю тобі в більшості питань, але не в цьому. Я щойно прийшов із їдальні, де є...

— Мілорде! Будь ласка.

— Люба, доводиться обирати між твоїм травленням і моєю родовою честю, — відказав він. — Вони висітимуть в обідній залі.

Вона зігнула.

— Так, мілорде.

— Ти можеш за звичкою їсти у своїх покоях,

коли забажаєш. Я лише чекаю, що на офіційних урочистостях ти посядеш належне тобі місце.

— Дякую, мілорде.

— І не поведься зі мною так холодно й офіційно! Дякуй, що я так і не одружився з тобою, люба. Тоді сидіти зі мною за столом під час кожної трапези було б твоїм обов'язком.

Вона кивнула з незворушним обличчям.

— Хават уже встановив наш власний детектор отрути над обіднім столом, — сказав він. — Ще один, переносний, є у твоїй кімнаті.

— Ви передбачили цю... незгоду, — сказала вона.

— Кохана, я думаю також про твій комфорт. Я найняв прислугу. Вони з місцевих, але перевірені Хаватом — усі фримени. Вони побудуть тут, доки наші власні люди не звільняться з інших завдань.

— Чи може хоча б хтось звідси бути по-справжньому безпечним?

— Кожен, хто ненавидить Харконнів. Можливо, ти навіть захочеш залишити головну економку, Шедаут Мейпс.

— Шедаут, — повторила Джессіка. — Фрименський титул?

— Мені казали, це означає «той, хто черпає з джерела» — вислів, який на Арракісі повниться неабиякими відтінками. Вона може не вразити тебе як служниця, але Хават про неї дуже високої думки

на основі звігу Дункана. Вони переконані, що вона хоче служити — і служити саме тобі.

— Мені?

— Фримени дізналися, що ти з Бене Гессерит, — сказав він. — А тут про Бене Гессерит ходять багато легенд.

«Місіонарія Протектіва, — подумала Джессіка. — Жодна місцина не уникнула їй».

— Це означає, що Дункан досягнув успіху? — запитала вона. — Чи будуть фримени нашими союзниками?

— Немає нічого певного, — відповів Герцог. — Дункан гадає, що вони б хотіли трохи придивитися до нас. Однак вони пообіцяли на час перемир'я не нападати на наші віддалені селища. А це важливіше досягнення, ніж може здаватися. Хават каже, що фримени завжди дошкуляли Харконненам, але масштаби завданих ними збитків ретельно приховувалися. Харконнену зовсім не хотілося, щоб Імператор дізнався про беспорядність усієї його армії.

— Економка з фрименів, — замислилася Джессіка, повернувшись до питання Шедаут Мейс. — Її очі мають бути абсолютно синіми.

— Не дозволяй зовнішності цих людей розчарувати тебе. Вони наділені потужною силою і здоровою енергією. Гадаю, це все, що нам потрібно.

— Це ризикована авантюра, — сказала вона.

— Не починаймо все спочатку, — відказав Герцог.

Вона видушила із себе усмішку.

— Без сумніву, ми вже зробили ставки. — Вона швидко виконала заспокійливу вправу — два глибоких вдихи, ритуальна думка, — а тоді додала: — Чи маю я звернути увагу на щось важливе для вас, коли розподілятиму кімнати?

— Одного дня ти маєш навчити мене робити це, — сказав він. — Те, як ти відсуваєш всі турботи вбік і повертаєшся до практичних питань. То, певно, штучки Бене Гессерит.

— Це жіночі штучки, — відказала вона.

Він усміхнувся.

— Гаразд, щодо розподілу кімнат: переконайся, що в мене буде великий кабінет біля моєї спочивальні. Тут буде більше паперової роботи, ніж на Каладані. І, звісно, кімната для охоронців. По-моєму, це все. Не хвилюйся щодо безпеки всього будинку. Люди Хавата оглянули його вздовж і впоперек.

— Переконана, що так і було.

Він кинув погляд на свій наручний годинник.

— А ще перевір, чи всі наші хронометри переведено на арракійський час. Я доручив технікові подбати про це. Він за кілька хвилин прийде. — Герцог прибрав пасмо волосся з чола Джессікі. — Зараз я маю повернутися на летовище.

Другий корабель із підкріпленням може прибути щомиті.

— А чи не може Хават зустріти їх, мілорде? У вас такий утомлений вигляд.

— Бідолашний Зуфір має ще більше справ, ніж я. Знаєш, ця планета аж нуртує харконненівськими інтригами. Крім того, я маю спробувати переконати кількох досвідчених шукачів прянощів не залишати Арракіс. Знаєш, вони мають право вибору, коли змінюється власник феоду — й цього планетолога, якого Імператор та Ландсраад призначили Суддею Зміни, неможливо підкупити. Він дозволив їм обирати. Близько восьмисот кваліфікованих робітників планують вирушити на орбіту з прянощами, і вантажний корабель Гільдії чекає на них.

— Мілорде... — втрутилася вона та завагалася.

— Так?

«Його неможливо відмовити від ідеї зробити цю планету безпечною для нас, — подумала Джессіка. — І я не зможу застосувати до нього свої хитрощі».

— О котрій годині ви плануєте вечеряти? — запитала вона.

«Вона не це збиралася сказати, — подумав Лето. — Ох, моя Джессіко, якби ж ми були деінде, подалі від цього жахливого місця — на самоті,

тільки ми вдвох — і ні про що не думали».

— Я поїм в офіцерській їдальні, на летовищі, — відказав він. — Не чекай на мене раніше пізнього вечора. І... о, я надішлю за Полом машину з охороною. Хочу, щоб він був присутнім на нашій стратегічній нараді.

Герцог прочистив горло, ніби хотів сказати щось іще, а тоді без попередження розвернувся й покрокував геть — рушив до передпокою, куди вивантажили ще коробки. Звідти пролунав його командний і зверхній голос — він завжди так розмовляв зі слугами, коли поспішав:

— Леді Джессіка у Великій залі. Іди до неї негайно.

Вхідні двері грюкнули.

Джессіка відвернулася і поглянула на портрет батька Лето. Його намалював відомий художник Елбі, коли старий Герцог сягнув зрілого віку. Його було зображено в костюмі матадора з плащем кольору фуксії, перекинутим через ліве плече. Обличчя те здавалося молодим — не старшим, ніж Лето сьогодні — з такими ж яструбиними рисами та сірим поглядом. Узявшись під боки, вона вдивлялася в картину.

— Будь проклятий! Будь проклятий! Будь проклятий! — прошепотіла вона.

— Якими будуть ваші накази, ясновельможна?

Тонкий і протяжний жіночий голос.

Джессіка повернулася й побачила згорблену сивокосу жінку в безформній мішкуватій сукні похмурого коричневого кольору. Жінка здавалася такою ж зморшкуватою і висохлою, як і кожна людина в натовпі, що вітав їх зранку вздовж дороги від летовища. Джессіка подумала, що кожен корінний мешканець, якого вона бачила на цій планеті, скидався на виснажену, висушену чорносливу. І все ж таки Лето сказав, що вони сильні й енергійні. Ну і, звісно ж, очі — найглибша, найтемніша синява без жодних білків — мовчазні, таємничі. Джессіка змусила себе не витріщатися.

Жінка через силу кивнула та промовила:

— Мене звати Шедаут Мейпс, ясновельможна. Якими будуть ваші накази?

— Ти можеш називати мене «міледі», — відповіла Джессіка. — Я не ясновельможна. Я наложниця Герцога Лето.

Знову дивний кивок, а тоді жінка поглянула на Джессіку з хитрим запитанням:

— Отже, є і дружина?

— Немає, і ніколи не було. Я... єдина супутниця Герцога та мати його спадкоємця.

У душі Джессіка сміялася з власних слів і схованої за ними пихи. «Що там казав Святий Августин? — запитала вона себе. — „Душа наказує тілу, й воно слухається; душа наказує собі — й

зустрічає опір²⁵. Так — мені доводиться долати значний опір останнім часом. Тож варто було б потихеньку відступати».

З дороги за будинком долинав дивний крик. Він усе повторював:

— Су-су-сук! — А тоді: — Ікут-ай! Ікут-ай! — А тоді знову: — Су-су-сук.

— Що це? — запитала Джессіка. — Я чула таке декілька разів, коли ми сьогодні зранку їхали вулицями.

— Звичайнісінький продавець води, міледі. Та вам не потрібно цікавитися такими, як він. У ваших цистернах п'ятдесят тисяч літрів — вони завжди повні. — Служниця зиркнула на власну сукню. — Ось бачите, міледі, мені навіть не доводиться носити дистикост, — гигикнула вона. — І я через це не помираю!

Джессіка завагалася. Вона хотіла розпитати фрименку, бо потребувала інформації, щоб керувати нею. Та значно важливіше було навести лад у замку. І все ж таки їй ставало незатишно від думки, що основна запораука багатства тут — вода.

— Чоловік назвав мені твій титул, Шедаут, — сказала Джессіка. — Я впізнала це слово. Воно стародавнє.

— Отже, ви знаєте стародавні мови? —

²⁵ Цитата зі «Сповіді» Блаженного Августина (Аврелія).

запитала Мейпс, чекаючи на відповідь із дивною напругою.

— Мови — це перше, що вивчають у Бене Гессерит, — відповіла Джессіка. — Я знаю бхотані джиб, чакобсу та всі мисливські мови.

Мейпс кивнула.

— Як і сказано в легенді.

Джессіка запитала себе: «І навіщо я розіграю цей фарс? Проте шляхи Бене Гессерит плутані й невизначені».

— Мені відомі Темні Матерії і шляхи Великої Матері, — мовила Джессіка. Вона читала очевидні знаки: поведінка та вигляд трішки зраджували Мейпс. — Місесес преїя, — сказала вона мовою чакобса. — Андрал т'ре пера! Трада сік бус карі місесес перакрі...

Мейпс відступила та наготувалася тікати.

— Я багато чого знаю, — сказала Джессіка. — Знаю, що ти народжувала дітей, втрачала їх, хоч і любила; сповнена страху, переховувалася. Чинила насилля і ще не раз його вчиниш. Я багато що знаю.

Мейпс стиха відповіла на те:

— Я не мала наміру образити вас, міледі.

— Ти говориш про легенди та шукаєш відповідей, — сказала Джессіка. — Бійся ж відповідей, які можеш дізнатися. Я знаю, що ти прийшла сюди, готова знову вчинити насилля, тому ховаєш зброю в корсажі.

— Міледі, я...

— Є маленька ймовірність, що ти зможеш забрати кров мого життя, — сказала Джессіка. — Але таким учинком ти завдасиш більше руйнувань, ніж можеш уявити у найгірших страхах. Знаєш, є дещо страшніше за смерть — навіть для цілого народу.

— Міледі! — благала Мейпс. Здавалося, вона ось-ось упаде навколішки. — Зброю надіслано тобі як дар, якщо доведеш, що ти — саме Та.

— Або як погибель, якщо я цього не доведу, — сказала Джессіка. Вона сиділа з удаваним спокоєм, і це робило учениць Бене Гессерит такими страшними в бою.

«Тепер ми побачимо, що вона вирішила», — подумала жінка.

Мейпс повільно простягнула руку до вирізу сукні та витягла звідти темні піхви. З них стирчало чорне руків'я з глибокими жолобками для пальців. Вона взяла піхви в одну руку, а руків'я — в другу, і витягла молочно-біле лезо, а тоді підняла його вгору. Здавалося, лезо мерехтіло та виблискувало своїм власним сяйвом. Зброя скидалася на двосічний кинджал, а лезо сягало двадцяти сантиметрів завдовжки.

— Ви знаєте, що це, міледі? — запитала Мейпс.

Джессіка знала, що це може бути тільки одна

річ — славнозвісний арракійський крис²⁶, клинок, що ніколи не залишав планети, та й відомим був лише за чутками й плітками.

— Це крис, — відповіла вона.

— Не легковажте словами, — зауважила Мейпс. — Чи знаєте ви його значення?

І Джессіка подумала: «Підступне питання. Саме тому фрименка вирішила служити мені — щоб поставити одне-однісіньке запитання. Моя відповідь може спровокувати насилля або... що? Вона чекає на відповідь від мене: значення ножа. Мовою чакобса Шедаут зветься Тінню. А ніж — це „Творець Смерті“ на чакобсі. Вона починає непокоїтися. Я маю відповісти зараз. Затримка настільки ж небезпечна, як і помилка».

Джессіка мовила:

— Це Творець...

— Ей-і-і-і-і-і-і! — вигукнула Мейпс. То був крик радощів і водночас розпуки. Вона затремтіла так сильно, що мерехтливі скалки від леза розлетілися по всій кімнаті.

Джессіка спокійно чекала. Вона мала намір сказати, що ніж — це Творець Смерті, а тоді додати старовинне слово, але всі чуття, вся вишколена

²⁶ Крис (або керис) — національний яванський кинджал із характерною асиметричною формою клинка. Поширений по всій Індонезії, у Філіппінах та Малайзії.

увага до прихованих знань і найдрібніших рухів зупинили її.

Ключове слово... творець.

Творець? Творець.

Але Мейпс досі тримала ножа, наче щомиті ладна була скористатися ним.

Джессіка мовила:

— Невже ти гадаєш, ніби та, кому відомі таємниці Великої Матері, не впізнала б Творця?

Мейпс опустила ножа.

— Міледі, коли так довго живеш із пророцтвом, мить його здійснення стає шоком.

Джессіка подумала про пророцтво — Шарі-а та всі паноплія профетикус, які Міссіонарія Протектіва Бене Гессерит посіяла тут багато століть тому. Хоча всі ті сестри давно обернулися на порох, але мети досягнуто: місцевим прищеплено захисні легенди — в очікуванні дня, коли вони зможуть стати в пригоді Бене Гессерит.

Ну що ж, цей день настав.

Мейпс повернула ніж у піхви та сказала:

— Це незакріплене лезо, міледі. Тримайте його біля себе. Тиждень без дотику до плоті — і воно почне розпадатися. Зуб Шай-Хулуда²⁷ — твій до кінця днів твоїх.

²⁷ Шай-Хулуд арабською мовою — це два слова: «шай» — річ, «хулуд» — вічність.

Джессіка простягнула вперед праву руку, а тоді пішла ва-банк:

— Мейпс, ти сховала в піхви не омитий кров'ю ніж.

Мейпс охнула та впустила крис прямо в руку Джессіки, а тоді розірвала свій коричневий корсаж із криком:

— Візьми воду життя мого!

Джессіка витягнула лезо з піхов. Як же воно мерехтіло! Жінка спрямувала вістря на Мейпс і побачила, що її проймає страх, більший за смерть. «Вістря отруєне?» — запитала себе Джессіка. Тоді встановила лезо вертикально та намалювала тоненьку подряпину ребром ножа у Мейпс на лівій груді. Кров рясно потекла, але миттєво спинилася. «Надшвидка коагуляція, — подумала Джессіка. — Мутація для збереження вологи?»

Вона сховала лезо й мовила:

— Застібни сукню, Мейпс.

Мейпс затремтіла та підкорилася. Очі без білків витріщалися на Джессіку.

— Ви наша, — бурмотіла вона. — Ви і є Та.

Чергову порцію речей із гуркотом вивантажили в передпокій. Мейпс хутко схопила ніж у піхвах і сховала Джессіці в корсаж.

— Хто побачить ножа, має очиститися або загинути, — мугикнула вона. — Ви знаєте це, міледі!

«Тепер знаю», — подумала Джессіка.

Вантажники пішли геть, не зазирнувши до Великої зали.

Мейпс опанувала себе та мовила:

— Неочищений, який побачить крис-ніж, не повинен залишити Арракіс живим. Ніколи не забувайте про це, міледі. Вам довірено крис-ніж, — служниця глибоко вдихнула. — А тепер усе має йти своїм плином. Не можна прискорити час. — Вона кинула погляд на купи коробок і всілякого добра біля них. — І доки ми тут, у нас чималенько роботи.

Джессіка завагалася. «Усе має йти своїм плином» — одне з низки заклинань Міссіонарії Протективи про прихід Превелебної Матері, яка звільнить їх.

«Але я не Превелебна Матір, — подумала Джессіка. І ще: — Велика Матір! Як же міцно вкоренилися ті постулати! Певно, це справді огидне місце!»

Мейпс буденним тоном поцікавилася:

— Міледі, якими будуть ваші перші розпорядження щодо мене?

Інстинкти підказали Джессіці, щоб вона підтримала цей тон. Жінка відповіла:

— Ось там — портрет старого Герцога. Він має висіти з одного боку обідньої зали. А голова бугая нехай опиниться на протилежній від картини стіні.

Мейпс підійшла до голови бика.

— Якою ж велетенською має бути тварина з такою головою, — мовила вона, нахилившись. — Мені ж спершу треба буде її помити, так, міледі?

— Ні.

— Але на рогах запікся бруд.

— Це не бруд, Мейпс. Це кров батька нашого Герцога. Ці роги вкрили прозорим фіксатором за кілька годин після того, як звір убив старого Герцога.

Мейпс підвелася.

— Он воно що! — відказала вона.

— Це просто кров, — сказала Джессіка. — Лише стара кров. Знайди когось, щоб тобі допомогли почепити це. Ці огидні речі доволі важкі.

— Ви подумали, що мене збентежила кров? — запитала Мейпс. — Я з пустелі, тому бачила вдосталь крові.

— Я... знаю, що так і було, — відповіла Джессіка.

— І частина з неї була моєю власною, — вела далі Мейпс. — Значно більше, ніж спричинила ваша дрібна подряпина.

— Ти б хотіла, щоб я різонула глибше?

— О, ні! Тілесних рідин зовсім не багато, тож було б марнотратством витратити їх просто так. Ви правильно вчинили.

Джессіка звернула увагу на слова і те, як їх було вимовлено. Вона помітила глибинні сенси у словосполученні «тілесні рідини». І знову її схвилювала важливість води на Аракісі.

— З якого боку обідньої зали потрібно причепити кожен з цих оздоб, міледі? — запитала Мейпс.

«А ця Мейпс завжди дуже практична», — подумала Джессіка і сказала:

— На твій розсуд, Мейпс. Насправді це не має жодного значення.

— Як скажете, міледі, — Мейпс нахилилася й узялася знімати пакувальний папір і мотузки з голови. — Убив старого Герцога, так? — музикнула вона.

— Мені покликати вантажника тобі на підмогу? — запитала Джессіка.

— Я впораюся, міледі.

«Так, вона впорається, — подумала Джессіка. — Це визначальна риса фрименської істоти: у них потяг до долання перешкод».

Джессіка відчула холодні піхви крис-ножа в корсажі й замислилася про довгий ланцюг задумів Бене Гессерит, для якого щойно було викувано ще одну ланку. Завдяки цим задумам їй удалося пережити смертельну кризу. «Не можна прискорити час», — сказала Мейпс. І все ж таки невпинна гонитва до Аракіса виповнювала Джессіку

страшними передчуттями. Ні приготування Міссіонарії Протектіви, ні ретельний обшук Хаватом цих нагромаджених у замок каменів не могли розвіяти цього відчуття.

— Коли почепиш і те, й інше, починай розпаковувати коробки, — сказала Джессіка. — Один із вантажників у передпокої має всі ключі та знає, що та куди потрібно покласти. Візьми в нього ключі й список. Якщо матимеш запитання, я буду в південному крилі.

— Як накажете, міледі, — відповіла Мейпс.

Джессіка відвернулася, міркуючи: «Хават може вважати резиденцію безпечною, але щось не так із цим місцем. Я відчуваю».

Ураз Джессіку охопила негайна потреба побачитися із сином. Вона пройшла крізь склепінний портал, що вів до коридору в обідню залу та до родинних апартаментів. Вона йшла все швидше та швидше, аж доки не зірвалася на біг.

Позаду неї Мейпс, відірвавшись від розпаковування голови бика, кинула погляд їй навздогін.

— Усе правильно, вона саме Та, — пробурмотіла вона. — Бідолашна.

*Юе! Юе! Юе! — лунає рефрен. —
Мільйона смертей мало для Юе!*

Принцеса Ірулан. Історія Муад'Діба для дітей

Крізь прочинені двері Джессіка зайшла в кімнату з жовтими стінами. Ліворуч від неї стояв низький чорний диван і дві порожні книжкові полиці; ще там висіла припорошена пилом фляга з вигнутими боками. Праворуч, біля дверей, — дві порожні полиці, стіл, привезений із Каладана, і три стільці. Біля вікна, якраз навпроти, спиною до неї стояв лікар Юе. Його увага повністю зосередилася на краєвиді.

Джессіка ступила ще один тихий крок у кімнаті.

Вона помітила, що одяг Юе пом'ятий, а на лікті щось біліло, наче лікар притулився до крейдяної стіни. Зі спини він скидався на позбавлену плоті тонку фігурку в гігантських чорних шатах, кумедно завмерлу в очікуванні на лялькаря, який от-от смикне за нитку. Лише майже квадратна голова з довгим ебеновим волоссям, яке біля плеча стягувало срібне кільце Сукської школи, видавалася живою — вона повільно поверталася слідом за рухом на вулиці.

Жінка знову розирнулася кімнатою, але не помітила жодних ознак присутності сина, хоч і знала, що ті зачинені двері праворуч ведуть до маленької спальні, що припала Полові до душі.

— Доброго дня, лікарю Юе, — сказала вона. — Де Пол?

Він кивнув, неначе звертаючись до чогось за вікном, а тоді, не обертаючись, промовив відстороненим голосом:

— Ваш син утомився, Джессіко. Я відправив його в сусідню кімнату, відпочити.

Раптом Юе, отямившись, обернувся так різко, що довгі вуса лягнули його по пурпурових губах.

— Даруйте мені, міледі! Думками я був надто далеко... я не мав права на таку фамільярність.

Вона всміхнулася, простягнувши праву руку. На мить Джессіка злякалася, що лікар упаде на коліна.

— Прошу вас, Веллінгтоне.

— Згадувати ваше ім'я ось так... Я...

— Ми знаємо одне одного шість років, — промовила жінка. — Уже давно час відкинути формальності між нами — хоча б у приватній розмові.

Юе наважився на тонку посмішку, міркуючи: «Гадаю, спрацювало. Тепер будь-які дивакуватості в моїй поведінці вона спише на ніяковість. Вона не шукатиме глибших причин, якщо вважатиме, що

відповідь їй уже відома».

— Боюся, я був неуважним, — сказав він. — Хай там як... а я відчуваю особливий жаль до вас і, боюся, думаю про вас як... про Джессіку.

— Жаль до мене? Але чому?

Юе знизав плечима. Він уже давно збагнув, що Джессіка — не така вправна Правдомовиця, якою була його Ванна. Попри це, він завжди, по змозі, казав Джессіці правду. Так було безпечніше.

— Ви вже бачили це місце, мі... Джессіко, — він запнувся на імені, але повів далі. — Таке пусте, після Каладана. А люди! Жінки, повз яких ми проїхали дорогою сюди, скорботно скиглили з-під своїх покривал. Як же вони дивилися на нас.

Вона поклала руки на груди, обхопила себе за плечі й відчула крис-ніж, лезо якого, коли вірити переказам, виточене із зуба хробака пустелі.

— Це лише тому, що ми для них чужинці — інші люди, інші звичаї. Вони знали тільки Харконнів. — Джессіка поглянула повз Юе надвір. — Що ви там роздивлялися?

Лікар повернувся до вікна.

— Людей.

Джессіка підійшла до Юе і поглянула разом із ним ліворуч, на ганок перед будинком. Там в одну лінію росло двадцять пальмових дерев, земля під якими була чисто підметеною, порожньою. Силова загорожа відділяла їх від дороги, якою сновигали

люди в халатах. Джессіка помітила легке тремтіння повітря між нею та людьми (щити будинку) й заходилася пильно вивчати заклопотаний натовп, дивуючись, що в них могло так захопити увагу Юе.

Мозаїка образів, зрештою, склалася, і жінка притиснула руку до щоки. Те, як ці люди дивилися на пальмові дерева! Вона бачила заздрість, трохи ненависті... й навіть надію. Усі позирали на дерева з однаковим виразом обличчя.

— Ви знаєте, про що вони думають? — спитав Юе.

— А ви вмієте читати думки? — запитанням відповіла вона.

— Ці думки прості, — пояснив Юе. — Вони дивляться на дерева та думають: «Це сотня таких, як ми».

Джессіка повернула до нього здивоване обличчя.

— Чому?

— Це фінікова пальма, — сказав він. — Одній фініковій пальмі потрібно сорок літрів води на день. Людині потрібно лише вісім. Одна пальма дорівнює п'ятьом людям. Двадцять пальм надворі — сотня людей.

— Але дехто з цих людей дивиться на пальми повними надії очима.

— Вони сподіваються, що кілька фініків упадуть. Однак для них ще не пора.

— Ми маємо надто критичний погляд на цю планету, — сказала леді Джессіка. — Разом із небезпеками тут є й надія. Прянощі можуть зробити нас багатими. А з незліченними багатствами ми можемо обернути світ на все, на що тільки захочемо.

Вона подумки тихо засміялася: «Кого я намагаюся переконати?» Сміх вирвався крізь її самоконтроль — зламаний і позбавлений гумору.

— Але безпеку купити неможливо, — додала вона.

Юе відвернувся, аби приховати обличчя від співрозмовниці. «Якби ж тільки замість любові до цих людей можна було відчувати ненависть!» Манерами та поведінкою Джессіка нагадувала його Ванну. Однак сама тільки думка про це сковувала його, зміцнюючи у власних намірах. Вишукані шляхи харконненівської жорстокості. Можливо, Ванна ще жива. А він має точно знати, що вона померла.

— Не хвилюйтеся за нас, Веллінгтоне, — сказала Джессіка. — Це наші проблеми, а не ваші.

«Вона гадає, я хвилююся за неї! — Юе змигнув сльозу. — І це справді так. Однак, виконавши наказ, я маю постати перед Чорним Бароном. Використати єдиний шанс завдати йому удару в мить найбільшої слабкості — у мить його тріумфу!»

Лікар зігхнув.

— Я не потурбую Пола, якщо погляну на нього? — запитала леді Джессіка.

— Зовсім ні. Я дав йому заспокійливе.

— Він добре зносить зміни?

— Хіба що трохи перевтомився. Він збуджений, але будь-який п'ятнадцятирічний хлопчик за таких обставин був би збудженим. — Юе перетнув кімнату й прочинив двері. — Він там.

Джессіка пройшла слідом і зазирнула до затіненої кімнати.

Пол лежав на вузькому тапчані. Одну руку він тримав під легкою ковдрою, а другу закинув за голову. Опущені жалюзі на вікні біля ліжка зіткали візерунчасті тіні на покривалі та обличчі хлопчика.

Джессіка пильно дивилася на сина, зауважуючи овал обличчя, що так нагадував її власний. Волосся в хлопчика було Герцоговим — таке ж чорне і розпатлане. Довгі вії ховали очі лаймового кольору. Джессіка всміхнулася, відчуваючи, як стихаються її страхи. Раптом її захопила думка про генетичні ознаки в обличчі сина — її очі, її абрис, однак крізь них проступали, наче зрілість, що вироста з дитинства, гострі риси батька.

Вона міркувала про зовнішність хлопчика: витончена дистиляція випадкових ознак — безкінечне плетиво випадковостей, що, зрештою,

поєдналося в такий ланцюжок. Думка про це викликала в неї непереборне бажання впасти на коліна біля ліжка та обійняти сина, однак її стримувала присутність Юе. Жінка відступила і м'яко причинила двері.

Юе повернувся до вікна, не здатний спостерігати за тим, як саме Джессіка дивилася на сина. «Чому Ванна так ніколи й не народила мені дітей? — запитав він себе. — Як лікар я знаю, що фізичних перепон немає. Чи були на це Бене-Гессеритські причини? Можливо, її вчили служити іншій меті? Тоді якій? Вона точно кохала мене».

Уперше Юе замислився над тим, що міг бути частиною системи набагато закрученішої та складнішої, ніж був здатен уявити його розум.

Джессіка спинилася поряд із ним.

— Яка чарівна безтурботність сну дитини.

Лікар відповів механічно:

— Якби ж тільки дорослі могли ось так розслабитися.

— Так.

— Де втратили ми це? — пробурмотів він.

Джессіка глянула на Юе, вловивши дивний тон його голосу. Думками ж вона досі повністю була з Полом, обмірковувала нові тягарі, якими сповняться його тренування тут, оцінювала, наскільки тепер зміниться його життя — настільки

все це відрізнялося від того, що вони запланували для сина.

— Ми справді втратили щось, — промовила вона.

Жінка поглянула праворуч на схил, де росли пошарпані вітрами сіро-зелені кущі з припорошеним листям і кігтистими сухими гілками. Украй темне небо нависло над ним чорнильною плямою, а молочне сяйво аракійського сонця наповнювало сцену кольором, домірним барві крис-ножа, що ховався в її корсеті.

— Небо таке темне, — промовила Джессіка.

— Частково це зумовлено браком вологи, — сказав Юе.

— Вода! — різко вимовила вона. — Куди не глянь, усе нагадує про брак води.

— Це і є найбільшою таємницею Аракіса.

— Чому її так мало? Тут наявні вулканічні породи. Я можу назвати з дюжину можливих джерел води. Є полярний лід. Кажуть, у пустелі не можна свердлити — бурі, піщані припливи та відпливи знищать обладнання ще до того, як його встановлять. Це за умови, що хробаки пустелі не дістануться машин першими. Усе одно ніхто не знаходив ознак води. Але таємниця, Веллінгтоне, справжня таємниця — це криниці, видовбані в падинах і низькодолах. Ви читали про них?

— Спершу струминка, а потім нічого.

— Але ж, Веллінгтоне, це і є таємниця. Там була вода. Вона висихає. І ніколи більше не повертається. Зі свердловиною, пробитою поряд, відбувається те саме: струминка, що висихає. Хіба це нікого не зацікавило?

— Справді цікаво, — сказав Юе. — Ви підозрюєте, що в цьому беруть участь якісь живі організми? Хіба вони б не проявилися в пробах ґрунту?

— А що мало проявитися? Сторонній рослинний матеріал... чи тваринний? Хто б розпізнав його? — Джессіка знову поглянула на схил. — Вода перестає текти. Щось її спиняє. Ось такі в мене підозри.

— Можливо, причини цього явища відомі, — відказав Юе. — Харконнени перекрили безліч джерел інформації про Арракіс. Що, як вони мали мотив для цього?

— Який? — запитала жінка. — А ще атмосферна волога. Жодних сумнівів: її мало, але вона є. Основне джерело води на планеті. Її збирають вітрові пастки та росовсотувачі. Звідки вона береться?

— Полярні шапки?

— Холодне повітря приймає суцю дрібку вологи, Веллінгтоне. Багато є такого, що сховано під харконненівським покровом і вимагає прискіпливого розслідування. І не всі таємниці

пов'язані з прянощами.

— Ми всі насправді сховані під харконненівським покровом, — зігхнув Юе. — Можливо, ми... — він умовк, зауваживши раптову напругу у зверненому до нього погляді. — Щось трапилось?

— Те, як ви вимовили «харконненівським». Навіть голос Герцога не повниться такою злобою, коли він вимовляє це осоружне прізвище. Я не знала, що у вас, Веллінгтоне, є особисті причини ненавидіти їх.

«Велика Матір, — подумав Юе. — Я викликав її підозру! Тепер я маю використати кожен трюк, яким мене навчила люба Ванна. Є тільки один спосіб — розказати їй якомога більше правди».

Він сказав:

— Ви не знали, що мою дружину, мою Ванну... — Він повів плечима, нездатний говорити далі через клубок, що раптово застряг у горлі. А тоді: — Вони... — Слова відмовлялися виходити з рота. Він запанікував, міцно заплющив очі, відчув, як у грудях палає щось навіть більше за звичайну агонію, аж доки рука Джессіки м'яко не торкнулася до нього.

— Даруйте мені. Я не хотіла ятрити стару рану, — сказала вона, а сама подумала: «Тварюки! Його дружина була з Бене Гессерит — по ньому це чітко помітно. І більш ніж очевидно, що

Харконнени вбили її. Ще одна нещасна душа, що пов'язана з Атрідами херемом²⁸ ненависті».

— Мені шкода, — сказав лікар. — Я не можу про це говорити. — Він розплющив очі, віддавши себе на поталу скорботі. Це принаймні було правдою.

Джессіка вивчала його, дивилася на високі вугласті вилиці, темний блиск мигдалевих очей, драглисте тіло та ниточку вусів, що вигнутою смужкою звисали навколо його пурпурових губ і вузького підборіддя. Жінка розуміла, що більшість зморщок на обличчі лікаря з'явилася через скорботу, а не вік. Вона відчула глибоку прихильність до Юе.

— Веллінгтоне, мені прикро, що ми привезли вас у таке небезпечне місце.

— Я охоче приїхав сюди, — відповів лікар. Це також було правдою.

— Але ж уся ця планета — харконненівська пастка. Ви мали б це знати.

— Щоб упіймати Герцога Лето, потрібно дещо більше, ніж пастка, — відповів Юе, бо й це також було правдою.

²⁸ Херем — найвищий ступінь засудження в єврейській общині. У Торі означає предмети, якими не можна користуватися, та людей, до яких не можна торкатися.

— Певно, мені варто бути впевненішою в ньому, — сказала Джессіка. — Він чудовий тактик.

— Нас вирвали з коренем, — відказав лікар. — Ось чому нам так важко.

— А вирвану з коренем рослину так легко вбити. Особливо, якщо її посадили у ворожий ґрунт.

— А чи певні ми, що ґрунт справді ворожий?

— На планеті спалахнули водні повстання, коли місцеві дізналися, скількох людей привіз із собою Герцог, — сказала вона. — Вони припинилися тільки тоді, коли населенню розповіли, що ми встановлюємо нові повітряні пастки та конденсатори, щоб подбати про новоприбулих.

— Води тут вистачає лише для підтримання життя. Люди знають, що варто з'явитися комусь іще, хто питиме ці обмежені запаси, — її ціна зросте й бідняки помруть. Але Герцог вирішив цю проблему. Повстання зовсім не свідчать про постійну ворожість до нього.

— А охорона? — запитала вона. — Охорона всюди. А щити? Куди не глянь — скрізь їхні брижі. На Каладані ми жили інакше.

— Дайте цій планеті шанс, — сказав Юе.

Але Джессіка й далі пильно дивилася на вулицю.

— Я відчуваю, як це місце відгонить

смертю, — продовжила вона. — Хават заздалегідь заслав сюди цілий батальйон агентів. Охорона на дворі — його люди. Носії вантажів — його люди. Зі скарбниці без жодних пояснень зникають великі суми. Їхні розміри означають лише одне: хабарі на найвищих рівнях. — Жінка похитала головою. — Де б не проходив Зуфір Хават, за ним завжди йдуть смерть і облуда.

— Ви зводите на нього наклеп.

— Наклеп? Я хвалю його. Тепер єдина наша надія — на смерть та облуду. Я просто не помиляюся щодо методів Зуфіра.

— Вам варто було б... зайняти себе чимось, — сказав Юе. — Не залишайте собі ані хвилини для таких бридких...

— Зайняти себе чимось? А що, по-вашому, забирає весь мій час, Веллінгтоне? Я — секретар Герцога, і це займає мене настільки, що я щодень дізнаюся про нові небезпеки... й він навіть не здогадується, що мені про них відомо, — вона стисла губи, а тоді заговорила, карбуючи кожне слово. — Іноді мені цікаво, наскільки мої Бене-Гессеритські навички вплинули на те, що він обрав на цю посаду саме мене.

— Про що ви? — Юе вразився цинічністю її тону, гіркотою, яку раніше вона ніколи не проявляла.

— Веллінгтоне, ви ніколи не думали, —

поцікавилася вона, — що набагато безпечніше мати секретарку, пов'язану зі своїм патроном коханням?

— Навряд чи це гідна думка, Джессіко.

Докір вельми природно злетів із його губ. Не виникало жодних сумнівів щодо почуттів, які Герцог мав до своєї конкубіни. Варто було лише побачити, як він проводить її поглядом.

Джессіка зітхнула:

— Маєте рацію. Це справді ницо.

Вона знову обійняла себе за плечі й притиснула схований у піхвах крис-ніж до тіла, міркуючи про ту незавершену справу, символом якої він був.

— Скоро тут буде кривава бійня, — промовила вона. — Харконнени не заспокояться, доки не зникнуть самі або не знищать мого Герцога. Барон не може пробачити Герцогові того, що він кузен Імператора — байдуже, наскільки далекий, — тоді як Харконнени отримали свій титул із кишені ДАПТу. Однак головна отрута, що затьмарює йому розум, — це усвідомлення того, що саме Атрід вигнав Харконнена за боягузтво після битви за Коррин.

— Давні чвари, — пробурмотів Юе. На мить він відчув гострий укол ненависті. Давні чвари впіймали його у свої тенета, вбили Ванну чи ще гірше — залишили жити на поталу харконненівським тортурам, доки її чоловік не

сплатить означену ціну. Він потрапив у пастку старої ворожнечі, а ці люди були частиною трутизни. Яка іронія, що така смертельна гидь розцвіла тут, на Арракісі — світовому джерелі меланжу, що продовжує життя й дарує здоров'я.

— Над чим ви замислилися? — поцікавилася Джессіка.

— Я замислився над тим, що зараз прянощі коштують шістсот двадцять тисяч соляріїв за декаграм — і це ще тільки на офіційному ринку. На ці багатства можна купити багато що.

— Невже й вас торкнулася жадоба, Веллінгтоне?

— Не жадоба, міледі.

— А що тоді?

Юе низав плечима.

— Марнота.

Поглянув на Джессіку.

— Пригадуєте смак прянощів, коли ви скуштували їх уперше?

— Вони скидалися на корицю.

— Але смак завжди інакший, — сказав лікар. — Ніби життя, яке щоразу повертається новим обличчям. Дехто вважає, що прянощі викликають ефект завченого смаку. Тіло, усвідомлюючи корисність речовини, інтерпретує її смак як приємний і трохи ейфорійний. І так само, як життя, прянощі неможливо синтезувати.

— Гадаю, що мудріше для нас було б обернутися на відступників, опинитися за межами досяжності Імперії, — сказала Джессіка.

Юе помітив, що вона не слухала його, й зосередився на її словах, запитуючи себе: «Справді, чому вона не переконала Герцога вчинити саме так? Фактично вона могла змусити його зробити що завгодно».

Він заговорив швидко, адже ці слова були правдивими й давали змогу змінити тему розмови:

— Ви не сприймете це за зухвальство... Джессіко, якщо я поставлю вам особисте запитання?

Вона обперлася на підвіконня, бо відчула незбагнений біль неспокою.

— Авжеж, ні. Ви... мій друг.

— Чому ви не змусили Герцога одружитися з вами?

Вона крутнулася, задерла голову й пильно поглянула лікарю у вічі.

— Змусила його одружитися зі мною? Але...

— Мені не слід було питати про це.

— Та ні, — Джессіка знизала плечима. — На це була гарна політична причина — поки Герцог не одружується зі мною, деякі з Великих Домів усе ще мають надію поріднитися з ним. А ще... — вона зітхнула, — мотивування людей, підкорення їхній власній волі призводить до цинічного ставлення до

всього людства в цілому. Така влада руйнує все, до чого торкається. Якби я змусила його вчинити так... це був би не його вчинок.

— Так само могла б сказати і моя Ванна, — пробурмотів Юе. Це також було правдою. Він приклав руку до рота, судомно глитнув. Ніколи ще він не був настільки близько до зізнання, до викриття своєї таємної ролі.

Джессіка знову заговорила, порушивши момент.

— Окрім того, Веллінгтоне, у Герцогові справді уживаються двоє. Один із них кохає мене понад усе на світі. Він чарівний, меткий на розум, уважний до інших... ніжний — усе, чого тільки може забажати жінка. Другий же... холодний, черствий, вимогливий та егоїстичний — грубий і жорстокий, наче зимовий вітер. Цього чоловіка витесав батько. — Її обличчя викривилося. — Якби ж тільки старигань помер, щойно мій Герцог народився!

У тиші, що застигла між ними, чути було, як легкий вітерець вентилятора шелестить у жалюзі.

Зрештою Джессіка глибоко вдихнула і сказала:

— Лето має рацію, тут кімнати затишніші, аніж в інших частинах будинку. — Вона повернулася, кинувши оком на кімнату. — А тепер даруйте мені, Веллінгтоне, але я маю ще раз обійти

крило, перш ніж почну розподіляти кімнати.

Він кивнув.

— Авжеж.

А сам подумав: «Якби ж тільки був хоч якийсь спосіб не робити те, що я мушу».

Джессіка опустила руки, пройшла до дверей, що вели в коридор, на мить застигла, вагаючись, а тоді вийшла. «Увесь час, поки ми розмовляли, він щось приховував, замовчував, — подумала вона. — Без сумніву, щоб не завдати мені болю. Він гарна людина». Вона знову завагалася, майже повернулася, щоб провести очну ставку з Юе та вивідати, що він приховував від неї. «Але лікареві тільки стане соромно й страшно від думки, що його так легко прочитати. Мені варто більше довіряти друзям».

Багато хто звертав увагу на швидкість, із якою Муад'Діб осягнув усі потреби Арракіса. Бене Гессерит, звісно, знають причину того. Для інших же зазначимо, що Муад'Діб осягав науку так швидко, бо спершу навчився вчитися. І найпершим уроком для нього була віра в те, що він зможе засвоїти нові знання. Вражає, як багато людей не вірить у це, а ще більше вважає, що наука — важкий тягар. Муад'Діб знав, що досвід завжди стає для нього уроком.

Принцеса Ірулан. Людність Муад'Діба

Пол лежав у ліжку й удавав, що спить. Снодійну пігулку доктора Юе легко можна сховати в долоню, а тоді прикинутися, ніби випив її. Пол стримувався, щоб не зайтися сміхом. Навіть матір повірила в його сон. Він хотів підскочити й запитати в неї дозволу піти оглянути будинок, але збагнув, що вона цього не схвалить. Надто непевним усе було. Ні. Найкраще вчинити саме так.

«Якщо я вислизну звідси, не питаючи, то не порушуватиму заборон. До того ж я лишатимуся в будинку, а тут безпечно».

Він чув, як мати розмовляла з Юе в сусідній

кімнаті. Їхні слова долинали нечітко — щось про прянощі... Харконненів. Розмова то гучнішала, то стихала.

Увагу Пола привернула різьблена спинка в узголів'ї його ліжка — припасована до стіни дошка, за якою сховано пульти керування функціями кімнати. На дереві вирізано рибу, що стрибала, а нижче — товсті коричневі хвилі. Він знав, що, коли натисне на око риби, увімкнуться лампи-підвіски. Одна з крутих хвиль відповідала за вентиляцію. Інша — змінювала температуру.

Пол тихо сів у ліжку. Ліворуч біля стіни стояла висока книжкова шафа. Її можна відсунути вбік, щоб потрапити в комірчину, з одного боку якої розташувалися шухляди. Ручку дверей, що вели до коридору, було зроблено у формі важеля керування двигуном орнітоптера.

Здавалося, ця кімната створена, щоб вабити його.

Ця кімната і ця планета.

Він подумав про фільмокнижку, що йому показував Юе — «Арракіс: Пустельна ботанічна випробувальна станція Його Імператорської Величності». Це була стара фільмокнижка, знята ще до відкриття прянощів. Назви пролітали свідомістю Пола разом із зображеннями, закарбованими мнемонічними пульсаціями книжки: цереус гігантський, кушова амброзія, фінікова пальма,

піщана вербена, вечірня примула, фεροкактус пурпуровий, ладан, скумпія звичайна, креозотовий кущ... довговуха лисиця, пустельний яструб, кенгурова миша...

Назви та зображення, назви та зображення із земного минулого людини — й у всьому великому всесвіті їх тепер можна знайти лише тут, на Арракісі.

Так багато нового ще треба вивчити про прянощі.

І про піщаних хробаків.

В іншій кімнаті зачинилися двері. Пол чув, як материні кроки стихають у коридорі. Він знав, що доктор Юе знайде собі щось почитати й лишиться в тій кімнаті.

Зараз саме час вирушати на розвідку.

Пол виліз із ліжка й рушив до дверцят книжкової шафи, що вели в комірчину. Почувши якийсь скрип позаду себе, він завмер і повернувся. Вирізьблена стінка ліжка відсунулася вниз якраз там, де він спав. Пол заляк, і нерухомість урятувала йому життя.

З-за спинки ліжка вислизнув крихітний мисливець-шукач, завдовжки не більше за п'ять сантиметрів. Пол миттєво впізнав його — відома зброя асасинів, змалечку znana кожною дитиною блакитної крові. Неподалік ховалися чиїсь рука й око, що спрямовували цей пожадливий шматочок

срібла. Мисливець здатен урізатися в рухому плоть і, проїдаючи собі шлях нервовими каналами, дістатися до найближчого життєво важливого органа.

Шукач піднявся й, похитуючись, перелетів з одного боку кімнати в інший.

У мозку Пола спалахнуло потрібне знання — недоліки мисливця-шукача: стиснуте силове поле спотворювало зображення з камери передавача. У тьмяному освітленні кімнати, щоб побачити жертву, оператор має покладатися лише на рух і нищитиме все, що ворухнеться. Щит міг би сповільнити мисливця й дати час знешкодити його, однак Пол лишив свій захист на ліжку. Лазеростріли могли б збити шукача, але вони — дуже дорогі та неймовірно вибагливі в експлуатації: завжди є ризик вибуху, якщо промінь лазера перетнеться з увімкненим щитом. Атріди зазвичай розраховували на власну спритність і щит.

А тепер Пол перебував у майже безтьмяному заціпенінні й знав, що тільки спритність може допомогти йому відвернути загрозу.

Мисливець-шукач піднявся ще на півметра. Він мерехтів у світлі, що пробивалося крізь жалюзі на вікнах, і прочісував кімнату з кутка в куток.

«Я маю спробувати схопити його, — подумав він. — Силове поле може зробити його низ слизьким, тож я повинен тримати міцно».

Прилад спустився на півметра, рушив ліворуч, зробив коло над ліжком. Мисливець тихо дзижчав.

«Хто керує цією штукою? — поцікавився Пол. — Хтось же має бути поблизу. Я міг би гукнути Юе, але ж воно миттєво вчепиться в нього, щойно двері відчиняться».

Двері в коридор за Полом скрипнули. Пролунав стукіт. Вони прочинилися.

Мисливець-шукач промчав над його головою, зреагувавши на рух.

Рука Пола здійнялася вгору й опустилася, схопивши вбивчу зброю. Та дзижчала й звивалася в його руках, але м'язи хлопця відчайдушно вчепилися в неї. Різкий поворот і сильний удар допомогли зламати машині ніс об металеву планку. Юнак почув тріск, коли око мисливця розбилося. Шукач у його руці згас.

І все ж таки для певності хлопець досі не відпускав зброю.

Пол підвів очі й натрапив на широко розплющену синяву очей Шедаут Мейпс.

— Ваш батько відрядив за вами, — мовила вона. — Люди в коридорі вас супроводжуватимуть.

Пол кивнув, зосередивши погляд і свідомість на дивній жінці в мішкуватій брудно-коричневій сукні. Тепер вона розглядала річ, затиснуту в його руці.

— Я чула про таке, — зауважила

служниця. — Воно б убило мене, так?

Він ковтнув, а тоді сказав:

— Я... був його ціллю.

— Але ж він летів до мене.

— Бо ти рухалася, — подумав: «Хто ця істота?»

— Отже, ви врятували мені життя, — сказала вона.

— Я врятував життя нам обом.

— Але ж ви могли дозволити йому напасти на мене й утекти самому, — зауважила вона.

— Хто ти? — запитав юнак.

— Шедаут Мейпс, економка.

— Звідки ти знала, де шукати мене?

— Ваша матір сказала. Я зустріла її в коридорі, на сходах до чарівницької кімнати, — вона вказала праворуч. — Люди вашого батька чекають.

«Певно, там люди Хавата, — подумав він. — Ми маємо дізнатися, хто керує цією шгукою».

— Іди до людей мого батька, — сказав він. — Передай їм, що я впіймав мисливця-шукача в будинку, тож їм потрібно розосередитися і знайти оператора. Скажи, хай негайно заблокують будинок та угіддя. Вони знають, що робити. Оператор — точно хтось із чужинців.

Сам себе запитав: «Можливо, винна ця істота?» Але він знав, що ні. Коли вона зайшла,

шукачем досі керували.

— Перш ніж я виконаю ваш наказ, юначе, — сказала Мейпс, — маю дещо між нами прояснити. Ви наклали на мене борг води, і я не певна, що зможу повернути вам його. Але ми, фримени, платимо свої борги — байдуже, білі вони чи чорні. І нам відомо, що поміж вас є зрадник. Не можемо сказати, хто він, але впевнені, що він є. Можливо, саме його рука спрямовувала цей тесак.

Пол мовчки вислухав це: зрадник. Перш ніж дар мови знову до нього повернувся, дивна жінка розвернулася й побігла назад у передпокій.

Він думав гукнути її назад, але поведінка жінки підказала, що це б її образило... Вона розповіла йому все, що знала, і тепер пішла виконувати його наказ. За мить весь дім роїгметься людьми Хавата.

Його свідомість повернулася до іншого аспекту дивної розмови — до чарівницької кімнати. Він поглянув ліворуч, куди вказала економка. Ми фримени. Отже, це фрименка. Пол завмер заради мнемонічного спалаху, який збереже обличчя економки в його пам'яті — зморшкуваті смагляві риси та сині на синьому очі без білків. Він причепив наліпку: Шедаут Мейпс.

Стискаючи розбитого шукача, юнак повернувся до своєї кімнати, лівою рукою схопив із ліжка поясний щит і, коли вже вибігав коридором

ліворуч, застібнув його.

Вона сказала, що матір десь тут, на сходах... до чарівницької кімнати.

10

Що підтримувало леді Джессіку в час її випробувань? Добре поміркуйте над цим прислів'ям Бене Гессерит і, можливо, ви зрозумієте: «Будь-яка дорога, пройдена до кінця, веде в нікуди. Щоб зрозуміти, що перед тобою гора, достатньо трохи піднятися схилом. З вершини гори не побачиш».

Принцеса Ірулан. Муад'Діб, родинні нотатки

У кінці східного крила Джессіка виявила залізні сходи, що по спіралі здіймалися вгору до овальних дверей. Вона поглянула на коридор і знову повернулася до дверей.

«Овал? — здивувалася вона. — Незвична форма для дверей у будинку».

Крізь вікно біля спіральних сходів жінка бачила велике біле сонце Арракіса, що хилилося до небокраю. Довгі тіні пронизували коридор наскрізь. Джессіка знову звернула увагу на сходи. Різкі косі промені висвічували шматки засохлої землі на металевих сходах.

Джессіка пішла вгору, поклавши руку на перила. Вони холодили долоню. Жінка спинилася перед дверима й побачила, що в них нема ручки, а на її місці — невелика заглибина.

«Звісно ж, це не долоневий замок, — заспокоїла вона себе. — Такі замки роблять під індивідуальну форму руки та лінії долоні». Але заглиблення скидалося на долоневий замок. А як її вчили в школі, будь-який замок можна відімкнути.

Джессіка розирнула, аби переконатися, що її ніхто не бачить, і приклала долоню до отвору в стіні. Легкий натиск, щоб сколихнути лінії замка, — поворот кистю, іще один поворот, ковзання долоні поверхнею.

Вона почула клацання.

Але тієї ж миті в коридорі за її спиною пролунали поспішні кроки. Джессіка прибрала руку від дверей і, обернувшись, побачила Мейпс, яка стояла за фут від сходів.

— Чоловіки у Великий залі кажуть, що вони за наказом Герцога прийшли забрати молодого хазяїна Пола, — сказала служниця. — Вони мають герцогську печатку — охорона впізнала їх. — Карлиця поглянула на двері за спиною Джессіки.

«А Мейпс обачна, — відзначила Джессіка. — Гарний знак».

— Він у п'ятій кімнаті коридором звідси, маленька спальня, — сказала леді. — Якщо ви не

зможете добудитися його, покличте лікаря Юе. Він у сусідній кімнаті. Можливо, Полові знадобиться стимулювальна ін'єкція.

І знову Мейпс кинула пронизливий погляд на овальні двері, й Джессіці здалося, що вона помітила огиду у виразі обличчя служниці. Перш ніж вона встигла розпитати карлицю про двері, та повернулася й моторно рушила вздовж коридору.

«Хават це місце вже перевірів, — вирішила Джессіка. — Там не могло бути нічого особливо жахливого для неї».

Вона штовхнула двері. Ті ковзнули всередину маленької кімнатки, на протилежній стіні якої були такі самі овальні двері. Замість ручки в них — маховик.

«Перехідний шлюз!» — здивувалася Джессіка. Вона поглянула вниз — на підлозі валялася дверна підпора. На ній стояв особистий знак Хавата. «Двері залишили відчиненими. Хтось, найімовірніше, випадково вибив підпору, не розуміючи, що зовнішні двері зачиняться на долоневий замок».

Джессіка переступила через поріг крихітної кімнатки.

«Навіщо в будинку перехідний шлюз?» — запитала вона себе. І миттю подумала про екзотичних істот, оточених особливим кліматом.

«Особливий клімат!»

На Арракісі, де навіть найбільш посухотривалі інопланетні рослини потребували іригації, це мало сенс.

Двері позаду неї стали повільно зачинятися. Жінка впіймала їх і поставила під них залишену Хаватом підпору. Джессіка знову повернулася до дверей із маховиком. Тепер вона зауважила, що над ручкою був крихітний, витравлений у металі напис. Вона впізнала слова на галасі:

«Людино! Тут міститься чарівна крихта Божого Творіння; тож стій і вчися любити досконалість твого Найвищого Друга».

Джессіка всією вагою тіла налягла на маховик. Він повернувся ліворуч, і внутрішні двері прочинилися. Легкий протяг ковзнув по її щоці, скуйовдивши волосся. Відчувалося, що повітря інакше — насиченіше. Жінка розчахнула двері навстіж і побачила цілковиту зелень, яку пронизували жовті промені сонця.

«Жовте сонце? — здивувалася Джессіка. Тоді збагнула: — Склофільтри!»

Вона переступила через поріг, і двері, ковзнувши, зачинилися.

— Оранжерея водної планети, — видихнула жінка.

Повсюди стояли рослини в горщиках і низькі дерева з обрізаними гілками. Джессіка впізнала мімозу, розквітлу айву, зондагі, зеленоцвітну

плінісценту, біло-зелене смугасте акарсо...
троянди...

«Навіть троянди!»

Жінка нахилилася вдихнути аромат великої рожевої квітки, відсторонилася від неї, щоб окинути оком кімнату.

До її свідомості ввірвався ритмічний шум.

Вона розсунула джунглі переплетеного листя й поглянула на центр кімнати. Там стояв низенький фонтан із маленькими жолобчастими краями. Потoki води здіймалися гінкими дугами, щоб ритмічно спадати в металеву чашу.

Джессіка провела над собою швидкий ритуал із очищення почуттів і заходилася методично досліджувати периметр кімнати. Виявилось, що розмір зали — десять на десять метрів. Помітивши, що кімната розташовувалася над кінцем коридору, та відзначивши деякі відмінності в архітектурі, жінка зрозуміла, що прибудова над цим крилом з'явилася значно пізніше, ніж змурували головний замок.

Вона зупинилася на південному краї кімнати перед широким вікном зі склофільтрами і розирнулася. Абсолютно кожен клаптик кімнати повнився екзотичними рослинами з місць із вологим кліматом. Серед зелені щось затріщало. Джессіка напружилася, а тоді побачила сервок на таймері з трубкою та кронштейном зі шлангами.

Шланг піднявся і випорснув тоненьку струминку вологи, що зросила її щоки. Він опустився, і Джессіка побачила, що поливали зараз: дерево папороті.

Скрізь у цій кімнаті була вода — на планеті, де вода — найцінніший сік життя. Воду тут марнували так демонстративно, що Джессіка заклякла від шоку.

Вона поглянула на відфільтроване жовте сонце. Воно низько висіло над зазубреним небокраєм, над скелями, що утворювали частину гігантського кряжу. Його тут називали Оборонною Стіною.

«Склофільтри, — замислилася Джессіка. — Вони мають перетворювати біле сонце на щось м'якше і знайомше. Хто міг таке збудувати? Лето? Це схоже на нього, подарувати мені такий сюрприз, але в нього не було на це часу. До того ж його переймали серйозніші проблеми».

Вона пригадала звіг про те, що багато арракійських будинків обладнано дверима та вікнами з повітряними шлюзами, щоб зберігалася внутрішня волога. Лето казав, що ігнорування цих пересторог у цьому палаці було навмисною демонстрацією влади та багатства. Двері та вікна стримували тільки повсюдну пилюку.

Однак ця кімната являла це твердження набагато яскравіше, ніж відсутність водних

печаток на зовнішніх дверях. Вона приблизно поррахувала, що ця кімната відпочинку використовувала таку кількість води, якої б вистачило на підтримання життя тисячі людей на Арракісі — можливо, навіть більше.

Джессіка пройшла вздовж вікна, продовжуючи розглядати кімнату. Рухаючись, вона запримітила металеву пластину, закріплену біля фонтана на висоті столу. На ньому лежали білий нотатник і стилос — їх частково ховав під собою навислий віялом листок. Джессіка пройшла до столу, помітила сьогodнішню печатку Хавата і прочитала написане в нотатнику послання:

«ДО ЛЕДІ ДЖЕССІКИ...

Хай це місце подарує Вам стільки ж утіхи, скільки воно подарувало мені. Дозвольте йому нагадати урок, який ми завчили від тих самих учителів: близькість бажаного веде до надмірної м'якості. Цей шлях повниться небезпекою.

З найщирішими побажаннями

**МАРГО, ЛЕДІ
ФЕНРІНГ».**

Джессіка кивнула, пригадавши, як Лето казав, що попереднім представником Імператора на цій планеті був граф Фенрінг. Але прихований сенс листа закликав до негайної уваги — згадка про те,

що лист написано ученицею Бене Гессерит. Побіжно Джессіку кольнула гірка заувага: «А граф зі своєю леді одружився».

Хоча така думка й промайнула в її свідомості, Джессіка все одно нахилилася в пошуках прихованого послання. Воно мало бути десь тут. Лист містив кодову фразу, з якою кожна не скута забороною школи Бене-Гессеритка мала звернутися до іншої сестри, якщо того вимагали обставини: «Цей шлях повниться небезпекою».

Джессіка обмацала задню частину нотатника, потерла, намагаючись натрапити на кодові крапки. Нічого. Моторні пальці торкнулися краю блокнота. Жінка поклала його на місце. Вона відчувала, що діяти треба негайно.

«Може, це якось пов'язано з положенням нотатника?» — запитала вона себе.

Але в цій кімнаті бував Хават. Жодних сумнівів, що він пересував блокнот. Джессіка поглянула на листок над залізною пластинкою. Листок! Вона провела рукою по зворотному боці листка — спершу по краю, далі вздовж стеблини. Є! Її пальці намацали витончені крапки коду, зчитали його і трансформували в повідомлення:

«Вашому сину та Герцогові загрожує жахлива небезпека. Спочивальню облаштовано так, щоб вона сподобалася вашому сину. Х наповнили її смертельними пастками, які легко виявити, за

винятком однієї, що може вислизнути від вашої уваги».

Джессіка погамувала неймовірне бажання миттю побігти до Пола; спершу треба було прочитати послання до кінця.

«Мені достеменно не відома природа небезпеки, але це якось пов'язано з ліжком. А загроза вашому Герцогові походить від близького товариша чи офіцера. Х обіцяв подарувати Вас своєму посіпаці. Наскільки мені відомо, ця оранжерея безпечна. Пробачте, що не можу повідомити більше. Мої джерела інформації мізерні, оскільки мій граф не прислужує Х. Написано поспіхом, МФ».

Джессіка відштовхнула листок, крутнулася, щоб бігти до Пола, і саме цієї миті двері шлюзу розчинилися. Крізь них, стискаючи щось у правій руці, заскочив Пол. Зачинивши двері, він побачив матір, рушив до неї крізь листя, зиркнув на фонтан і засунув руку із затиснутою між пальцями річчю під струмені води.

— Поле! — вона схопила його за плечі, позираючи на руку. — Що це?

Він відповідав буденно, але вона вловила в його голосі напругу:

— Мисливець-шукач. Спіймав у кімнаті й розтросив йому носа, але хочу бути певним. Від води його замкне.

— Занур його, — наказала Джессіка.

Син підкорився.

Тоді вона сказала:

— Руку — дістань. А механізм залиш у воді.

Пол витягнув руку, струсив із неї воду; не відводив погляду від металу у фонтані. Джессіка відламала стеблину рослини й тицьнула нею в смертоносну голку.

Шукач був мертвим.

Джессіка кинула стеблину у воду й поглянула на Пола. Той вивчав кімнату із впізнаваною нею зосередженістю — шляхом Б. Г.

— Це місце може приховувати в собі будь-що, — сказав він.

— У мене є причини вірити в його безпечність, — відповіла мати.

— Передбачалося, що й моя кімната безпечна. Хават сказав...

— Це був мисливець-шукач, — нагадала вона йому. — Отже, хтось у будинку керував ним. Контрольний промінь шукача має обмежений радіус дії. Зброю могли сховати після Хаватого огляду.

Однак вона думала про послання на листку: «...загроза ...від близького товариша чи офіцера». Але це точно не Хават. Ох, без сумнівів, не Хават.

— Люди Хавата зараз обшукують дім, — сказав Пол. — Шукач ледь не вбив стару, що

прийшла мене будити.

— Шедаут Мейпс, — сказала Джессіка, пригадавши зустріч на сходах. — Твій батько викликав тебе...

— Це може почекати, — обірвав її Пол. — Чому ти вважаєш, що ця кімната безпечна?

Джессіка вказала на листок і все пояснила.

Пол трохи заспокоївся.

Але Джессіка внутрішньо залишалася напруженою: «Мисливець-шукач! Милосердна Матір!» Знадобилися всі здобуті під час тренувань навички, аби стишити істеричне тремтіння.

Пол сухо сказав:

— Це, звісно, Харконнени. Нам доведеться їх знищити.

У двері шлюзу постукали — кодовий стукіт одного з людей Хавата.

— Заходьте, — гукнув Пол.

Двері широко розчахнулися, і високий чоловік в уніформі Атрідів із емблемою Хавата на картузі зайшов до кімнати.

— Ось ви де, сер, — сказав він. — Доморядниця мала рацію. — Чоловік роззирнувся кімнатою. — Ми знайшли в підвалі піраміду з каміння і знайшли чоловіка, що ховався в ній. Він тримав пульт.

— Я хотіла б узяти участь у його допиті, — сказала Джессіка.

— Даруйте, міледі. Нам не вдалося його затримати. Він мертвий.

— І нема чогось, що могло б допомогти його ідентифікувати? — поцікавилася вона.

— Поки що ми нічого не знайшли, міледі.

— Він арракієць? — спитав Пол.

Джессіка кивнула прозірливості запитання.

— Він скидався на місцевого, — відповів чоловік. — Здається, що до цієї піраміди його сховали понад місяць тому, залишивши очікувати на наше прибуття. Камені та будівельний розчин у тому місці, де він проліз у підвал, були незрушеними, коли ми там усе вчора перевіряли. Закладаюся своєю репутацією.

— Ніхто не ставить під сумнів вашу прискіпливість, — спробувала заспокоїти його Джессіка.

— Її ставлю під сумнів я, міледі. Нам слід було застосувати акустичний зонд.

— Я припускаю, що зараз ви саме це й робите? — поцікавився Пол.

— Так, сер.

— Відправте звітку моєму батькові, що ми затримаємося.

— Цієї ж миті, сер. — Чоловік поглянув на Джессіку. — Згідно з наказом Хавата, у подібних ситуаціях юного пана слід доправити в безпечне місце. — Його очі знову ковзнули оранжереею. —

Як ви оцінюєте цю кімнату?

— У мене є підстави вірити в її безпечність, — сказала вона. — І Хават, і я перевірили її.

— Тоді ззовні я виставлю охорону, міледі, доки ми ще раз не перевірили дім.

Чоловік уклонився, віддав честь Полові, вийшов і причинив за собою двері.

Пол обірвав раптову тишу словами:

— Може, ми пізніше краще самі пройдемо будинком іще раз? Твої очі можуть побачити щось, що решта пропустили.

— Я не перевірила лише це крило, — відповіла мати. — Залишила його наостанок, бо...

— Бо Хават його вже перевірів особисто, — закінчив за неї Пол.

Джессіка кинула на Пола швидкий запитальний погляд.

— Ти підозрюєш Хавата? — запитала вона.

— Ні, але він старішає... він перепрацьовує. Ми могли б зняти з нього частину навантаження.

— Це лише зганьбило б його і підірвало ментатову ефективність, — заперечила Джессіка. — А відтоді, як він дізнається про все, й заблукла комашинка не пролізе до цього крила. Йому буде соромно за те, що трапилось...

— Ми маємо вжити власних заходів, — сказав Пол.

— Хават гідно служив трьом поколінням Атрідів, — промовила Джессіка. — Він заслужив усієї поваги й довіри... безліч разів.

Пол промовив:

— Коли батько дратується через якісь твої вчинки, він вимовляє «Бене Гессерит», неначе це лайка.

— І що ж у мені дратує твого батька?

— Коли ти з ним сперечаєшся.

— Ти — не твій батько, Поле.

І юнак замислився: «Це сильно її схвилює, але потрібно розповісти їй про те, що ця жінка, Мейпс, сказала мені про зрадника серед нас».

— Що ти приховуєш? — запитала Джессіка. — Поле, це на тебе не схоже.

Він знизав плечима й переповів свою розмову з Мейпс.

А Джессіка подумала про послання на листку. Вона раптом вирішила показати його Полові й переказати повідомлення.

— Батько повинен негайно про це дізнатися, — крикнув Пол. — Я відправляю йому кодовану радіограму.

— Ні, — заперечила вона. — Почекаєш, доки не залишишся з ним наодинці. Про це мають знати якомога менше людей.

— Ти маєш на увазі, що ми не повинні нікому довіряти?

— Є ще одна можливість, — сказала вона. — Що, як послання мусило потрапити до нас? Люди, які залишили його, могли вірити, що все це правда, але єдиною метою всього, що трапилося, було доправити послання нам.

Полове обличчя залишалося зосереджено похмурим.

— Щоб посіяти серед нас підозру й так ослабити.

— Тому ти маєш приватно й дуже обережно розповісти батькові про таку ймовірність, — сказала Джессіка.

— Я зрозумів.

Вона повернулася до широченного вікна й дивилася на південний захід, де сідало сонце Арракіса — жовта куля понад скелями.

Пол став поряд із нею і сказав:

— Я також не думаю, що це Хават. Це може бути Юе?

— Він не близький товариш і не офіцер, — сказала Джессіка. — І можу запевнити тебе, він ненавидить Харконнів так само люто, як і ми.

Пол зосередив увагу на скелях, міркуючи: «І це не може бути Гурні... або Дункан. Що, як хтось із нижчих чинів? Неможливо. Вони всі походять із родин, що поколіннями засвідчували нам свою вірність — і то з гарних мотивів».

Джессіка потерла лоба, відчувши, наскільки

втомилася. Скільки тут ризиків! Вона вивчала пейзаж, пофарбований фільтром у жовте. За герцогськими землями розляглися окреслені високим парканом склади — бункери з прянощами, навколо яких стояли на ходульних ногах сторожові вежі, що скидалися на переляканих павуків. Вона бачила принаймні двадцять таких складів, що вивищувалися над скелями Оборонної Стіни — склад за складом, уздовж усієї котловини.

Пофарбоване світлофільтром сонце повільно ховалося за небокраєм. Випурхнули зорі. Одна з них висіла так низько, що мерехтіла в чистому, чіткому ритмі, її світло тремтіло: блим-блим-блим-блим-блим...

Біля неї в темній залі ворухнувся Пол.

Але Джессіка пильнувала самотню яскраву зорю, збагнувши, що вона висіла надто низько, тож її світло мало линути зі скель Оборонної Стіни.

Хтось подавав сигнали!

Вона намагалася прочитати повідомлення, однак цього коду не знала.

Ще більше вогників з'явилося в долині під скелями: маленькі жовтаві краплі на тлі синьої п'єми. І один вогник, трохи лівіше від загального скупчення, запалав яскравіше, заблимав у відповідь на перший сигнал зі скель — швидко-швидко, тоненько так: блим-блим!

І згас.

Фальшива зоря на скелях зникла тієї ж миті.

Сигнали... вони сповнили її лихим передчуттям.

«Навіщо використовувати вогні, щоб передати сигнал через котловину? — запитувала вона себе. — Чому не можна скористатися комунікаційною мережею?»

Відповідь була очевидною: тепер комунімер точно прослуховують люди Герцога Лето. Світлові сигнали могли означати лише одне — повідомленнями обмінюються їхні вороги — агенти Харконнів.

У двері позаду них постукали, і голос Хаватової людини промовив:

— Усе чисто, сер... міледі. Час відвести юного пана до батька.

Казали, що Герцог Лето сам сліпо підставив себе під небезпеки Арракіса, легковажно завів себе у пастку. Та чи не буде справедливішим зазначити, що він так довго жив на межі критичної небезпеки, що просто недооцінив зміну її інтенсивності? А може, він навмисне пожертвував собою, щоб його син мав краще життя? Усе вказує на те, що Герцога нелегко було надурити.

Принцеса Ірулан. Муад'Діб, родинні нотатки

Герцог Лето Атрід обіперся на парапет сторожової вежі летовища за межами Арракіна. Перший місяць — сплющена срібна монета — зійшов над південним нічним небокраєм. А під ним у запилюженому серпанку скелі Оборонної Стіни виблискували, наче глазур. Ліворуч вогні Арракіна сяяли крізь поволоку — жовті... білі... блакитні.

Лето подумав про підписані його іменем оголошення, які висіли в усіх людних місцях планети: «Наш Благоліпний Падишах-Імператор призначив мене керувати цією планетою і покласти край ворожнечі».

Ритуальна банальність цих слів посилила почуття його самотності. І кого можна надурити

цією безглуздою формальністю? Точно не фрименів. І не Молодші Доми, які контролювали внутрішню торгівлю на Арракісі... й усі до останнього підтримували Харконненів.

Вони спробували забрати життя мого сина!

Складно було вгамувати гнів.

Чоловік побачив вогні машини, що рухалася до льотного поля з Арракіна. Він сподівався, що це охорона й транспортер, який привіз Пола. Затримка дратувала, хоч він і знав, що вона спричинена заходами безпеки Хаватового лейтенанта.

Вони спробували забрати життя мого сина!

Він похитав головою, щоб відігнати сердиті думки, озирнувся на летовище, де п'ять його власних фрегатів стояли колом, ніби почесна варта.

Краще вже затримка через обережність, ніж...

«А лейтенант із непоганих, — нагадав собі Герцог. — Абсолютно вірний. Треба буде підвищити».

«Наш Благоліпний Падишах-Імператор...»

Якби ж мешканці цього занепаłego гарнізонного містечка могли побачити особисту записку Імператора до свого «Шляхетного Герцога» — і зверхні натяки на вбраних у довгі шати чоловіків та жінок: «...але чого ще сподіватися від варварів, які понад усе мріють жити поза впорядкованою безпекою фафрилаха?»

Цієї миті Герцог відчув, що понад усе мріє

покласти край класовим розбіжностям і ніколи більше не думати про той убивчий порядок. Він поглянув угору, над пилом, на незмінні зорі, й подумав: «Навколо одного з тих маленьких вогників обертається Каладан... але я ніколи більше не побачу мій дім». Туга за Каладаном пронизала його груди раптовим болем. Лето відчув, що цей біль не прийшов до нього зсередини, а простягнув руку із самого Каладана. Чоловік не міг себе змусити назвати суху пустку Арракіса домом і сумнівався, що взагалі коли-небудь зможе.

«Я маю приховувати свої почуття, — подумав він. — Заради хлопчика. Якщо в нього коли-небудь буде дім, то лише тут. Я можу вважати Арракіс пеклом, у яке потрапив ще за життя, але він має відшукати тут щось, що надихатиме його. Має ж бути хоча б щось».

Хвиля жалю до себе, миттєво потамована й відкинута, пройшла крізь нього, і він збагнув, що пригадав два рядки з вірша, який часто повторював Гурні Галлек...

«Мої легені вдихають повітря Часу,
звіяне опалими пісками...»

«Так, Гурні знайде тут багато опалого піску», — подумав Герцог. Пустка, що простягалася за посрібленими місяцем зубцями, — це пустельні

скелі, дюни, звіяний пил і невідома суха порожнеча, уздовж краю якої, а може, й усередині, розташувалися поселення фрименів. Якщо хтось і міг забезпечити майбутнє родині Атрідів, то це фримени.

Якщо, звісно, Харконненам не вдалося обплутати їх своїми отруйними тенетами.

Вони спробували забрати життя мого сина!

Скрипуча металева ракета вібрувала всередині вежі, розхитуючи парашет під його руками. Повітряний заслін постав перед ним, загородивши огляд.

«Прибуває корабель, — подумав він. — Час спускатися і братися до роботи». Він повернувся до сходів позаду себе й рушив униз, до великої зали для прийомів. Спускаючись, він намагався лишатися спокійним та приготуватися до майбутньої зустрічі.

Вони спробували забрати життя мого сина!

Коли Герцог дійшов до зали із жовтою банею, люди вже прибігли з летовища.

— Гей! Відчуваєш, що в тебе під лаписьками? Це гравітація, друже!

— Скільки в цьому місці G?²⁹

²⁹ Гравітаційна стала — фундаментальна фізична стала, що з'являється в Ньютоновому законі всесвітнього тяжіння й Ейнштейновій загальній теорії відносності.

— У книжці сказано: дев'ять десятих G.

Перехресний вогонь кинутих слів виповнив велику залу.

— Ти вже встиг роздивитися цю діру, коли ми спускалися? Ну й де ж тут усі обцяні скарби?

— Харконнени забрали їх із собою!

— Я б не відмовився від гарячого душу й м'якого ліжка!

— Ти не чув, дурбелику? Тут немає душу. Натиратимеш дупу піском!

— Гей! Стули губу! Тут Герцог!

Герцог ступив зі сходового проходу у враз змовклу залу.

Гурні Галлек крокував трохи збоку від натовпу. Через одне плече він перекинув сумку, а другою рукою стискав шийку дев'ятиструнного балісета. Його руки з довгими пальцями повнилися тендітними рухами, що народжували ніжну музику балісета.

Герцог дивився на Галлека, милуючись цією огидною людською брилою, скляними очима з іскрою дикого розуміння. Цей чоловік жив поза фафрилахом, хоч і підкорювався кожній його заповіді. Як там Пол називав його?

«Гурні Звитяжець».

Тонке біляве волосся Галлека закривало лисі плями на голові. Його широкий рот викривився в привітному вищирі, а шрам, залишений батогом із

атраментової лози, що тягнувся уздовж лінії підборіддя, рухався, здавалося, сам по собі. Весь вигляд Галлека втілював вільну, горду міць. Він підійшов до Герцога і вклонився.

— Гурні, — привітався Лето.

— Мілорде, — він указав балісетом на людей у залі. — Це вже останні. Я б радше прибув із першою хвилею, але...

— Для тебе ще лишилося трохи Харконнів, — відказав Герцог. — Іди сюди, Гурні, щоб ми могли поговорити.

— До ваших послуг, мілорде.

Доки люди тривожно сновигали великою залою, вони зайшли до алькову біля автомата, що продавав воду за монетки. Галлек кинув сумку в куток, але й далі стискав балісет.

— Скільки людей ти міг би виділити Хаватові? — запитав Герцог.

— У Зуфіра проблеми, сір?

— Він утратив лише двох агентів, але його авангард чудово з'ясував для нас розташування всіх Харконнівських сил. Якщо ми поквапимося, то зможемо досягнути певного рівня безпеки, щоб трішки перевести дух. Йому потрібно стільки людей, скільки ти зможеш виділити — людей, які не проти трохи попрацювати ножем.

— Я можу дати йому три сотні найкращих, — відповів Галлек. — Куди мені надіслати їх?

— До головної брами. Агент Хавата чекає там на них.

— Я маю виконати це негайно, сір?

— Зачекай трішки. У нас є ще одна проблема. Комендант летовища затримає корабель до світанку під якимось приводом. Гайлайнер Гільдії, що привіз нас, скоро вирушає далі, й корабель має доставити у вантажний відсік Гільдії прянощі.

— Наші прянощі, мілорде?

— Наші прянощі. Але човник також відвезе частину старорежимних мисливців за меланжем. Вони вирішили поїхати геть із переходом феоду в інші руки, й Суддя Зміни дозволив їм. Ці працівники дуже цінні, Гурні, і їх близько восьмисот. Перш ніж корабель відлетить, ти маєш переконати хоча б частину з них лишитися з нами.

— Наскільки сильно переконувати, сір?

— Я хочу, щоб вони співпрацювали з нами добровільно, Гурні. У цих людей є навички і досвід, потрібні нам. Той факт, що вони їдуть геть, також означає, що вони — не частина машини Харконнів. Хават уважає, що серед них може виявитися кілька небезпечних, але він у кожній тіні бачить асасинів.

— Зуфір знайшов доволі діяльних тіней у свій час, мілорде.

— А є ще ті, яких не знайшов. Але я гадаю, що засилання терористів у цей натовп вимагало б

від Харконнів надто багато уяви.

— Можливо, сір. Де ті люди?

— На нижньому рівні, у кімнаті очікування. Спустися туди, зіграй мелодію чи дві, щоб пом'якшити їхні думи, а тоді переходи у наступ. Особливо кваліфікованим можеш запропонувати керівні посади. Запропонуй на двадцять відсотків більші зарплати, ніж у Харконнів.

— Не більше, сір? Я знаю, що Харконніни платили їм за загальним тарифом. А для людей із остаточним розрахунком і потягом до мандрів... ну гаразд. Сір, навряд чи двадцять відсотків будуть достатньою мотивацією лишитися.

Лето нетерпляче відказав:

— Тоді в особливих випадках дій на власний розсуд. Просто пам'ятай, що скарбниця не бездонна. Тримайся за двадцять відсотків, доки можеш. Особливо нам потрібні оператори прянощів, спостерігачі за погодою, люди дюн — усі, хто має досвід роботи у відкритій пустелі.

— Я розумію, сір. «Усі вони прийдуть із насиллям: обличчя їхні випиватимуть воду, як східний вігер, і полонених у пісках візьмуть вони».

— Дуже зворушлива цитата, — сказав Герцог. — Передай свою команду лейтенантові. Нехай він пояснить їм основи водної дисципліни, а тоді покладе людей на ніч у казармах біля летовища. Службовці спрямують їх. І не забудь про

людей для Хавата.

— Три сотні найкращих, сір. — Він підняв свою космічну валізу. — Куди я маю вам доповісти, коли виконаю свої обов'язки?

— Я буду в залі для засідань нагорі. Проведемо там нараду. Я хочу розробити нову систему планетарної безпеки — загони з бронетехнікою підуть уперед.

Відвертаючись, Галлек завмер, перехопивши погляд Лето.

— Ви чекаєте на такі великі негаразди, сір? Я гадав, тут є Суддя Зміни.

— Будуть і відкриті битви, й таємні, — відповів Герцог. — Проллеться ще багато крові, перш ніж ми подолаємо все.

— «І вода, що ти з річки візьмеш, кров'ю обернеться на сухій землі», — процитував Галлек.

Герцог зігхнув.

— Повертайся швидше, Гурні.

— Звісно, мілорде, — шрам від батога забрижився від посмішки. — «Зрять же: як віслук дикий посеред пустелі йду я виконувати роботу свою».

Галлек повернувся, дійшов до центру зали, спинився, щоб віддати накази, а тоді поспіхом рушив крізь натовп.

Лето похитав головою, дивлячись на його спину. Галлек невпинно дивував його — голова,

повна пісень, цитат і пишних фраз... і серце вбивці, коли заходила мова про Харконненів.

Лето неквапно пішов навпростець до ліфта, відповідаючи на вігання звичним помахом руки. Він упізнав людину з Корпусу пропаганди й зупинився, аби сказати офіцерові, що треба повідомити людям через внутрішні канали зв'язку: ті, хто приїхав із жінками, мають знати, що жінки в безпеці й де їх можна знайти. А інші з радістю почують, що серед місцевого населення жінок більше, ніж чоловіків.

Герцог поплескав пропагандиста по руці, на знак того, що це повідомлення має високий пріоритет і його треба передати негайно, а тоді рушив далі через залу. Він кивав людям, усміхався, обмінювався жартами з молодшим офіцером.

«Командир завжди повинен мати впевнений вигляд, — подумав він. — Віра всіх покладена на твої плечі, і навіть якщо ти в критичній ситуації, ніколи не виказуй цього».

Герцог зігхнув із полегшенням, коли ліфт поглинув його, і повернувся до безликих дверей.

Вони спробували забрати життя мого сина!

Над виходом із арракінського летовища грубим інструментом викарбувано напис, який багато разів довелося повторити Муад'Дібу. Він побачив його першої ж ночі на Арракісі, коли прибув на командний пункт Герцога для участі в першій батьковій нараді, де офіцери були присутні в повному складі. Слова ті були благанням до людей, які полишають Арракіс, але вони чорною тінню лягли на очі хлопчика, який щойно ледь уникнув обіймів смерті. Там сказано: «О ви, що знаєте, як ми страждаємо тут, не забудьте про нас у своїх молитвах».

Принцеса Ірулан. Оповідь про Муад'Діба

— Уся теорія військової справи — це зважений ризик, — сказав Герцог, — але, коли доводиться ризикувати власною родиною, розрахунки тонуть... в інших речах.

Він знав, що не стримує свій гнів так, як мав би, тому повернувся. Рушив уздовж столу й назад.

У нарадчій залі на летовищі лишалися Герцог і Пол. Порожнеча повнилася луною в кімнаті, де були тільки довгий стіл, старомодні стільці на трьох ніжках навколо нього, карта-планшет і проектор з

іншого боку. Пол сидів за столом біля карти-планшета. Він переповів батькові пригоду з мисливцем-шукачем і засвідчив, що зрадник загрожував йому.

Герцог спинився навпроти Пола й ударив кулаками об стіл:

— Хават же сказав, що будинок безпечний!

Завагавшись, Пол мовив:

— Я також розгнівався — спершу. І звинувачував Хавата. Але ж загроза прийшла ззовні. Просто, розумно й цілеспрямовано. І замах би виявився вдалим, якби не вміння, яким навчив мене ти та багато інших — включно з Хаватом.

— Ти захищаєш його? — запитав Герцог.

— Так.

— Він старіє. У цьому й справа. Певно...

— Він мудрий і дуже досвідчений, — відказав

Пол. — Чи ж багато Хаватових помилок можеш ти пригадати?

— Це я мав би захищати його, — зауважив Герцог. — Не ти.

Пол усміхнувся.

Лето сів на чільному місці за столом і поклав руку на синову долоню.

— Ти... подорослішав за останній час, синку. — Він підняв руку. — І це мене тішить. — Герцог усміхнувся синові у відповідь. — Хават і сам картатиметься. Він сам гніватиметься на себе

значно більше, ніж ми разом могли б.

Пол кинув погляд на зчорнілі вікна за картою-планшетом, вдивляючись у нічну пітьму. Світло кімнати відбивалося від поруччя балкона. Зауважив рух — і впізнав силует охоронця у формі Атрідів. Пол озирнувся на білу стіну позаду батька, а тоді перевів погляд на блискучу поверхню столу й власні руки, стиснуті в кулаки.

Двері навпроти Герцога прочинилися. До кімнати ступив Зуфір Хават, і вигляд у нього був іще старішим і зморшкуватішим, ніж завжди. Він пройшов уздовж столу й став струнко навпроти Лето.

— Мілорде, — промовив він, неначе звертався до точки над головою Герцога. — Я щойно дізнався, як підвів вас. Уважаю за необхідне подати заяву про від...

— Ох, сідай, і годі клеїти дурня, — відказав Герцог. Він кивнув на стілець навпроти Пола. — Якщо ти й помилився, то лише переоцінивши Харконнів. Їхні прості мізки придумали простий трюк. А на прості трюки ми не розраховували. Мій син доклав величезних зусиль, аби розтлумачити мені, що йому вдалося впоратися з нападом багато в чому саме завдяки твоєму навчанню. Тут ти не схибив! — він лягнув по спинці вільного стільця. — Сідай, кажу ж!

Хават уместився на стілець.

— Але...

— Не хочу більше нічого про це чути, — сказав Герцог. — Інцидент вичерпано. Маємо нагальніші справи. Де інші?

— Я попросив їх зачекати за дверима, доки я...

— Поклич їх сюди.

Хават поглянув Лето у вічі.

— Сір, я....

— Я знаю, хто мої справжні друзі, Зуфіре, — відрізав Герцог. — Поклич сюди людей.

Хават ковтнув.

— Зараз, мілорде, — він розвернувся на стільці й гукнув у прочинені двері: — Гурні, приводь їх.

Галлек завів у кімнату гурт людей: похмуро серйозні старші офіцери, їхні молодші ад'ютанти та спеціалісти. На всіх обличчях — вираз рішучості. Коли люди сідали на свої місця, пролунав короткий скрип. Легкий аромат енергетика рачаґа витав над столом.

— Якщо хтось хоче кави, вона є, — зауважив Герцог.

Він поглянув на офіцерів: «Вони — надійна команда. Усе могло б бути значно гірше в такій війні». Він зачекав, доки із сусідньої кімнати принесли й поставили каву. На кількох обличчях зауважив ознаки втоми.

А сам Герцог негайно надягнув маску спокійної рішучості, підвівся й зажадав уваги, постукавши кісточками по столу.

— Ну що ж, панове, — сказав він, — наша цивілізація так сильно звикла до всіляких завоювань, що ми не можемо виконати простий наказ Імперії, не піддавшись старим звичкам.

Столом прокотився сухий смішок, і Пол збагнув, що батько сказав абсолютно правильну фразу абсолютно правильним тоном, щоб покращити загальний настрій. Навіть відтінок утоми в голосі було підібрано правильно.

— Гадаю, спершу нам варто дізнатися, чи може Зуфір додати ще щось до свого звігу про фрименів, — сказав Лето. — Зуфіре?

Хават підвів погляд.

— Сір, окрім загального звігу, я маю деякі економічні подробиці для аналізу. Але вже зараз можу сказати, що фримени все більше й більше видаються мені союзниками, яких ми потребуємо. Зараз вони вичікують, щоб з'ясувати, чи можуть нам довіряти, але діють вони відкрито. Вони надіслали нам дари — дистикости власного виробництва... карти певних пустельних регіонів навколо опорних пунктів, які лишили по собі Харконнени... — Він зиркнув на стіл. — Перевірено, що їхні розвідувальні зведення цілком надійні й дуже допомогли нам у наших справах із

Суддею Зміни. Також вони надіслали трохи додаткових речей — прикраси для леді Джессіки, меланжевий лікер, цукерки, ліки. Вантаж зараз у моїх людей. Здається, підступу нема.

— Зуфіре, чи подобаються тобі ці люди? — запитав один із офіцерів за столом.

Хават повернув до нього обличчя:

— Дункан Айдаго стверджує, що вони варті захоплення.

Пол кинув погляд на батька, потім — на Хавата, й запитав:

— Чи не маєш ти нової інформації щодо того, скільки всього фрименів у пустелі?

Хават зиркнув на Пола.

— За кількістю їжі та іншими ознаками Айдаго вважає, що відвіданий ним печерний комплекс налічує всього десять тисяч осіб. Їхній вождь казав, що керує січчю з двох тисяч помешкань. Маємо всі підстави вважати, що таких січових спільнот може бути дуже багато. А ще всі вони склали присягу людині на ім'я Ліет.

— Це вже щось новеньке, — сказав Лето.

— Але тут може закрастися помилка, сір. Можна також запідозрити, що Ліет — місцеве божество.

Інший офіцер за столом прочистив горло й запитав:

— Це правда, що вони мають справу з

контрабандистами?

— Доки Айдаго був там, караван контрабандистів полишив січ, несучи важкий вантаж із прянощами. Вони використовували в'ючних тварин і казали, що йдуть у вісімнадцятиденну мандрівку.

— Здається, — сказав Герцог, — контрабандисти стали вдвічі активнішими в період неспокою. Це потребує ретельнішого обмірковування. Нам не варто аж надто перейматися через незаконні кораблі, які добуткують на нашій планеті, — таке завжди було. Але не потрібно, щоб вони повністю вислизнули з поля нашого зору — це не дуже добре.

— Ви маєте план, сір? — запитав Хават.

Герцог поглянув на Галлека.

— Гурні, я б хотів, щоб ти очолив делегацію — посольство, коли бажаєш — до цих романтичних ділків. Скажи їм, що я не зважатиму на їхню діяльність, якщо вони платитимуть герцогську десятину. Хават оцінив, що на хабарі та додаткову охорону для проведення операцій їм потрібно витратити вчетверо більше.

— А що, як до Імператора дійдуть чутки? — запитав Галлек. — Він дуже ревно охороняє свій прибуток у ДАПТі, мілорде.

Лето усміхнувся.

— Усю десятину ми відкрито передаватимемо

на ім'я Шаддама IV і цілком законно вираховуватимемо цю суму з податку на організаційні витрати. Хай-но Харконнени спробують щось сказати! А ще ми знищимо кількох місцевих, які розжирили під Харконненами. Більше жодних хабарів!

Посмішка перекосила Галлекове обличчя.

— Ох, мілорде, чудовий удар нижче пояса. Хотів би я побачити Баронове обличчя, коли він дізнається про це.

Герцог повернувся до Хавата.

— Зуфіре, ти роздобув ті бухгалтерські книги, які обцяв придбати?

— Так, мілорде. Їх просто зараз ретельно вивчають. Я швиденько проглянув їх і вже можу висловити певні припущення.

— То поділися ними.

— За кожні триста тридцять стандартних днів Харконнени отримували з планети прибуток у десять мільярдів соляріїв.

Стримане зітхання прокотилося столом. Навіть молодші ад'ютанти, які починали нудьгувати, сіли струнко й обмінялися враженими поглядами.

Галлек пробурмотів:

— «...бо будуть вони споживати достаток

морський та скарби, зариті в піску»³⁰.

— Ось так, панове, — вів далі Лето. — Чи є тут хтось настільки наївний, щоб повірити, що Харконнени спокійненько спакували речі й пішли собі геть просто тому, що так наказав Імператор?

Усі похитали головами й злагоджено щось мугикнули.

— Нам доведеться здобувати все силою зброї, — сказав Лето й повернувся до Хавата. — Зараз саме слухна мить для звіту про обладнання. Скільки піщаних краулерів, гарвестерів, фабрик прянощів і допоміжного обладнання вони нам лишили?

— Як сказано в імперському інвентарі, перевіреному Суддею Зміни, повний набір. — Він кивнув ад'ютантові, аби той передав папку, а тоді розкрив її на столі перед собою. — Однак вони вирішили не зазначати, що тільки половина краулерів у робочому стані, тільки третина транспортувальників може перенести їх до багатих на прянощі пісків — та й усе, що Харконнени залишили нам, ось-ось розвалиться на частини. Нам дуже пощастить, якщо вдасться запустити половину обладнання, і пощастить іще більше, якщо хоча б четвертина протягне півроку.

³⁰ Повторення Закону 33:19. (Тут і далі цитати з Біблії за перекладом І. Огієнка.)

— Усе, як ми й розраховували, — сказав Лето. — Які точні дані щодо базового обладнання?

Хават зиркнув на папку.

— Близько дев'ятисот тридцяти гарвестерів-фабрик, які можна вивести на роботу в найближчі кілька днів. Є шість тисяч двісті п'ятдесят орнігоптерів для нагляду, розвідування та спостереження за погодою... транспортувальників — трохи менше за тисячу.

Галлек зауважив:

— А чи не дешевше було б поновити переговори з Гільдією щодо запуску орбітального фрегата як погодного супутника?

Герцог поглянув на Хавата.

— Щодо цього без змін, так, Зуфіре?

— Зараз потрібно обмірковувати інші можливості, — сказав Хават. — Представник Гільдії насправді ні про що з нами не домовлявся. Він доволі чітко пояснив — як ментат ментатові, — що така ціна нам не до снаги й вона лишиться такою, чого б ми не досягнули. Перш ніж ми знову звертатимемося до нього, необхідно з'ясувати причину.

Один із Галлекових ад'ютантів далі за столом крутнувся на стільці й вигукнув:

— Це несправедливо!

— Справедливість? — Герцог глянув на чоловіка. — А хто каже про справедливість? Ми

запровадимо власну справедливість тут, на Арракісі — перемога або смерть. Ви шкодуєте, що поділяєте наш жереб, пане?

Чоловік поглянув на Герцога й мовив:

— Ні, сір. Ви не можете повернутися — а я можу тільки йти за вами. Пробачте мені мою нестриманість, але... — він знизав плечима, — вряди-годи всім нам стає гірко.

— Я розумію гіркоту, — відказав Герцог. — Та не чіпляймося за справедливість, доки у нас є зброя та свобода користуватися нею. Решту з вас також гіркота проймає? Якщо так, вивільніть її. Це дружня нарада, де кожен може висловити те, що має на гадці.

Галлек підвівся і мовив:

— Сір, мене переймає те, що ми не маємо підмоги від інших Великих Домів. Вони звать вас «Лето Справедливий» та обіцяють вічну дружбу, але тільки доти, доки вона нічого їм не вартує.

— Вони досі не знають, хто виграє цей двобій, — відказав Герцог. — Більшість Домів розжирила, не надто ризикуючи. Тож насправді їм не можна цим дорікати, їх можна лише зневажати. — Він поглянув на Хавата. — Ми обговорювали спорядження. Чи міг би ти продемонструвати кілька зразків, щоб ознайомити людей із технологіями?

Хават кивнув і махнув ад'ютантові на

проектор.

Тривимірна солідо-проекція з'явилася на поверхні столу на певній відстані від Герцога. Ті з офіцерів, хто сидів далеко, підвелися, щоб уважніше розгледіти її.

Пол нахилився вперед, роздивляючись машину.

Якщо масштабувати відповідно до крихітних людських фігурок навколо, техніка сягала ста двадцяти метрів завдовжки та сорока завширшки. Вона скидалася на довге жукоподібне тіло, що рухалося на окремих рядах широких гусениць.

— Це гарвестер, — пояснив Хават. — Для проекції ми обрали добре відремонтований екземпляр. А ось є екскаватор-драглайн, привезений іще першою командою імперських екологів. Але він досі працює... не знаю, чому... й навіщо.

— Якщо його назва «Стара Марія», то він належить музею, — пояснив ад'ютант. — Гадаю, Харконнени використовували його для покарань, як дамоклів меч, що висів над робітниками. Будь гарним хлопчиком, інакше гарцюватимеш на «Старій Марії».

Над столом пронеслося гигикання.

Пол відсторонився від жартів, уся його увага зосередилася на проекції та запитанні, що тривожило його. Він указав на зображення на столі й мовив:

— Зуфіре, чи є там настільки великі піщані хробаки, щоб проковтнути всю машину?

За столом запала тиша. Герцог тихо вилаявся, а тоді подумав: «Ні... Вони мають усвідомлювати реалії».

— У глибині пустелі є хробаки, здатні за раз заковтнути всю фабрику, — відповів Хават. — Ближче, край Оборонної Стіни, де ведеться основний видобуток прянощів, море екземплярів, здатних зламати фабрику і на дозвіллі зжерти її.

— Чому ж ми не захищаємо техніку щитами? — запитав Пол.

— Згідно зі звігом Айдаго, — пояснив Хават, — щити в пустелі небезпечні. Щит на одну людину приманить усіх хробаків у радіусі сотень метрів. Здається, наче вони вдихають у них убивче шаленство. Так сказали фримени, а в нас нема жодних підстав не довіряти їм. Айдаго не побачив жодних щитів на січі.

— Узагалі? — перепитав Пол.

— Було б доволі складно приховати таку річ серед кількох тисяч людей, — сказав Хават. — Айдаго мав вільний доступ у будь-яку частину січі. Він не побачив ані щитів, ані жодних ознак їх використання.

— Ось і загадка, — зауважив Герцог.

— Харконнени точно використовували тут багато щитів, — вів далі Хават. — Вони мали

ремонтні бази в кожному гарнізоні, і їхні бухгалтерські записи свідчать про значні витрати на заміну щитів та їхніх частин.

— Можливо, фримени вміють нейтралізувати щити? — поцікавився Пол.

— Гадаю, ні, — відказав ментат. — Звісно, теоретично це можливо: статичний удар із протилежним зарядом велетенської сили здатен зробити таке, але ніхто цього не перевіряв.

— Ми б уже про це почули, — сказав Галлек. — Контрабандисти тісно пов'язані з фрименами, тому вже давно роздобули б собі такий прилад, якби він існував. Та й ніщо не завадило б їм вивести його за межі планети.

— Мені не до вподоби, що таке важливе запитання лишається без відповіді, — сказав Лето. — Зуфіре, я хочу, щоб ти надав пріоритетне значення вирішенню цієї проблеми.

— Ми вже працюємо над нею, мілорде, — він прочистив горло. — До речі, Айдаго ось що сказав: щодо ставлення фрименів до щитів помилитися неможливо — вони їх веселять.

Герцог насупився і сказав:

— Зараз ми обговорюємо обладнання для видобутку прянощів.

Хават кивнув ад'ютантові на проектор.

На зміну солідо-проекції гарвестера прийшло зображення крилатої машини й зовсім дрібненьких

фігурок людей навколо неї.

— Це транспортувальник, — сказав Хават. — По суті, це величезний 'топтер, єдине завдання якого — доставити фабрику до багатих на прянощі пісків, а тоді забрати її, коли з'явиться хробак. Вони завжди з'являються. Видобування прянощів полягає в тому, щоб набрати якомога більше й утекти з добутих.

— Це чудово пасує до харконненівських принципів, — зауважив Герцог.

Пролунав різкий гучний сміх.

Проекцію транспортувальника замінив орнітоптер.

— Ці 'топтери є цілком звичними, — сказав Хават. — Але серйозні модифікації збільшили дальність їхніх польотів. Особливу увагу було приділено захисту головних частин від піску й пилу. Лише один із тридцяти захищений щитом — певно, щитові генератори викинули, щоб збільшити дальність польотів.

— Мені не подобається ця неувага до щитів, — пробурмотів Герцог, а сам подумав: «Це і є секрет Харконненів? Тобто ми навіть не зможемо втекти на захищених щитами кораблях, якщо все обернеться проти нас?» Він різко хитнув головою, щоб відігнати такі думки, і сказав: — Перейдімо до робочих підрахунків. Який прибуток ми могли б отримати?

Хават перегорнув дві сторінки у блокноті.

— Оцінивши кількість робочого обладнання і такого, що потребує ремонту, ми вирахували приблизну суму поточних витрат. Звісно, сума трішки знижена, щоб ми чіткіше усвідомлювали власні запаси міцності. — Він заплющив очі в ментатському напівтрансі й мовив: — За правління Харконненів утримання обладнання та витрати на зарплату становили чотирнадцять відсотків прибутку. Нам дуже пощастить, якщо спочатку їх вдасться втримати в межах тридцяти відсотків. Зважаючи на потребу реінвестицій та розширення, включно з відсотками ДАПТу та військовими витратами, наш прибуток не перевищуватиме шість чи сім відсотків, доки ми не замінимо зношене обладнання. Тоді зможемо підняти його до дванадцяти або п'ятнадцяти відсотків, як і має бути. — Він розплющив очі. — Якщо тільки мілорд не хоче застосувати харконненівські методи.

— Ми готуємо надійну та постійну планетарну базу, — відказав Герцог. — Тому нам потрібно, аби якомога більше людей лишалися задоволеними — зокрема фримени.

— Особливо фримени, — погодився Хават.

— Наша влада на Каладані, — мовив Герцог, — залежала від сили на морі та в повітрі. А тут ми маємо розвинути щось, що я волів би назвати силою пустелі. Можливо, вона має

враховувати й перевагу в повітрі, але не факт. Звертаю вашу увагу на відсутність щитів у 'топтерів. — Він похитав головою. — Харконнени поклалися на приплив кваліфікованих кадрів з інших планет, але нам не можна на це сподіватися. Кожна нова хвиля міститиме певну кількість провокаторів.

— Тож ми маємо задовольнятися значно нижчим прибутком й обмеженим урожаєм, — сказав Хават. — Наше виробництво за перші два сезони буде на третину меншим за середній харконненівський результат.

— Такі-ось справи, — сказав Герцог. — Як ми й гадали. Нам потрібно активніше знайомитися з фрименами. Мені б хотілося мати п'ять батальйонів із фрименськими солдатами до першої перевірки ДАПТу.

— Надто мало часу, сір, — зауважив Хават.

— А в нас його й так катма, й ти сам це чудово знаєш. Вони за першої ж нагоди прибудуть сюди із сардаукарами, переодягненими в харконненівську форму. Як гадаєш, скількох вони привезуть із собою, Зуфіре?

— Чотири або п'ять батальйонів, сір. Не більше, якщо тарифи Гільдії на перевезення військ лишаться незмінними.

— Тоді п'яти батальйонів фрименів і наших власних сил має вистачити, щоб упоратися з ними.

Треба буде впіймати кількох сардаукарів, щоб показати їх перед Радою Ландсрааду, — і тоді баланс сил зміниться — з прибутками чи без них.

— Ми зробимо все, що зможемо, сір.

Пол поглянув на батька, тоді перевів погляд на Хавата й раптом збагнув, наскільки ж ментат старий — він служив уже трьом поколінням Атрідів. Старигань. Це видавав вологий блиск його карих очей, потріскані щоки, обпалені екзотичними сонцями, дуга похилих плечей і тонка лінія вуст із журавлиними плямами від соку сафо.

«Стільки всього залежить від літнього чоловіка», — подумав Пол.

— Зараз ми вступили у війну асасинів, — сказав Герцог. — Але вона ще не сягнула апогею. Зуфіре, як там справи з харконненівськими прихвоснями?

— Ми знищили двісті п'ятдесят дев'ять їхніх служників, мілорде. Лишається не більше ніж три харконненівські гнізда — усього близько сотні людей.

— Щодо знищених вами харконненівських підлабузників, — мовив Герцог. — Чи були вони заможними?

— Більшість доволі непогано влаштувалася, мілорде, — підприємці.

— Я хочу, щоб ти підробив сертифікати васальної вірності з підписом кожного з них, —

сказав Герцог. — Копії файлів — Судді Зміни. Ми юридично доведемо, що вони порушили присягу. Конфіскуйте їхню власність, заберіть усе, виженіть родини й пустіть по світу з торбою. І переконайтеся, що Імператор отримує свої десять відсотків. Усе має бути абсолютно законно.

Зуфір посміхнувся, відкривши вкриті червоними плямами зуби під карміновими губами.

— Хід, гідний вашого дідуся, мілорде. Ганьба мені, що я першим до нього не додумався.

По той бік столу насупився Галлек, помітивши похмурий вираз Полового обличчя. Усі решта посміхалися й кивали.

«Це неправильно, — подумав Пол. — Це тільки підштовхне інших до запеклішого опору, адже, здавшись, вони не отримають нічого».

Він знав, що в канлі мета виправдовує засоби, але такий хід міг привести до поразки, навіть якщо здобуде перемогу.

— «Я став приходьком у чужому краї»³¹, — процитував Галлек.

Пол поглянув на нього, впізнавши цитати з О. К. Біблії, і сам у себе запитав: «Невже Гурні також хотів би покласти край підступним змовам?»

Герцог зиркнув у темряву за вікнами й перевів погляд на Галлека:

³¹ Вихід 2:22.

— Гурні, чи багато піщаних робітників тобі вдалося переконати лишитися з нами?

— Двісті вісімдесят шість, сір. Гадаю, нам варто взяти їх і вважати себе щасливчиками. Усі вони мають корисні навички.

— Не більше? — Герцог стиснув губи. — Гаразд, передай...

Його перебив галас біля дверей. Дункан Айдаго проминув охоронця, квапливо пройшов уздовж столу й нахилився до вуха Герцога.

Лето махнув йому, мовивши:

— Говори на повен голос, Дункане. Ти ж бачиш, тут головні офіцери.

Пол ретельно вивчав Айдаго, вдивляючись у його котячі рухи та швидкість рефлексів, які перетворювали його на нездоланного вчителя фехтування. Айдаго повернув до Пола кругле обличчя. Глибоко посаджені очі нічого не видавали, але під маскою спокою Пол розпізнав хвилювання.

Оглянувши присутніх за столом, Айдаго сказав:

— Ми розбили загін харконненівських найманців, переодягнених у фрименів. Самі фримени й відрядили до нас гінця, щоб попередити про ватагу. Однак під час нападу ми з'ясували, що Харконнени влаштували засідку на фрименського гінця й сильно поранили його. Ми несли його сюди, щоб віддати на лікування нашим лікарям, але він по

дорозі помер. Я бачив, що він у поганому стані, тому спинився, щоб хоч якось допомогти. Тієї миті він намагався дещо викинути, — Айдаго зиркнув на Лето. — Ніж, мілорде. Ніж, якого ви ще ніколи не бачили.

— Крис-ніж? — запитав хтось.

— Безсумнівно, — відказав Айдаго. — Молочно-білий, ще й світиться власним, внутрішнім сяйвом.

Із внутрішньої кишені мундира він витягнув піхви зі зморшкуватим чорним руків'ям, що стирчало з них.

— Не витягуйте ножа з піхов!

Голос долинав із дверей у дальньому кінці кімнати — такий потужний і пронизливий, що змусив усіх повернути голови.

У дверному отворі стояла висока, закутана в плащ постать, яку стримували перехрещені мечі охоронців. Світло-коричнева мантія повністю закривала чоловіка — крізь отвір у каптурі виднілися тільки абсолютно сині очі — без білків.

— Нехай він увійде, — прошепотів Айдаго.

— Пропустіть чоловіка, — сказав Герцог.

Охоронці завагалися, але опустили мечі.

Чоловік притьмом забіг у кімнату й став навпроти Герцога.

— Це Стілгар, очільник січі, яку я відвідав, вождь тих, хто попередив нас про перевдягнену

ватагу, — сказав Айдаго.

— Ласкаво просимо, пане, — сказав Герцог. — Чому нам не можна витягувати з піхов цього ножа?

Стілгар зиркнув на Айдаго й мовив:

— Поміж нас ти дотримувався звичаїв чистоти й честі. Тому я дозволив тобі поглянути на ніж людини, якій ти допомагав. — Він кинув погляд на решту присутніх. — Але інших я не знаю. Чи не осквернять вони шляхетної зброї?

— Я Герцог Лето, — відрекомендувався Атрід. — Чи дозволите ви мені поглянути на ваш ніж?

— Я дозволю вам заслужити право витягнути його з піхов, — сказав Стілгар, і, коли обурений гамір прокотився столом, він підняв тонку, помережану темними венами руку. — Нагадую, що цей ніж належав тому, хто допоміг вам.

У вичікувальній тиші Пол узявся розглядати чоловіка й відчув навколо нього ореол могутності. Він був керманичем — фрименським керманичем.

Чоловік, що сидів по центру навпроти Пола, буркнув:

— Хто він такий, щоб казати нам, які права ми маємо на Арракісі?

— Сказано-бо, що Герцог Лето Атрід править за згоди підданих, — сказав фримен. — Тож я маю пояснити вам, у чому справа: на того, хто бачив

крис-ніж, падає особлива відповідальність. — Він кинув похмурий погляд на Айдаго, — вони стають нашими. І без нашої згоди вони не зможуть полишити Арракіс.

Галлек і ще дехто почали підводитися з розгніваними обличчями. Галлек мовив:

— Герцог Лето сам визначає, чи...

— Хвилинку, будь ласка, — сказав Лето, і м'якість його голосу стримала їх. «Ситуація не має вийти з-під контролю», — подумав він і звернувся до Фримена: — Сір, я шаную і ціню особисту гідність кожного, хто шанує мою гідність. Я і справді в боргу перед вами. А я завжди повертаю свої борги. Якщо за вашим звичаєм цей ніж має лишатися в піхвах, так і буде — за моїм наказом. І якщо є інший спосіб віддати шану чоловікові, що помер заради нас, назвіть його.

Фримен поглянув на Герцога, а тоді повільно відвів каптур, демонструючи тонкий ніс і повні уста у блискучій чорній бороді. Він повільно нахилився над краєм столу й плюнув на його відполіровану поверхню.

Коли люди за столом почали зводитися на ноги, голос Айдаго виповнив кімнату:

— Годі!

У раптовій напруженій тиші Айдаго мовив:

— Ми дякуємо тобі, Стілгаре, за дар вологи тіла твого. І приймаємо його належним чином. — Й

Айдаго плюнув на стіл перед Герцогом.

А потім мовив Герцогові:

— Згадайте, наскільки цінна тут вода, сір. Це був знак поваги.

Лето сів назад на стілець, перехопив вираз Полових очей, помітив сумний усміх на синовому обличчі та відчув, як повільно зникає напруга за столом, коли людей проймало розуміння.

Фримен поглянув на Айдаго й мовив:

— Ти добре показав себе на моїй січі, Дункане Айдаго. Чи присягав ти на вірність своєму Герцогові?

— Він хоче завербувати мене, сір, — пояснив Айдаго.

— А він прийме подвійну присягу? — запитав Лето.

— Ви хочете, аби я пішов із ними, сір?

— Я хочу, аби ти сам ухвалив рішення щодо цього, — сказав Лето, але не зміг приховати напруженість у голосі.

Айдаго ретельно придивився до фримена.

— Чи приймеш ти мене на таких умовах, Стілгаре? Може настати час, коли мені треба буде повернутися на службу до свого Герцога.

— Ти добре б'єшся і зробив усе, що міг, для нашого друга, — сказав Стілгар і поглянув на Лето: — Нехай буде так: чоловік на ім'я Айдаго лишить собі крис-ніж як знак своєї вірності нам. Звісно, він

має бути очищеним і пройти весь ритуал, але таке можливо. Він буде й фрименом, і солдатом Атрідів. І потім є прецедент: Лієт служить двом володарям.

— Дункане? — запитав Лето.

— Я розумію, сір, — відказав Айдаго.

— Отже, вирішено, — погодився Лето.

— Твоя вода — тепер наша вода, Дункане Айдаго, — сказав Стілгар. — Тіло нашого друга лишиться з твоїм Герцогом. Його вода — це вода Атрідів. Тепер між нами є зв'язок.

Лето зігхнув і глянув на Хавата, перехопивши його погляд. Старий ментат задоволено кивнув.

— Я зачекаю внизу, — сказав Стілгар, — доки Айдаго попрощається з друзями. Нашого мертвого друга звали Турок. Згадайте про це, коли настане час відпустити його дух. Ви — друзі Турока.

Стілгар намірився йти.

— Ви не затримаєтеся на довше? — запитав Лето.

Фримен знову повернувся до нього, звичним жестом повертаючи каптур на місце й поправляючи щось під ним. Пол помітив, що ця річ скидалася на трубку, перш ніж фримен не сховав її під каптуром.

— А є причина затриматися? — запитав фримен.

— Це було б для нас честю, — сказав Герцог.

— Честь вимагає, аби я скоро опинився в іншому місці, — відказав фримен. Він кинув іще

один погляд на Айдаго, розвернувся і вийшов повз охоронців.

— Якщо інші фримени схожі на нього, ми станемо одне одному в пригоді, — сказав Лето.

Айдаго сухо відповів:

— Він чудовий приклад, сір.

— Ти розумієш, що маєш зробити, Дункане?

— Я ваш посол до фрименів, сір.

— Багато що залежить від тебе, Айдаго. Нам потрібно принаймні п'ять батальйонів цих людей, перш ніж до нас прилетять сардаукари.

— Це потребуватиме зусиль, сір. Фримени — доволі незалежні люди. — Айдаго завагався, а тоді додав: — І є ще дещо, сір. Один із найманців, яких ми розбили, намагався забрати цього ножа в нашого мертвого друга. Найманець сказав, що Харконнени дають мільйон соляріїв будь-кому, хто принесе хоч один крис-ніж.

Лето підняв голову в щирому здивуванні:

— Чому вони так сильно хочуть отримати такий ніж?

— Цей ніж зроблено із зуба піщаного хробака: це знак фрименів, сір. З ним синьоокий чоловік може потрапити на будь-яку січ на планеті. Вони б допитували мене, якби не знали особисто. Я не схожий на фримена, але...

— Пітер де Вріс, — промовив Герцог.

— Людина диявольських хитрощів,

мілорде, — зауважив Хават.

Айдаго сховав крис-ніж під мундир.

— Оберігай цього ножа, — сказав Герцог.

— Я розумію, мілорде, — він поплескав передавач на поясі. — Зв'яжуся з вами якомога швидше. Зуфір має код мого виклику. Використовуйте бойову мову. — Він відсалютував, розвернувся й поквапився за фрименом.

Вони почули в коридорі віддалені кроки.

Розуміння промайнуло між Лето й Хаватом.

Вони всміхнулися.

— У нас багато роботи, сір, — сказав Галлек.

— То я відволікаю тебе від роботи? — запитав Лето.

— Я підготував звіт про передові бази, — повідомив Хават. — Зачитати його іншого разу, сір?

— Це потребує багато часу?

— Я коротко перекажу основне. Серед фрименів ширяться чутки, що в часи існування Пустельної ботанічної випробувальної станції було побудовано близько двох сотень таких передових баз. Вочевидь, усі вони закинуті, але є свідчення, що, перш ніж залишити, їх запечатали.

— Чи є там обладнання? — запитав Герцог.

— Так, згідно зі звітами від Дункана.

— Де вони розташовані? — запитав Галлек.

— Відповідь на це питання, — сказав

Хават, — незмінна: «Лієт знає».

— Бог знає, — пробурмотів Лето.

— Можливо, і ні, сір, — сказав Хават. — Ти ж чув, як Стілгар ужив його ім'я. Може, він казав про реальну особу?

— Служить двом володарям, — повторив Галлек. — Звучить, як релігійна цитата.

— Ти мав би знати напевно, — відказав Герцог.

Галлек усміхнувся.

— Цей Суддя Зміни, — сказав Лето, — імперський еколог — Кайнс... Чи не міг би він знати, де розташовані ці бази?

— Сір, — попередив Хават, — цей Кайнс — слуга Імператора.

— Але ж він далеко від Імператора, — сказав Лето. — Мені потрібні ці бази. Вони наповнені матеріалами, які ми могли б витягнути й використати для ремонту нашого робочого обладнання.

— Сір! — гукнув Хават. — Ці бази досі формально належать Його Величності.

— Погода тут достатньо погана, аби знищити будь-що, — відказав Герцог. — Завжди можна звинуватити в усьому погоду. Знайдіть цього Кайнса і з'ясуйте, чи ці бази хоча б існують.

— Ой, як небезпечно забирати їх собі, — сказав Хават. — Дунканові ось що було зрозуміло:

ці бази або уявлення про них мають глибинне значення для фріменів. Якщо ми захопимо ці бази, то можемо віддалитися від фріменів.

Пол глянув на обличчя людей навколо них, побачив напругу, з якою вони ловили кожне слово. Здавалося, їх дуже схвилювало батькове ставлення.

— Прислухайся до нього, батьку, — тихо мовив Пол. — Він каже правду.

— Сір, — вів далі Хават, — на цих базах можуть бути матеріали, завдяки яким можна полагодити кожну деталь нашого обладнання — і все ж таки вони можуть бути поза зоною нашої досяжності зі стратегічних міркувань. Було б нерозумно робити такий хід, не дізнавшись більше. Цей Кайнс має суддівську владу, надану Імперією. Не варто забувати про це. Фрімени також прислухаються до нього.

— Тоді зроби це делікатно, — сказав Герцог. — Я тільки хочу дізнатися, чи ці бази взагалі існують.

— Як забажаєте, сір, — Хават сів, опустивши очі.

— Гарзд, — сказав Герцог. — Ми всі знаємо, що на нас чекає попереду — робота. Ми до цього готувалися і маємо певний досвід. Знаємо, яка нагорода на нас чекає, і чудово розуміємо, що буде в разі поразки. Ви всі отримали завдання, — він глянув на Галлека. — Гурні, для початку подбай

про контрабандистів.

— «Маю я піти до відступників, що мешкають у спаленій сонцем землі!»³² — виголосив Галлек.

— Одного дня я підловлю цього типа на відсутності цитати — і тоді він матиме абсолютно голий вигляд, — зауважив Герцог.

Гигикання луною прокотилося над столом, але Пол у ньому відчув напругу.

Герцог повернувся до Хавата.

— Установи ще один командний пост розвідки та зв'язку на цьому поверсі, Зуфіре. Коли підготуєш його, я хочу тебе бачити.

Хават підвівся й роззирнувся кімнатою, неначе шукав підтримки. Він розвернувся й вивів процесію з кімнати. Частина присутніх рухалася квапливо, шкрябаючи стільцями об підлогу, і збентежена, збивалася в маленькі групи.

«Усе закінчилося збентеженням», — подумав Пол, дивлячись, як ідуть геть останні офіцери. Раніше нарада завжди завершувалася на іронічній ноті. А ці збори, здавалося, просто витікали, розчавлені власною неузгодженістю, та ще й завершилися суперечкою.

Уперше Пол подумав про справжню ймовірність поразки — подумав про неї не від

³² За Книгою Псалмів 67:7.

страху чи у зв'язку з попередженнями старої Превелебної Матері, а через власну оцінку ситуації, що склалася.

«Мій батько у відчаї, — подумав він. — Наші справи йдуть зовсім кепсько».

Іще й Хават — Пол пригадав поведінку Хавата під час зборів — легке вагання, ознаки неспокою.

Щось глибоко схвилювало Хавата.

— Краще тобі лишитися на решту ночі тут, сину, — сказав Герцог. — У будь-якому разі скоро світанок. Я попереджу твою матір. — Він повільно звівся на заляклі ноги. — Чому б тобі не поставити кілька стільців разом і не лягти на них відпочити?

— Я не дуже стомився, сер.

— Як хочеш.

Герцог склав руки за спиною й заходився сновигати вздовж столу.

«Неначе загнана в клітку тварина», — подумав Пол.

— Ти плануєш обговорити з Хаватом гіпотетичного зрадника? — запитав Пол.

Герцог спинився навпроти сина й заговорив до чорних вікон.

— Ми вже багато разів обговорювали таку можливість.

— Стара видавалася переконаною у своїх словах, — зауважив Пол. — І повідомлення, яке

матір...

— Заходів було вжито, — сказав Герцог. Він роззирнувся кімнатою, і Пол помітив відчай шаленства в батькових очах. — Лишайся тут. Я хочу обговорити з Хаватом дещо про командні пункти.

Він розвернувся й вийшов із кімнати, коротко кивнувши охоронцям біля дверей.

Пол дивився туди, де щойно стояв батько. Простір спорожнів іще до того, як Герцог вийшов із кімнати. І йому пригадалося попередження старої: «...батька ніяк не порятуєш».